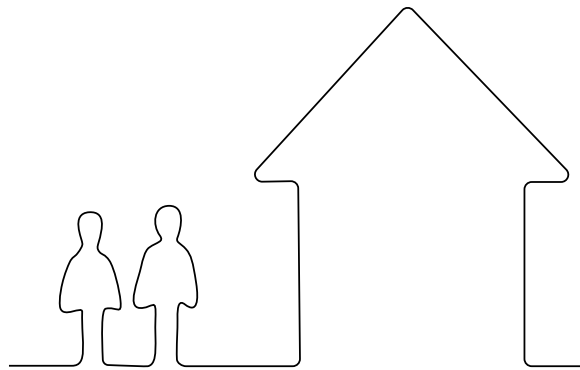

„PRZYGOTOWANIE GOSPODARSTW ROLNYCH
DO PEŁNIENIA FUNKCJI SPOŁECZNYCH
LUB OPIEKUŃCZYCH W KONTEKŚCIE
DOSTĘPNOŚCI ARCHITEKTONICZNEJ
I KONCEPCJI PROJEKTOWANIA UNIWERSALNEGO
LUB RACJONALNEGO USPRAWNIENIA”.

(Raport przygotowany na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi
w Warszawie zgodnie z umową z dn. 13.10.2023 r.)

Raport przygotowany przez:
Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk
dr Anna Rosa
dr Michał Dudek

Fundacja Socjometr Laboratorium Rozwiązań Społecznych
prof. dr hab. Piotr Nowak
dr Konrad Stępnik
Adam Dąbrowski
Paweł Jaśkiewicz

Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Minikowie
dr Ryszard Kamiński
Aleksandra Bielińska
Justyna Lesiewicz

Biuro Projektowe „Kompleksowa Obsługa Inwestycji” Tuchola
Jarosław Góral

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Tucholi
Anna Goźlińska
Przemysław Zysnarski
Joanna Klewicz

SPIS TREŚCI

1. Wstęp	7
2. Gospodarstwa opiekuńcze – przegląd literatury	9
2.1. Uwagi wstępne	9
2.2. Literatura dotycząca rolnictwa społecznego ze szczególnym uwzględnieniem gospodarstw opiekuńczych	10
2.3. Literatura związana z problemami społecznymi	19
2.4. Akty normatywne	22
3. Przepisy prawne w zakresie dostępności architektonicznej	24
4. Wstęp metodyczny	29
4.1. Cel i zakres badania	29
4.2. Metody i techniki badawcze	32
5. Analiza wyników badań	37
5.1. Możliwości świadczenia usług opiekuńczych	37
5.2. Analiza stanu zastanego	48
5.3. Wskazania co do konieczności adaptacji oraz zidentyfikowane potrzeby doposażenia gospodarstw	57
5.4. Lista niezbędnych usprawnień/działań/urządzeń adaptacyjnych w gospodarstwach	58
5.4.1. W obszarze architektura	58
5.4.2. W obszarze informacja	61
5.4.3. W obszarze komunikacja	62
5.4.4. W obszarze transport	62
6. Wnioski i rekomendacje	64
6.1. Wnioski z badania	64
6.2. Rekomendacje	69
7. Bibliografia	70
8. Spis rysunków	73
9. Aneks – wywiad	74
10. Aneks – kwestionariusz ankiety	77
11. Aneks – tabela elementów scalonych	92
12. Aneks – kosztorys inwestorski	94
13. Aneks – zdjęcia	105

1. WSTĘP

Niniejszy raport końcowy zawiera wyniki badania pn. „Przygotowanie gospodarstw rolnych do pełnienia funkcji społecznych lub opiekuńczych w kontekście dostępności architektonicznej i koncepcji projektowania uniwersalnego lub racjonalnego usprawnienia”.

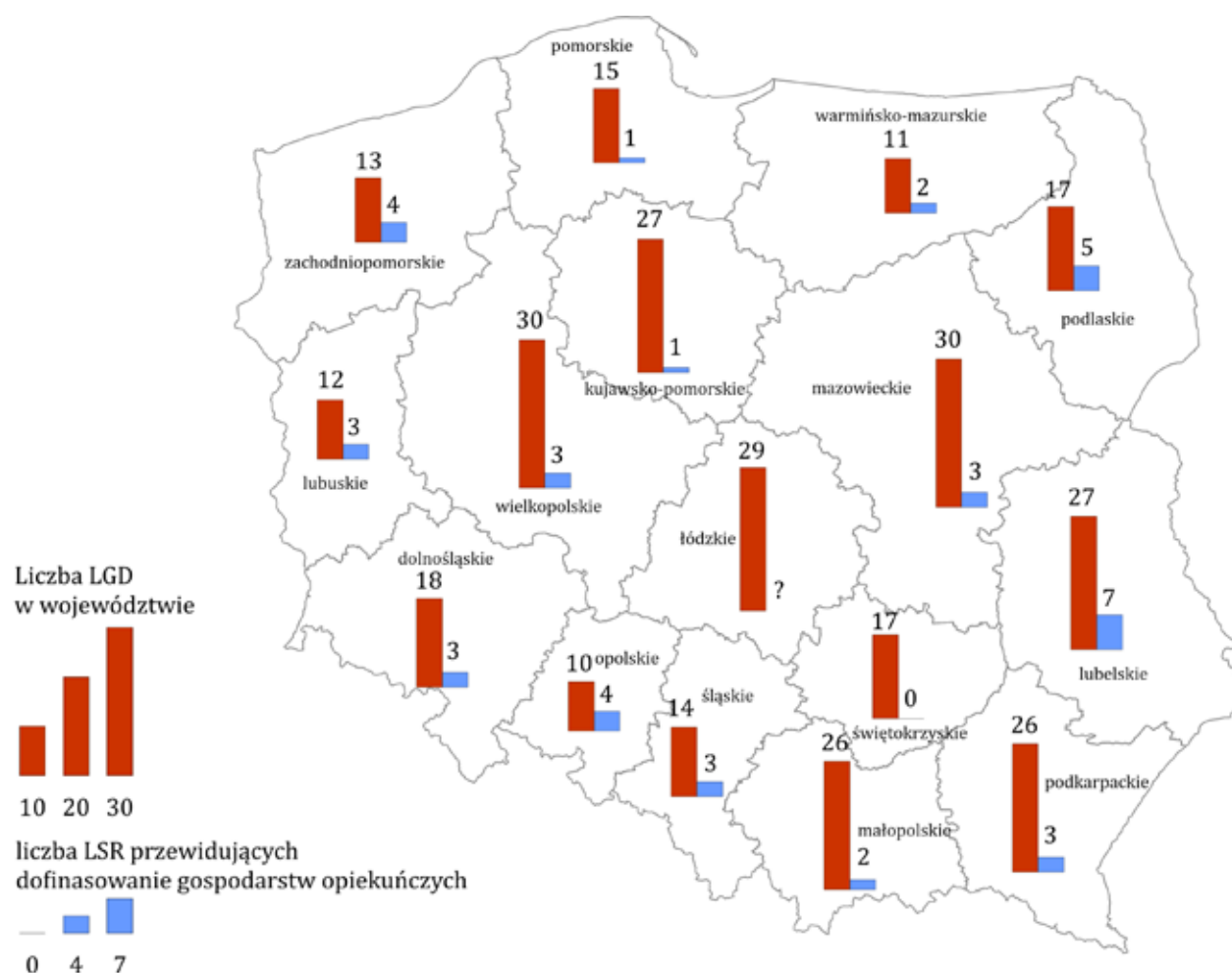
Głównym celem badania było dostarczenie wiedzy w zakresie możliwości technicznych prowadzenia na bazie gospodarstw rolnych usług społecznych, w szczególności usług opiekuńczych w ramach modelu gospodarstwa opiekuńczego, wypracowanego w ramach projektu pn. „Gospodarstwa opiekuńcze w rozwoju obszarów wiejskich wobec wyzwań demograficznych” (w skrócie: GROWID) realizowanego przez konsorcjum w składzie: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie, Uniwersytet Jagielloński oraz Uniwersytet Rolniczy w Krakowie.

Badanie polegało na analizie oraz weryfikacji stanu zastanego w poszczególnych gospodarstwach rolnych. Pozwoliło to na sformułowanie wskazań co do konieczności adaptacji poszczególnych pomieszczeń, planowanych do wykorzystania w związku z podjęciem działalności w zakresie usług opiekuńczych, a także potrzebie doposażenia gospodarstw rolnych w niezbędną infrastrukturę techniczną, tak aby były one w pełni gotowe na wsparcie osób z różnych grup, w tym m.in.: osób starszych, osób z niepełnosprawnościami, osób ze szczególnymi potrzebami, czy zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Efektem badania jest opracowanie niezbędnych usprawnień, działań, urządzeń adaptacyjnych w gospodarstwach rolnych w celu pełnienia przez nie funkcji społecznych oraz oszacowanie kosztów tych adaptacji.

Wyniki badania przedstawione w niniejszej publikacji mają istotne znaczenie z uwagi na fakt, że gospodarstwa opiekuńcze są planowane do objęcia wsparciem w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 w ramach Interwencji LEADER, jako jedna z pozarolniczych funkcji gospodarstw rolnych. Na wiosnę 2023 roku lokalne grupy działania (LGD) opracowały lokalne strategie rozwoju (LSR), i jak należy przewidywać od 2024 roku rozpoczną ich wdrażanie. Realizując przedmiotowe zadanie wykonawca (IRWiR PAN) zwrócił się do Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi o udzielenie informacji o liczbie LGD, które przewidziały w swoich LSR wspieranie gospodarstw opiekuńczych (spośród 304 tylko 41 LGD (13,5%) przewidziało wspieranie gospodarstw opiekuńczych w swoich LSR). Uzyskane dane przedstawiono na Rysunku 1.

Rysunek 1. *LGD w okresie 2023-2027 w Polsce, które w swojej Lokalnej Strategii Rozwoju uwzględniły konkursy na podejmowanie bądź rozwój gospodarstw opiekuńczych.* (źródło Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi – informacje pozyskane z Samorządów Województw)

Źródło: opracowanie własne.

Na potrzeby opracowania w okresie od września do listopada 2023 przeprowadzono badania w oparciu o następujące metody i techniki badawcze: przegląd literatury przedmiotu i desk research, studium przypadku i wywiady bezpośrednie, badania ankietowe i obserwacje w miejscu badania oraz zogniskowane wywiady grupowe.

Najważniejszą rekomendacją wynikającą z przeprowadzonych badań jest konieczność ustalenia w Polsce statusu gospodarstwa opiekuńczego. Jest to z pewnością warunek konieczny racjonalnego wydawania środków publicznych z programów pomocowych na rzecz gospodarstw rolnych potencjalnie zainteresowanych tego typu działalnością pozarolniczą. Należy więc dążyć do zbudowania kompleksowego systemu poprzez powiązanie możliwości inwestycji w dostosowanie infrastruktury w potencjalnych gospodarstwach opiekuńczych z regulacjami dotyczącymi świadczenia tych usług i ich finansowania.

2. GOSPODARSTWA OPIEKUŃCZE – PRZEGLĄD LITERATURY

2.1. Uwagi wstępne

Przeprowadzony przegląd literatury dotyczący tematyki gospodarstw opiekuńczych został oparty o kilka założeń metodologicznych. Określono zarówno przedział czasowy jak i zakres merytoryczny poszukiwań. W odniesieniu do przedziału czasowego, przyjęto okres 6 ostatnich lat (2017-2023), co podyktowane zostało chęcią zebrania aktualnej wiedzy w zakresie przedmiotowym. Dodatkowo określono zakres źródeł poszukiwań. Wśród nich znalazły się czasopisma: „Przegląd socjologii jakościowej”, „Studia socjologiczne”, „Wieś i rolnictwo”, „Polityka społeczna” oraz „Roczniki naukowe ekonomii rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich” oraz inne, reprezentowane pojedynczo znalezione w wyszukiwarkach katalogów bibliotecznych, raporty oraz monografie.

Poszukiwanie cennej w zakresie przedmiotowym literatury nie jest prostym zadaniem, ponieważ publikacji stricte traktujących o gospodarstwach opiekuńczych jest niewiele. W związku z tym, rozszerzono poszukiwania o tematy związane z funkcjonowaniem gospodarstw opiekuńczych, ale niekoniecznie wprost odnoszące się do nich. W literaturze, poszukiwano zatem zarówno takich zwrotów jak gospodarstwo opiekuńcze, zielona opieka, green farming, green care, czy rolnictwo społeczne, jak i problemy społeczne, opieka społeczna na wsi. Wyszukiwanie odpowiednich tekstów dotyczyło także wykorzystania kategorii osób, które potencjalnie mogą stać się odbiorcami usług opiekuńczych oferowanych w gospodarstwie rolnym, czyli: osoby starsze, osoby starsze z demencją, osoby z niepełnosprawnością ruchową, osoby z niepełnosprawnością intelektualną, osoby z niepełnosprawnością narządu wzroku, osoby z niepełnosprawnością słuchu i/lub mowy, osoby uzależnione, osoby wypalone zawodowo, osoby wymagające aktywizacji zawodowej, osoby z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, dzieci do 12 lat, młodzież w wieku 13-18 lat, osoby w kryzysie bezdomności, osoby potrzebujące aktywizacji społecznej, osoby w kryzysie zdrowia psychicznego oraz osoby podlegające resocjalizacji.

Efektom tego przygotowano bazę ponad 70 tekstów, które w dalszej kolejności zostały zgłębiane. Finalnie na liście publikacji poddanych analizie zostało blisko 50 pozycji, wśród których znalazły się opracowania teoretyczne, jak i empiryczne. Oprócz

tego, warto zauważyć, że kluczowymi z punktu widzenia projektu „Przygotowanie gospodarstw rolnych do pełnienia funkcji społecznych lub opiekuńczych w kontekście dostępności architektonicznej i koncepcji projektowania uniwersalnego lub racjonalnego usprawnienia” są publikacje powstałe w wyniku realizacji projektu finansowanego przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (NCBIR) pn. „Gospodarstwa opiekuńcze w rozwoju obszarów wiejskich wobec wyzwań demograficznych – GROWID”. Dostępne na stronie internetowej projektu (www.growid.pl) podsumowania wszystkich zrealizowanych wówczas zadań, stanowią cenne źródło wiedzy, tak w zakresie tematyki starzenia się społeczeństwa polskiego, jak i możliwości tworzenia i funkcjonowania gospodarstw opiekuńczych. Opracowana w ramach wspomnianego projektu strategia wdrażania oraz model działania gospodarstw opiekuńczych (opracowane w ramach zadania 5), stanowią fundamentalny punkt odniesienia w zakresie tego, jakie warunki infrastrukturalne, czy szerzej działania inwestycyjne, powinny zostać zapewnione w tworzonych gospodarstwach opiekuńczych. Opracowany model odnosi się do takich kwestii jak: gospodarstwa opiekuńcze w kontekście zielonej opieki, forma prawna gospodarstwa opiekuńczego i specyfika jego usługi, ubezpieczenie społeczne rolników oraz obowiązki podatkowe, finansowanie działalności gospodarstw opiekuńczych, koszty prowadzenia gospodarstwa opiekuńczego, merytoryczny nadzór nad powstawaniem i funkcjonowaniem gospodarstw opiekuńczych, agrotterapia i planowanie działalności gospodarstwa opiekuńczego, odbiorcy wsparcia, wymogi infrastrukturalne, wymogi dotyczące personelu gospodarstw opiekuńczych, wyżywienie uczestników gospodarstwa, transport uczestników, ubezpieczenia, kontrola i ciągłość świadczenia usługi.

10

2.2. Literatura dotycząca rolnictwa społecznego ze szczególnym uwzględnieniem gospodarstw opiekuńczych

Tematyka gospodarstw opiekuńczych jest podejmowana w literaturze krajowej. Najnowsze opracowanie „Polska wieś 2044. Wizja Rozwoju” pod redakcją Marii Halamskiej, Marka Kłodzińskiego oraz Moniki Stanny (2023)¹ nie zawiera wprost rozdziału na ten temat, jednak autorzy, w tym Ryszard Kamiński², Walenty Poczta³, czy Józef Stanisław Zegar⁴ wprost odwołują się do tej formy rolnictwa społecznego, wskazując ją jako ważną, tak dla społeczności obszarów wiejskich, jak i dla samych rolników, dla których jest to szansa dywersyfikacji dochodu. Pozostali autorzy omawianej monografii również zwracają uwagę na potrzebę testowania innowacji społecznych, m.in. związanych z usługami

¹ Halamska M., Kłodziński M., Stanny M. (2023). *Polska wieś 2044. Wizja Rozwoju*, Warszawa Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN.

² Kamiński R. (2023). *Wybrane wyzwania klimatyczne i społeczne polskiej wsi 2044* str. 79-86, W: Halamska M., Kłodziński M., Stanny M. (2023) *Polska wieś 2044. Wizja Rozwoju*, Warszawa Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN.

³ Poczta W. (2023). *Rolnictwo w rozwoju polskiej wsi 2044* str. 113-120, W: Halamska M., Kłodziński M., Stanny M. (2023). *Polska wieś 2044. Wizja Rozwoju*, Warszawa Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN.

⁴ Zegar J.S. (2023). *Co i jak określa wizję wsi 2044*, str. 173-180, W: Halamska M., Kłodziński M., Stanny M. (2023) *Polska wieś 2044. Wizja Rozwoju*, Warszawa Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN.

opiekuńczymi⁵ czy konieczność zastąpienia konsumeryzmu niematerialną koncepcją dobrobytu opartego na twórczości i pracy opiekuńczej⁶. Inna autorka⁷ zwraca natomiast uwagę na konieczność zadbania o specyficzne usługi senioralne, m.in. opiekuńcze, a kolejny autor⁸ wprost wskazuje, że na obszarach wiejskich, w ciągu najbliższych 20 lat poziom życia na wsi istotnie się podniesie, m.in. poprzez wzrost znaczenia usług opiekuńczych szczególnie ukierunkowanych na osoby starsze i dzieci. Omawiana pozycja jest o tyle ważna, że dotyka aktualnych spraw i przedstawia wizję rozwoju obszarów wiejskich w oparciu o najnowsze badania, dotykając współczesnych trendów i dobrze diagnozując wyzwania, jakie stoją w kolejnych dekadach przed polską wsią.

Gospodarstwa opiekuńcze, mimo swojej relatywnie długiej tradycji funkcjonowania w niektórych krajach Europy Zachodniej (np. ponad 70 lat historii budowania systemu gospodarstw opiekuńczych w Holandii), traktowane są często jako innowacje społeczne. W kontekście dopiero diskutowanego modelu funkcjonowania i strategii wdrażania tej formy usług w Polsce, jest to jednak zupełnie zrozumiałe. W związku z tym, w literaturze znajdujemy wiele tekstów, które opisują gospodarstwa opiekuńcze, a także szerzej, deinstytucjonalizację systemu opieki, jako innowację społeczną. W monografii wydanej pod redakcją Wioletty Knapik, Barbary Szczepańskiej oraz Konrada Budryki (2022) „Innowacje społeczne na obszarach wiejskich – ujęcie interdyscyplinarne”⁹ znajdujemy cały rozdział dotyczący gospodarstw opiekuńczych – „Gospodarstwa opiekuńcze jako przykład innowacji społecznej na wsi”¹⁰. W rozdziale znajdują się trzy teksty członków konsorcjum realizującego wspomniany projekt GROWID. W nich znajdują się bezpośrednie odniesienia do samego projektu, ale każdy z nich wychodzi poza jego ramy, przedstawiając szerszy kontekst możliwości implementacji innowacyjnych form opieki na obszarach wiejskich. Wśród tekstów znajduje się taki, który podsumowuje ówczesny dorobek badawczy w tym zakresie¹¹, opis studium przypadku wskazującego na najważniejsze stymulanty i destymulanty podejmowania działań mających na

⁵ Komorowski Ł. (2023). *Smart village, czyli wieś przyszłości*, str. 87-92, W: Halamska M., Kłodziński M., Stanny M. (2023). *Polska wieś 2044. Wizja Rozwoju*, Warszawa Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN.

⁶ Śpiewak R. (2023). *Mniej* str. 141-146, W: Halamska M., Kłodziński M., Stanny M. (2023) *Polska wieś 2044. Wizja Rozwoju*, Warszawa Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN.

⁷ Zwęglińska-Gałecka D. (2023). *Okółometropolitalna wieś klasy średniej*, str. 181-186, W: Halamska M., Kłodziński M., Stanny M. (2023). *Polska wieś 2044. Wizja Rozwoju*, Warszawa Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN.

⁸ Gorzelak G. (2023). *Polska wieś 2044 – wizja niespecjalisty*, str. 39-44, W: Halamska M., Kłodziński M., Stanny M. (2023). *Polska wieś 2044. Wizja Rozwoju*, Warszawa Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN.

⁹ Knapik W., Szczepańska B., Burdyk K. (2022). *Innowacje społeczne na obszarach wiejskich – ujęcie interdyscyplinarne*, Kraków Wrocław Warszawa, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie.

¹⁰ tamże.

¹¹ Stępnik K. (2022). *Przegląd badań nad rozwojem gospodarstw opiekuńczych realizowanych przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie* W: Knapik W., Szczepańska B., Burdyk K., *Innowacje społeczne na obszarach wiejskich: ujęcie interdyscyplinarne*, Kraków Wrocław Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Rolniczego.

celu zaspokojenie potrzeb osób starszych¹² oraz tekst zawierający rozważania na temat potencjału gospodarstw rolnych i ich gotowości do poszerzenia działalności o usługi opiekuńcze dla osób starszych¹³. Prace Katarzyny Zajdy również należy przytoczyć w kontekście ujęcia gospodarstw opiekuńczych jako innowacji społecznej. Autorka w 2018 roku opublikowała dwa teksty w tym temacie, mianowicie „Sieć współpracy gminnych ośrodków pomocy społecznej z województwa lubelskiego a wdrażanie innowacji społecznych”¹⁴ oraz wraz z Agnieszką Kretek-Kamińską tekst „Między działaniami zrutynizowanymi a innowacjami społecznymi. Praktyki funkcjonowania gminnych ośrodków pomocy społecznej z gmin wiejskich województwa łódzkiego”¹⁵. Dodatkowo, w 2017 roku został opublikowany tekst „Wdrażanie innowacji społecznych przez wiejskie organizacje pozarządowe”¹⁶. Zbiór tych opracowań pokazuje wieloaspektowe podejście do problematyki innowacji społecznych, wskazując na ich społeczne i kulturowe problemy w ich wdrażaniu. Perspektywę poszerza tekst Anny Rosy i Patrycjusza Zarębskiego¹⁷, którzy w swoim tekście analizują wątek ekonomiczny w działalności innowacyjnej.

Ważną monografią jest także „Rozwój usług opiekuńczych na obszarach wiejskich”¹⁸. Publikacja wydana po I Ogólnopolskim Kongresie Gospodarstw Opiekuńczych zawiera teksty przedstawicieli Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Centrum Doradztwa Rolniczego, przedstawicieli Ośrodków Doradztwa Rolniczego, Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej, a także Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie, Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej i wreszcie badaczy i praktyków z Polski i Europy. Tak zróżnicowany skład autorów publikacji w oczywisty sposób wskazuje jej wysoką wartość. Wspomniane opracowanie pokazuje wieloaspektowe korzyści z prowadzenia gospodarstw opiekuńczych, ale także precyzyjne rozwiązania i propozycje konkretnych kroków, jakie należy podjąć w celu uzyskania przez gospodarstwa opiekuńcze statusu legalnej formy takiej usługi. Tym samym, odwołując jej przesłanie do obecnego stanu faktycznego, należy ją traktować jako swego rodzaju świadectwo olbrzymiego wyzwania, przed jakim stoją decydenci.

Wśród wyróżnionych publikacji warto również zwrócić uwagę na czternasty tom *Rural areas and development* pod redakcją Andrew F. Fieldsend i Brió Szabolcs pod tytu-

¹² Dąbrowski A. (2022). *Innowacyjne aspekty działalności domu spokojnej starości w środowisku wiejskim* W: Knapik W., Szczepańska B., Burdyk K. (2022) *Innowacje społeczne na obszarach wiejskich: ujęcie interdyscyplinarne*, Wydawnictwo UR w Krakowie.

¹³ Knapik W., Bartoszek A. (2022). Potencjał gospodarstw rolnych w zakresie poszerzania działalności o usługi opiekuńcze dla osób starszych W: Knapik W., Szczepańska B., Burdyk K. (2022). *Innowacje społeczne na obszarach wiejskich: ujęcie interdyscyplinarne*, Wydawnictwo UR w Krakowie.

¹⁴ Zajda K. (2018). Sieć współpracy gminnych ośrodków pomocy społecznej z województwa lubelskiego a wdrażanie innowacji społecznych. *Polityka Społeczna* Nr 1 (526), str. 31 – 36.

¹⁵ Zajda K., Kretek-Kamińska A. (2018). Między działaniami zrutynizowanymi a innowacjami społecznymi. Praktyki funkcjonowania gminnych ośrodków pomocy społecznej z gmin wiejskich województwa łódzkiego, *Problemy Polityki Społecznej*; 40, str. 107-120.

¹⁶ Zajda K. (2017). Wdrażanie innowacji społecznych przez wiejskie organizacje pozarządowe, *Wieś i Rolnictwo* 4 (177), str. 97-114.

¹⁷ Rosa A., Zarębski P. (2018). Finansowanie działalności innowacyjnej i jej znaczenie dla rozwoju obszarów wiejskich, *Wieś i Rolnictwo*, 2 (179), str. 231-246.

¹⁸ Praca zbiorowa pod red. Lesiewicz J. (2018). *Rozwój usług opiekuńczych na obszarach wiejskich*, *Wieś Kujawsko-Pomorska. Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego*. Nr 206. 29-31.

łem "Knowledge sharing and innovation in agriculture and rural areas"¹⁹. Praca zawiera aż 23 teksty, w tym 5 jest autorstwa lub współautorstwa polskich naukowców. Szczególnie ważny wydaje się tekst Ryszarda Kamińskiego, który jako teoretyk, praktyk i lider społeczny opisuje polskie doświadczenia związane z rolnictwem społecznym na przykładzie Borów Tucholskich²⁰. W artykule opisano możliwość zapewnienia opieki w gospodarstwach rolnych w formule gospodarstwa opiekuńczego. Autor zwrócił uwagę z jednej strony na silną potrzebę wsparcia dla małych gospodarstw rolnych w zakresie dywersyfikacji źródeł dochodu, z drugiej wskazał jaką szansę rozwiązania problemu niskiej dochodowości gospodarstw rolnych stanowią usługi społeczne.

Istotny wkład publikacyjny w tematyce gospodarstw opiekuńczych w ostatnich latach miało Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, oddział w Krakowie. Krakowski oddział CDR podjął szereg inicjatyw badawczych oraz konsultacyjnych w zakresie możliwości prowadzenia gospodarstw opiekuńczych w Polsce, gotowości rolników na wprowadzenie tej formy usług do gospodarstw rolnych oraz roli doradztwa rolniczego w tym procesie. Jedną z ważniejszych publikacji w tym zakresie jest „Gospodarstwa opiekuńcze – budowanie sieci współpracy – raport z badań”²¹. Publikacja stanowi omówienie przeprowadzonych badań na próbie aż 979 rolników i członków rodzin rolniczych uczestniczących w wojewódzkich spotkaniach informacyjno-edukacyjnych w zakresie gospodarstw opiekuńczych. Wyniki badań są ciekawe i nadal warto się do nich odwoływać w myśleniu o zapotrzebowaniu na usługi opiekuńcze, formach gospodarstw opiekuńczych, motywacjach do ich prowadzenia i barierach w ich powstawaniu. Analiza zebranych danych wskazała m.in. że osoby zainteresowane prowadzeniem działalności opiekuńczej są oczywiście motywowane chęcią uzyskania dodatkowych dochodów. Silna jest u nich jednak także motywacja wewnętrzna. Świadczą o tym najczęściej wskazywane przez respondentów źródła motywacji: chęć zrobienia czegoś pożytecznego dla społeczności lokalnej (82%), [...] chęć pomocy ludziom w trudnej sytuacji (77%) (s.4). Publikacja wskazuje jednak na jeszcze inny, cenny wątek, który w innych opracowaniach występuje marginalnie, mianowicie na konieczność współpracy środowiska tworzącego i działającego na rzecz gospodarstw opiekuńczych. „Respondenci wykazali bardzo dużą chęć współpracy w ramach powstającej sieci gospodarstw opiekuńczych. Jedynie 9% badanych nie jest zainteresowana taką współpracą. Respondenci wskazali, że sieć współpracy byłaby niezwykle pomocna dla osób zakładających lub prowadzących gospodarstwa opiekuńcze” (s.5). Inna publikacja wydana przez CDR w Brwinowie o/Kraków, to tekst autorstwa Konrada Stępnika i Józefiny Król²². To opracowanie zo-

¹⁹ Andrew F., Fieldsend Biró Szabolcs (2017). Knowledge sharing and innovation in agriculture and rural areas, Rural areas and development - vol. 14, European Rural Development Network.

²⁰ Kamiński R. (2017). Polish experience of social farming in Bory Tucholskie area, W: Andrew F, Fieldsend Biró Szabolcs (2017). Knowledge sharing and innovation in agriculture and rural areas, Rural areas and development - vol. 14, European Rural Development Network.

²¹ Dąbrowski A., Stępnik K., Król J. (2017). Gospodarstwa opiekuńcze – budowanie sieci współpracy, Raport z badań. Kraków: Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, Oddział w Krakowie.

²² Stępnik K., Król J. (2017). *Gospodarstwa opiekuńcze. Budowanie sieci współpracy*, Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie.

stało przygotowane w ramach tego samego projektu, co wcześniej opisana publikacja „Gospodarstwa opiekuńcze – budowa sieci współpracy”. Ten tekst jednak skupia się na fundamentalnej kwestii jaką jest gospodarstwo opiekuńcze na tle rolnictwa społecznego, gdzie zaproponowano definicję gospodarstwa opiekuńczego rozumianego jako formę „wsparcia w zakresie opieki i integracji społecznej realizowanej w ramach gospodarstwa prowadzącego działalność rolniczą” (s.7). Opracowanie stanowi także swego rodzaju przewodnik dla doradców i osób chcących założyć gospodarstwo opiekuńcze, gdyż wskazuje kto może je założyć i prowadzić, do kogo może być kierowane, jaką formę prawną może przybrać i jakie są możliwości finansowania tego rodzaju działalności.

W ostatnich latach powstało wiele opracowań na temat ważnego wyzwania demograficznego, przed jakim stoi Polska, mianowicie dynamicznego procesu starzenia się społeczeństwa. Publikacje w tym temacie są o tyle ważne w kontekście gospodarstw opiekuńczych, gdyż model ich funkcjonowania opracowany w ramach projektu GRO-WID miał w założeniu skupiać się właśnie na opracowaniu rozwiązania umożliwiającego prowadzenie usług opiekuńczych w gospodarstwach rolnych skierowanych do osób w wieku senioralnym. Efektywne funkcjonowanie takiego modelu wymaga współpracy wielu podmiotów, w tym samorządów. Publikacja „Polityka samorządowa wobec starości”²³ autorstwa długoletniego praktyka związanego z samorządem i systemem pomocy społecznej wskazuje tak wiedzę teoretyczną jak i praktyczne zagadnienia w obszarze programowania i wdrażania lokalnej polityki społecznej wobec wyzwań starzejącego się społeczeństwa. Ciekawym ujęciem tematu lokalnej polityki społecznej jest jej rozumienie jako pole instytucjonalne. Tomasz Piróg w tekście „Lokalna polityka społeczna jako pole instytucjonalne”²⁴ proponuje używanie terminu „pole instytucjonalne” do analizy interakcji zachodzących w mezospołecznych układach odniesienia²⁵. Autor sugeruje, że pojęcie pola stanowi atrakcyjną ramę interpretacyjną dla analiz lokalnej polityki społecznej w państwach demokratycznych, które dokonały decentralizacji władzy państwowej i wprowadziły wielosektorową politykę społeczną. W kontekście rozpatrywania miejsca gospodarstw opiekuńczych w polu instytucjonalnym lokalnej polityki społecznej, ważne wydaje się stwierdzenie, że „pola lokalnej polityki społecznej cechuje autonomia umożliwiająca powstawanie lokalnych rozwiązań instytucjonalnych prawnych i społeczno-kulturowych, które determinują przebieg istotnych interakcji społecznych z zakresu polityki społecznej, jak np. współpraca administracji samorządowej z organizacjami pozarządowymi (finansowa i pozafinansowa) oraz definiowanie przetargów publicznych dla podmiotów prowadzących działalność gospodarczą. Jednakże analiza uwarunkowań instytucjonalnych powstających wewnątrz pól lokalnej polityki społecznej nie powinna dotyczyć wyłącznie ich oddziaływania na relacje łączące samorząd z innymi

²³ Majer R. (2018). *Polityka samorządowa wobec starości: strategie i podmioty*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

²⁴ Piróg T. (2018). Lokalna polityka społeczna jako pole instytucjonalne, *Studia Socjologiczne* 4(231), str. 7-23.

²⁵ Pojęcie z zakresu socjologii odnosi się do relacji między ludźmi w obrębie społeczności lokalnej, np. wsi, dzielnicy czy osiedla. W ramach takiej społeczności tworzą się różne grupy, które wzajemnie oddziałują na siebie i wpływają na kształtowanie się norm, wartości i zwyczajów. Układy te są ważnym elementem życia społecznego, ponieważ wpływają na to, jak ludzie się ze sobą komunikują, jakie relacje między nimi zachodzą i jakie problemy społeczne się pojawiają.

aktorami zbiorowymi. Uwarunkowania te mogą również wpływać na interakcje, które nie angażują bezpośrednio władz publicznych (vide powstawanie porozumień organizacji pozarządowych tworzących normy postępowania w danym obszarze działalności). Należy przy tym pamiętać o potencjalnym powiązaniu praktyk społecznych – zmiana jednego rodzaju praktyk niekiedy pociąga za sobą przekształcenia pozostałych” (s.11).

Kolejną, ciekawą pozycją w kontekście lokalności, jest ekspertyza/monografia opracowana przez Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy „Włączenie społeczne seniorów na obszarach wiejskich Mazowsza – inicjatywy lokalne”²⁶. Autorzy opisali sytuację demograficzną, społeczną i dochodową osób starszych na obszarach wiejskich. Zaproponowali metody i instrumenty, które zostały wykorzystane w celu aktywizacji seniorów w społeczności lokalnej oraz opisali wybrane formy (systemy) aktywizacji osób starszych. Cennym, w kontekście tej grupy potencjalnych odbiorców usług opiekuńczych w gospodarstwach rolnych, jest także rozdział, gdzie autorzy dają konkretne wskazania dla polityki senioralnej na obszarach wiejskich. Autorzy celnie wskazują w swoim opracowaniu, że „poczucie wspólnoty może niekiedy stanowić element terapii i bez wątpienia poprawy jakości życia. Najlepszym rozwiązaniem byłoby więc pozostawienie starego człowieka w dotychczasowych warunkach domowych i środowiskowych w atmosferze rodzinnej lub zbliżonej” (s. 38), konkludując, że jednym z rozwiązań dobrze oddającym opisany charakter usługi opiekuńczej są gospodarstwa opiekuńcze. Ciekawą pozycją jest również „Aktywizacja społeczna i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu seniorów z niepełnosprawnościami. Wyzwania dla współczesnej polityki społecznej”²⁷. Książka wydana w 2020 roku, była jedną z pierwszych poruszających temat aktywizacji seniorów z niepełnosprawnościami. Autor łączy perspektywę teoretyczną – analizując najnowsze badania dotyczące sytuacji seniorów z niepełnosprawnościami w Polsce, z perspektywą praktyczną – ukazując przeprowadzone przez siebie wywiady eksperckie z praktykami pracującymi z niepełnosprawnymi osobami starszymi. W tekście omawia m.in. korzyści ekonomiczne i społeczne wynikające z funkcjonowania gospodarstw opiekuńczych. Interesujące jest podsumowanie części poświęconej gospodarstwom opiekuńczym, które stanowi rozmowa z ekspertką w zakresie gospodarstw opiekuńczych i doświadczoną pracowniczką Kujawsko-Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Minikowie, Aleksandrą Bielińską, która stwierdza „ze względu na świadczone w gospodarstwach usługi opiekuńcze może być ono odpowiedzią na zapotrzebowanie na tego typu [usługi dla seniorów z obszarów wiejskich - przyp. A.D.] w środowisku lokalnych seniorów” (s.76).

Idea gospodarstw opiekuńczych znalazła swoje interdyscyplinarne opracowanie w szeregu czasopism. W 2022 roku, na łamach Przeglądu Prawa Rolnego Magdaleny Krzysztofik-Pełka w artykule „Z prawnej problematyki świadczenia usług opiekuńczych w gospodarstwach rolnych w zakresie zagadnień prawnych świadczenia usług

²⁶ Sikorska A. M., Wrzochalska A., Chmielewska B., Karwat-Woźniak B., Chmieliński P., Dudek M. (2018). *Włączenie społeczne seniorów na obszarach wiejskich Mazowsza – inicjatywy lokalne*, Warszawa, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy.

²⁷ Korycki A. (2020). *Aktywizacja społeczna i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu seniorów z niepełnosprawnościami. Wyzwania dla współczesnej polityki społecznej*, Warszawa, Wydawnictwo Difin.

opiekuńczych w gospodarstwach rolnych,²⁸ podjęła próbę scharakteryzowania gospodarstw opiekuńczych oraz ustalenia ich statusu prawnego. Autorka w swoim artykule konkluduje, że „W związku z brakiem przepisów prawnych odnoszących się do zagadnienia gospodarstw opiekuńczych należy ustanowić normy prawne regulujące tworzenie, funkcjonowanie i finansowanie gospodarstw opiekuńczych, jednocześnie wprowadzając do polskiego porządku prawnego normatywną definicję tego pojęcia” (s.121-122). Wśród zalet uregulowania problematyki, autorka wskazuje wzrost zainteresowania rolników rozszerzeniem swojej działalności o usługi opiekuńcze oraz wpływ gospodarstw opiekuńczych na rozwój przekształconych kapitałów, takich jak: społeczny, gospodarczy i środowiskowy. W tym samym roku, Elżbieta Subocz opublikowała tekst zatytułowany „Gospodarstwa opiekuńcze jako innowacyjna forma wsparcia i integracji społecznej osób o szczególnych potrzebach”²⁹, w którym zaprezentowała obszary funkcjonowania gospodarstw opiekuńczych, sposoby ich organizacji oraz formy wsparcia na rzecz różnych kategorii beneficjentów, a także kwestie prawne zakładania i funkcjonowania tego typu gospodarstw w Polsce. Autorka prezentuje interesujące zestawienie tabelaryczne zróżnicowania gospodarstw opiekuńczych w Europie, wskazując na różne rodzaje gospodarstw, obszary działania, beneficjentów, formy wsparcia oraz źródła finansowania. Każda z tych kategorii jest interesująca. W tym miejscu szczególnie istotne wydają się wyróżnione formy wsparcia, które występują w gospodarstwach opiekuńczych w Europie. Są to: terapia wspomagana przez zwierzęta gospodarskie (np. konie) – ćwiczenia fizyczne na łonie przyrody – ogrodnictwo lecznicze (pielęgnacja ogrodu) – praca w gospodarstwie rolnym – lecznicze krajobrazy (natura jako pozytywny bodziec oddziałujący na człowieka) – ogrody lub gospodarstwa dydaktyczne (skierowane głównie do dzieci) – tereny/szkołki leśne. W kontekście doświadczeń polskich, szczególnie ważne jest podkreślenie roli pracy w gospodarstwie rolnym jako formy wsparcia dla uczestników gospodarstwa opiekuńczego. Ujęcie porównawcze funkcjonowania gospodarstw opiekuńczych przedstawia również opracowanie „Rozwój Rolnictwa Społecznego w Europie na przykładzie gospodarstw opiekuńczych w wybranych krajach europejskich”³⁰ przygotowane na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi (2017). Autorki przedstawiają przykłady gospodarstw opiekuńczych z Belgii, Francji, Holandii, Niemiec, Norwegii, Wielkiej Brytanii i Włoch, konkludując, że „nie ma jednej ścieżki rozwoju tego sektora. Europejskie gospodarstwa opiekuńcze różnią się m.in. pod względem formy prawnej, wielkości, celu działania, sposobu finansowania działalności, formy współpracy z podmiotami działającymi w sektorze usług społecznych czy stopnia profesjonalizacji świadczonych usług pozarolniczych. Niezależnie jednak od przyjętego modelu działania rolnictwa społecznego, aspektem wspólnym dla wszystkich analizowa-

²⁸ Krzysztofik-Pełka M. (2022). Z prawnej problematyki świadczenia usług opiekuńczych w gospodarstwach rolnych w zakresie zagadnień prawnych świadczenia usług opiekuńczych w gospodarstwach rolnych, *Przeгляд Prawa Rolnego nr 1(30)/2022*, str. 107-124.

²⁹ Subocz E. (2022). Gospodarstwa opiekuńcze jako innowacyjna forma wsparcia i integracji społecznej osób o szczególnych potrzebach, *Praca Socjalna nr 1 (37) 2022*, str. 33-47.

³⁰ Chmielewska B., Daab M., Miśkowiec A., Rogalska E., Sochacka M. (2017). *Rozwój Rolnictwa Społecznego w Europie na przykładzie gospodarstw opiekuńczych w wybranych krajach europejskich*, PCG Polska, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa.

nych krajów jest świadomość szerokich korzyści, które przynosi realizacja przedsięwzięć w tym obszarze, zarówno w wymiarze indywidualnym (konkretnych rolników, ich rodzin czy przedsiębiorstw rolnych), lokalnych, jak i w skali makro. [...] Jednym z wymiarów, który bardzo wyraźnie różnicuje różne modele gospodarstw opiekuńczych, które na przestrzeni lat rozwinęły się w analizowanych krajach, jest ukierunkowanie działalności gospodarstw opiekuńczych. Włochy (i w nieco mniejszym stopniu Francja i Wielka Brytania) są przykładami krajów, w których gospodarstwa opiekuńcze są ukierunkowane przede wszystkim na współpracę z systemem usług społecznych. Charakterystyka gospodarstw opiekuńczych w Niemczech jest odmienna – są one znacznie bliżej sektora zdrowia niż w jakimkolwiek innym z analizowanych krajów. Z kolei w Belgii, gospodarstwa opiekuńcze zachowały przeważająco rolniczy charakter”. (s.156).

Autorzy Monika Wojcieszak-Zabierska, Michał Roman oraz Tadeusz Nadolny w tekście „Funkcjonowanie gospodarstw opiekuńczych w Polsce na przykładzie wybranego studium przypadku”³¹ (Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, 2022) dotyczą fundamentalnych zagadnień związanych z tworzeniem i funkcjonowaniem gospodarstw opiekuńczych w Polsce i powołują się na przykład „Toskanii Kociewskiej”³², aby zaprezentować efektywnie funkcjonujące gospodarstwo świadczące usługi opiekuńcze w Polsce. Konkluzje z wywodu pokrywają się z innymi podobnymi opracowaniami, wskazując na korzyści płynące z wprowadzenia tego typu rozwiązań do porządku prawnego, tak dla osób, które korzystałyby z gospodarstw opiekuńczych, jak i dla gospodarstw rolnych świadczących tego typu usługi. Niewątpliwą, unikalną wartością płynącą z omawianego artykułu jest przeprowadzony Systematyczny Przegląd Literatury (SLR), dzięki któremu autorzy przygotowali bibliografię przedmiotu liczącą aż 47 pozycji z lat 2010-2021, co może stanowić uzupełnienie dla niniejszego przeglądu literatury w latach 2010-2016. Oprócz przywołanego tekstu, Monika Wojcieszak jest współautorką jeszcze dwóch innych opracowań. Wspólnie z Michałem Romanem, w 2018 roku na łamach czasopisma „Prace naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, opublikowany został tekst „Znaczenie social farmingu w wybranych krajach Unii Europejskiej jako przykład przedsiębiorczości w turystyce na obszarach wiejskich”³³ i w tym samym roku wspólnie z Agnieszką Wojcieszak wydała pracę zatytułowaną „Uwarunkowania funkcjonowania gospodarstw opiekuńczych na terenach wiejskich”³⁴ w Zagadnieniach Doradztwa Rolniczego. Celem pierwszego artykułu było zaprezentowanie znaczenia social farmingu w rozwoju turystyki. W opracowaniu scharakteryzowano pojęcie social farming z uwzględnieniem zarówno czynników wspierających

³¹ Wojcieszak-Zabierska M., Roman M., Nadolny T. (2022)., *Funkcjonowanie gospodarstw opiekuńczych w Polsce na przykładzie wybranego studium przypadku*, Annals PAAAE XXIV (3), str. 231-243.

³² Toskania Kociewska to ekologiczne gospodarstwo opiekuńcze oferujące wiele atrakcji dla rodzin i szkół. W Toskanii kociewskiej można spotkać i poznać różne zwierzęta, a samo gospodarstwo oferuje także formę onoterapie, wizyty studyjne, liczne podróże, półkolonie, noclegi, camping czy warsztaty.

³³ Roman M., Wojcieszak M. (2018). Znaczenie social farmingu w wybranych krajach Unii Europejskiej jako przykład przedsiębiorczości w turystyce na obszarach wiejskich, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, nr 535 Marketing turystyczny. Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu. str. 161-171.

³⁴ Wojcieszak A., Wojcieszak M. (2018). Uwarunkowania funkcjonowania gospodarstw opiekuńczych na terenach wiejskich, *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego*, nr. 3/2018, str. 20-31.

jak i ograniczających go. Zaprezentowano również przykłady social farmingu w Polsce oraz w wybranych krajach Unii Europejskiej. Drugi z przywoływanych tekstów dotyczy przedstawienia koncepcji tworzenia gospodarstw opiekuńczych w Polsce. Zwrócono w nim także uwagę na przykłady gospodarstw opiekuńczych funkcjonujących w ramach projektu „Zielona opieka - gospodarstwa opiekuńcze w woj. kujawsko-pomorskim”.

Barbara Chmielewska z IERiGŻ-PIB opracowała 3 (opracowanie porównawcze zostało opisane wyżej) ciekawe pozycje dotyczące analizowanej tematyki. W tekście „Gospodarstwa opiekuńcze jako forma pozyskiwania dochodów przez małe gospodarstwa rolne w Polsce”³⁵ oraz „Gospodarstwa opiekuńcze odpowiedzią na potrzebę społeczną”³⁴ wskazuje, że gospodarstwa opiekuńcze spełniają dwie podstawowe funkcje – finansową i społeczną, a jako sprawdzona w wielu krajach UE forma aktywizacji zawodowej, zapobiega bezrobociu na obszarach wiejskich i wpisuje się w politykę senioralną, której celem jest poprawa jakości życia i włączenie społeczne osób starszych, równocześnie stanowiąc dla rolników szansę na pozyskiwanie większych dochodów m.in. poprzez dostarczanie nowych usług, ich rozszerzenie i różnicowanie.

O znaczeniu tworzenia i funkcjonowania gospodarstw opiekuńczych w Polsce w odniesieniu do starzenia się populacji piszą w swoim tekście „Innowacyjne formy opieki nad osobami starszymi na obszarach wiejskich w Polsce”³⁷ Sylwia Michalska, Anna Rosa oraz Ryszard Kamiński. Autorzy Diagnozują obecny stan demograficzny oraz identyfikują nowe rozwiązania organizacyjne, które wspierają na wsi osoby starsze o ograniczonej samodzielności i podtrzymują ich aktywność. Obok charakterystyki gospodarstw opiekuńczych, autorzy przedstawiają także wiejskie hospicjum domowe jako formę wsparcia dla osób wymagających opieki na obszarach wiejskich. W podobnym nurcie opisuje gospodarstwa opiekuńcze Maria Malatynska w tekście „Gospodarstwa opiekuńcze – aktywny i sprawny senior”³⁸ czy Małgorzata Herudzińska, która w tekście „Seniorzy w Polsce – stan zdrowia, wsparcie instytucjonalne i opieka nieformalna”³⁹ analizuje problem braku wystarczającej oferty wsparcia dla seniorów i osób wykluczonych. Warto zwrócić także uwagę na tekst Ewy Wasilewskiej „Starość demograficzna obszarów wiejskich i jej zróżnicowanie”⁴⁰, która w Rocznikach Naukowych Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich wskazuje na przestrzenne zróżnicowania poziomu starości demograficznej i dynamiki procesu starzenia się społeczeństwa na obszarach

³⁵ Chmielewska B. (2018). *Gospodarstwa opiekuńcze jako forma pozyskiwania dochodów przez małe gospodarstwa rolne w Polsce*, Problemy Drobnych Gospodarstw Rolnych, Nr 3, str. 21-32.

³⁶ Chmielewska B. (2018). *Gospodarstwa opiekuńcze odpowiedzią na potrzebę społeczną*, *Nierówności Społeczne, a Wzrost Gospodarczy*, nr 54 (2/2018), str. 1-10.

³⁷ Michalska S., Rosa A., Kamiński R. (2019). *Innowacyjne formy opieki nad osobami starszymi na obszarach wiejskich w Polsce*, *Wiś i Rolnictwo nr 3 (184)*, str. 31-49.

³⁸ Malatynska M. (2019). *Gospodarstwa opiekuńcze – aktywny i sprawny senior*, *Wiś Mazowiecka Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Warszawie*. Nr 3.

³⁹ Herudzińska M. (2022). *Seniorzy w Polsce – stan zdrowia, wsparcie instytucjonalne i opieka nieformalna*, *Wychowanie w Rodzinie*, XXVII (2/2022), str. 1-20.

⁴⁰ Wasilewska E. (2017). *Starość demograficzna obszarów wiejskich i jej zróżnicowanie*, *Roczniki naukowe ekonomii rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich Nr. 3*, str. 75 – 85.

wiejskich i miejskich. Autorka stwierdza m.in. znaczne zróżnicowanie poziomu starości demograficznej i procesu starzenia się ludności w układzie przestrzennym oraz w przekroju miasto-wieś. Na obszarach wiejskich zaobserwowano niższy stopień zaawansowania starości demograficznej oraz mniejszą dynamikę tego procesu aniżeli w miastach. Wiedza na temat przestrzennego zróżnicowania stanu i dynamiki procesu starzenia się społeczeństwa jest istotna w kontekście opracowywania systemowych rozwiązań deinstytucjonalizacji opieki społecznej w Polsce, w tym rozwoju gospodarstw opiekuńczych, gdzie – ze względu na owe różnice – dynamika ich powstawania może być różna.

2.3. Literatura związana z problemami społecznymi

W literaturze znaleźć można wiele ciekawych opracowań, wskazujących na problemy związane z opieką i zdrowiem w ogóle. Katarzyna Bielińska w tekście „Od równego dostępu do sprawiedliwości zdrowotnej”⁴¹ analizuje zmiany od pierwotnego związania sprawiedliwości zdrowia z równomiernym dostępem do opieki zdrowotnej do bardziej kompleksowej koncepcji sprawiedliwości zdrowotnej. Artykuł nakreśla ideę sprawiedliwego dostępu do opieki zdrowotnej, zwracając uwagę na trudności związane z realizacją tej koncepcji w kontekście komercjalizacji opieki zdrowotnej. Analizowane zagadnienie wprost nawiązuje do stanu faktycznego, utrudnionego dostępu do opieki społecznej i zdrowotnej na obszarach wiejskich w Polsce, na co receptą ma być deinstytucjonalizacja tej pierwszej.

Ciekawą perspektywę wnoszącą do myślenia o gospodarstwach opiekuńczych z perspektywy osób je prowadzących wnosi tekst Jakuba Niedbalskiego pt. „Dom pomocy społecznej jako miejsce pracy. Analiza procesu stawania się opiekunem osób niepełnosprawnych intelektualnie”⁴², który prezentuje proces stawania się pracownikiem domu pomocy społecznej przeznaczonym dla osób z niepełnosprawnością intelektualną. Artykuł koncentruje się na umiejętnościach niezbędnych w pracy z przedstawionymi odbiorcami i jak konkluduje: „w kształtowaniu właściwych relacji mieszkańców i personelu ważne jest, aby ci drudzy wierzyli w sens tego, co robią. Wtedy tylko, gdy ten warunek jest spełniony, istnieje możliwość realnych i efektywnych działań na rzecz podopiecznych. Osoby trudniące się udzielaniem pomocy powinny autentycznie troszczyć się o dobrobyt innych. Ponosząc tę zawodową odpowiedzialność, pracownicy domu pomocy wnoszą osobiste cechy do relacji pomocowych. Najważniejsze z nich to: ciepło, uczuciowość, szczerłość, otwartość, chęć udzielania pomocy, troskliwość czy wrażliwość. Te cechy są szczególnie istotne, bowiem ułatwiają nawiązanie bliskich kontaktów z podopiecznymi, ale także umożliwiają zachowanie wewnętrznej harmonii i życiowego balansu, który okazuje się być niezwykle trudny do osiągnięcia w sytuacji, gdy podmiotem działania jest drugi, dodajmy niepełnosprawny intelektualnie, człowiek.

⁴¹ Bielińska K. (2022). Od równego dostępu do sprawiedliwości zdrowotnej, *Wieś i Rolnictwo*, 4 (197)/2022, str. 63-76.

⁴² Niedbalski J. (2019). Dom pomocy społecznej jako miejsce pracy. Analiza procesu stawania się opiekunem osób niepełnosprawnych intelektualnie, *Przegląd Socjologii Jakościowej Tom XV, numer 3, Pół wieku po Odkrywaniu teorii ugruntowanej*, str. 162-177.

Na jeszcze inne zagadnienie mocno związane z ideą rolnictwa społecznego zwracają uwagę autorki Elżbieta Szaniawska-Bigońska, Zofia Czechowicz oraz Krystyna Osada. Tekst „Przesłanki korzystania z doraźnej pomocy społecznej”⁴³ wskazuje, że jednym z kluczowych czynników kształtujących dobrostan ludzi w wieku 70–74 lata jest poczucie osamotnienia, często odczuwane bardziej dotkliwie, aniżeli poczucie biedy, co sugeruje, że praca wokół tego problemu powinna stać się kluczowa w tworzeniu programów pracy w gospodarstwach opiekuńczych.

Wojciech Józwiak, Zofia Mirkowska oraz Wojciech Ziętara w tekście “Gospodarstwa pomocnicze a wykorzystanie ziemi rolniczej”⁴⁴ przedstawiają z kolei ciekawą weryfikację hipotezy wskazującej, że pozarolnicze zajęcia posiadaczy gospodarstw rolnych ograniczają znacząco poziom wykorzystania ziemi przydatnej do prowadzenia produkcji rolniczej. Na podstawie danych z Polski i 12 innych krajów UE przeanalizowano gospodarstwa, których posiadacze ponad połowę swojego czasu przeznaczali na dodatkową pracę zarobkową. W wynikach analizy autorzy wskazali, że wartość tzw. produkcji standardowej przeliczona na 1 ha użytków rolnych była w Polsce w gospodarstwach pomocniczych mniejsza średnio o 34% niż w gospodarstwach pozostałych, a w podgrupach różniących się powierzchnią posiadanych użytków rolnych różnica ta mieściła się w granicach od 25,3 do 40,1%. Pogłębiona analiza udowodniła, że przyjęta w artykule hipoteza sprawdziła się w gospodarstwach rolnych z hodowlą zwierzęcą, których posiadacze ponad połowę swojego łącznego czasu przeznaczają na dodatkową pracę zarobkową, a to z kolei ogranicza lub wymusza likwidację produkcji zwierzęcej. Warto zauważyć, że bardzo atrakcyjnym aspektem agroterapii, będącej popularną formą terapii stosowaną w gospodarstwach opiekuńczych, jest właśnie prowadzenie zajęć z wykorzystaniem zwierząt gospodarskich. Takie działania mogą skutecznie połączyć prowadzenia pozarolniczych działań z jednoczesnym unikaniem likwidacji produkcji zwierzęcej. Ten ciekawy aspekt możliwych negatywnych skutków wprowadzania dodatkowych funkcji do gospodarstw rolnych, wymaga szerszego opracowania.

Gospodarstwo opiekuńcze może stać się również korzystnym rozwiązaniem problemu niekorzystnych przekształceń zachodzących w przestrzeni fizycznej, społecznej i publicznej miast i wsi, mających znaczenie dla inkluzji i partycypacji społecznej mieszkańców. Przeprowadzona analiza niekorzystnych przekształceń została opatrzona przykładami poprawy wspólnotowego charakteru przestrzeni, która pozwala na budowanie relacji, wsparcie i pomoc oraz poczucie bezpieczeństwa osób starszych. Autorka, Renata Konieczna-Woźniak⁴⁵ podkreśla również wzajemne wpływy miasta i wsi, które mogą przynosić korzystne rozwiązania w przestrzeni obu środowisk, przykładowo: gospodarstwa opiekuńcze i turystyka opiekuńcza, ogrody i osiedla społeczne, koła gospodyń miejskich. Za jedno z najważniejszych rozwiązań miast i wsi przyjaznych starzeniu się

⁴³ Szaniawska-Bigońska E., Osada K., Czechowicz Z. (2020). Przesłanki korzystania z doraźnej pomocy społecznej, *Polityka Społeczna* nr. 3(552), str. 3-7.

⁴⁴ Józwiak W., Mirkowska Z., Ziętara W. (2018). Gospodarstwa pomocnicze a wykorzystanie ziemi rolniczej, *Wieś i Rolnictwo* 2 (179), str. 151-167.

⁴⁵ Konieczna-Woźniak R. (2020). Miejsca i przestrzenie sprzyjające inkluzji i partycypacji społecznej w starości. Propozycja gospodarstw opiekuńczych, *Dziennik: Edukacja Dorosłych*, nr 82/2020, str. 31-46.

została uznana zasada lokalności, czyli „starzenie się na miejscu”. Powrót do tworzenia sąsiedztwa, wspólnot w przestrzeni miast i wsi w dobie wielu zagrożeń wydaje się sposobem na ich pokonywanie oraz staje się zaproszeniem do inkluzji i partycypacji społecznej seniorów.

Rozwój ekonomii społecznej na obszarach wiejskich jest istotnym zagadnieniem z punktu widzenia systemowego myślenia o funkcjonowaniu gospodarstw opiekuńczych. Jak wskazuje Andrzej Zybala w tekście pt. „Społeczny napęd rozwoju. Podmioty ekonomii społecznej w polityce gospodarczej”⁴⁶ podmioty te współtworzą wielosektorową, pluralistyczną gospodarkę i pełnią szereg znaczących ról, m.in. we wzmacnianiu infrastruktury rozwoju, zaspokajaniu szeregu potrzeb konsumenckich, aktywizacji zawodowej osób ze środowisk defaworyzowanych. W tym samym czasopiśmie, w tekście „Podmioty ekonomii społecznej w kształtowaniu polityki społecznej – różne role i obszary oddziaływania”⁴⁷, Rafał Bakalarczyk konkretyzuje, że podmioty ekonomii społecznej pełnią istotną rolę w takich obszarach polityki społecznej jak: wsparcie rodziny i pieczy zastępczej, polityka senioralna, czy przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu.

Cennym źródłem wiedzy, które również należy wykazać w literaturze przedmiotu, są różnego rodzaju raporty tematyczne. W zakresie gospodarstw opiekuńczych, szczególnie cenne są raporty wieloaspektowo opisujące sytuację seniorów w Polsce. Wśród nich wymienić można opracowania Głównego Urzędu Statystycznego, np. „Emerytury i renty w 2017 roku”⁴⁸, „Osoby powyżej 50. roku życia na rynku pracy w latach 2016-2017”⁴⁹, „Informacja o sytuacji osób starszych na podstawie Badań Głównego Urzędu Statystycznego”⁵⁰, „Sytuacja materialna i dochodowa gospodarstw domowych emerytów i rencistów w 2016 r.”⁵¹ oraz raporty przygotowywane na zlecenie Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, np. „Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za rok 2017”⁵², „Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za rok 2021”⁵³, „Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za rok 2022”⁵⁴, „Polityka społeczna wobec osób

⁴⁶ Zybala A. (2022). Społeczny napęd rozwoju. Podmioty ekonomii społecznej w polityce gospodarczej, *Polityka Społeczna nr. 2*, str. 25-32.

⁴⁷ Bakalarczyk R. (2022). Podmioty ekonomii społecznej w kształtowaniu polityki społecznej – różne role i obszary oddziaływania, *Polityka Społeczna 2022; 574 (01)*, str. 19-26.

⁴⁸ GUS [Główny Urząd Statystyczny] (2018) Emerytury i renty w 2017 roku

⁴⁹ GUS [Główny Urząd Statystyczny] (2018) Osoby powyżej 50. roku życia na rynku pracy w latach 2016-2017.

⁵⁰ GUS [Główny Urząd Statystyczny] (2018) Informacja o sytuacji osób starszych na podstawie Badań Głównego Urzędu Statystycznego.

⁵¹ GUS [Główny Urząd Statystyczny] (2017) Sytuacja materialna i dochodowa gospodarstw domowych emerytów i rencistów w 2016 r.

⁵² MRPiPS [Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej] (2018) Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za rok 2017.

⁵³ MRPiPS [Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej] (2022). Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za rok 2021

⁵⁴ MRPiPS [Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej] (2023). Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za rok 2022.

starszych 2030. Bezpieczeństwo – Uczestnictwo – Solidarność”⁵⁵, „Raport krajowy – POLSKA Informacja na temat podejmowanych w Polsce działań na rzecz osób starszych – Realizacja madryckiego planu działania na rzecz osób starszych w okresie 2012–2016”⁵⁶.

2.4. Akty normatywne

Poza dotychczas opisaną literaturą, warto również zwrócić uwagę na akty prawne które regulują bądź uszczegóławiają funkcjonowanie i wymogi infrastrukturalne mające zastosowanie również w gospodarstwach opiekuńczych. Pierwszym dokumentem z kategorii aktów prawnych jest Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r.⁵⁷ o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, która wprowadza szereg regulacji dotyczących dostępności architektonicznej, komunikacyjnej, informacyjnej i programowej. W ustawie znajdują się ogólne zasady dotyczące dostępności architektonicznej, ale nie ma tam bezpośrednich postanowień skierowanych specyficznie do gospodarstw opiekuńczych.

Kolejnym aktem prawnym jest Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/882 z dnia 17 kwietnia 2019 r.⁵⁸, w sprawie wymogów dostępności produktów i usług dla osób z niepełnosprawnościami. Dyrektywa ta ma na celu zharmonizowanie przepisów dotyczących dostępności produktów i usług na rynku europejskim.

Również na uwagę zasługuje Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane⁵⁹ (tekst jednolity z 2021 r.), która w Polsce reguluje zasady i procedury związane z budową, użytkowaniem, nadzorem budowlanym, a także określa wymogi dotyczące obiektów budowlanych. Zdefiniowane w niej ogólne zasady precyzują między innymi warunki techniczne, jakie muszą spełniać obiekty budowlane (budowa wszelakich urządzeń i obiektów, które mają służyć świadczeniu usług opiekuńczych). W przypadku gospodarstw opiekuńczych, warunki te mogą obejmować kwestie związane z dostępnością dla osób z niepełnosprawnościami, bezpieczeństwem budynku, a także warunkami higienicznymi. Ponadto ustawa reguluje procedury związane z uzyskiwaniem zezwoleń na budowę.

Uwagę zwraca także Konwencja Praw Osób Niepełnosprawnych przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w dniu 13 grudnia 2006 roku⁶⁰. Konwencja jest międzynarodowo-

⁵⁵ MRPiPS [Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej] (2018) Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – Uczestnictwo – Solidarność.

⁵⁶ MRPiPS [Ministerstwo Pracy, Rodziny i Polityki Społecznej] (2017) Raport krajowy – POLSKA Informacja na temat podejmowanych w Polsce działań na rzecz osób starszych – Realizacja madryckiego planu działania na rzecz osób starszych w okresie 2012–2016.

⁵⁷ (Ustawa 2019) Ustawa o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami z dnia 19 lipca 2019 r.

⁵⁸ PEiR [Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE)] 2019/882 z dnia 17 kwietnia 2019 r. w sprawie wymogów dostępności produktów i usług.

⁵⁹ (Ustawa 1994) Ustawa o Prawie Budowlanym z dnia 7 lipca 1994 r.

⁶⁰ ONZ [Organizacja Narodów Zjednoczonych] Konwencja Praw Osób Niepełnosprawnych 13.12.2006 r. Rezolucja przyjęta przez Walne Zgromadzenie 61/06 Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych.

wym dokumentem, który ma na celu promowanie, ochronę i zapewnienie pełni praw człowieka dla osób z niepełnosprawnościami. Konwencja definiuje pewne kluczowe zasady, które mają wpływ na obszary związane z opieką, rehabilitacją i integracją społeczną osób z niepełnosprawnościami. Przepisy konwencji, które mogą mieć zastosowanie do funkcjonowania gospodarstw opiekuńczych, to m.in.:

- Artykuł 19 - Prawo do niezależnego życia i integracji społecznej: artykuł ten zakłada prawo osób niepełnosprawnych do pełnej integracji społecznej i uczestnictwa w społeczeństwie.

- Artykuł 12 - Równość przed prawem: Ten artykuł podkreśla równość przed prawem dla osób z niepełnosprawnością, w tym w zakresie prawa do poszanowania prywatności, autonomii i zdolności do podejmowania decyzji.

- Artykuł 28 - Równość i nieszkalowanie: Konwencja wymaga, aby państwa-strony podejmowały środki w celu zapobiegania dyskryminacji na podstawie niepełnosprawności.

Z zakresu warunków technicznych prowadzenia gospodarstw opiekuńczych, na uwagę zwraca także poradnik pt. „Standardy dostępności budynków dla osób z niepełnosprawnościami uwzględniając koncepcję uniwersalnego projektowania”⁶¹ wydany przez Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju. W tekście możemy znaleźć uszczegółowienia związane z dostosowaniem budynków dla osób z niepełnosprawnościami. Opisane elementy (strefa przejściowa, elementy wyposażenia ułatwiające orientację w budynku oraz przekaz informacji, komunikację poziomą w budynku, miejsce odpoczynku, komunikację pionową budynku oraz bezpieczeństwo pożarowe, wytyczne w sprawie wnętrza i ich wykończenia), stanowiły punkt wyjścia dla opracowania narzędzia opisu odwiedzanych w ramach realizowanego projektu gospodarstw.

⁶¹ Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju (2017). Standardy dostępności budynków dla osób z niepełnosprawnościami uwzględniając koncepcję uniwersalnego projektowania – poradnik, Publikacja współfinansowana ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020, Warszawa.

3.PRZEPISY PRAWNE W ZAKRESIE DOSTĘPNOŚCI ARCHITEKTONICZNEJ

Istotnym obszarem analizy są przepisy prawne w zakresie dostępności architektonicznej gospodarstw opiekuńczych. Zapewnienie dostępności w tym obszarze jest nie tylko kwestią zgodności z przepisami, lecz także fundamentalnym aspektem dbałości o komfort uczestników oraz personelu takich placówek.

Niniejszy rozdział koncentruje się na identyfikacji, analizie i interpretacji przepisów prawa dotyczących dostępności architektonicznej w kontekście gospodarstw opiekuńczych. Znajdują się w nim kluczowe akty prawne, normy i wytyczne, które regulują projektowanie, budowę i utrzymanie obiektów przeznaczonych dla uczestników gospodarstw opiekuńczych.

Analiza służy nie tylko przedstawieniu aktualnych przepisów, lecz również identyfikacji potencjalnych obszarów wymagających szczególnej uwagi i dostosowania. Dążenie do maksymalnej dostępności architektonicznej w gospodarstwach opiekuńczych jest istotne dla zapewnienia pełnej integracji, komfortu, bezpieczeństwa w realizacji świadczonych usług.

Jedną z ważniejszych pozycji opisujących wymogi infrastrukturalne dla gospodarstw opiekuńczych jest opracowany w ramach projektu GROWID „**Model Gospodarstwa Opiekuńczego GROWID**”⁶², w którym autor przyjmuje pięć tez w przedmiotowym zakresie opartych o wyniki badań, wypracowane w ramach zespołu projektowego stanowiska i własne obserwacje.

Pierwsza teza wskazuje, że w ustawie o pomocy społecznej powinny zostać określone minimalne wymogi dotyczące infrastruktury w gospodarstwach opiekuńczych. Rozumiana jest ona tutaj jako zabudowania gospodarcze, uprawy rolnicze oraz pomieszczenia mieszkalne wchodzące w skład gospodarstwa rolnego, które będą wykorzystywane do działalności opiekuńczej. Określenie wymogów minimalnych ma zapewnić powtarzalny standard usług w poszczególnych gospodarstwach rolnych oraz stanowić swego rodzaju drogowskaz i filtr dla gospodarstw chcących świadczyć usługi opiekuńcze, a których infrastruktura jest nieodpowiednia.

⁶² Stępnik K. (2020). Model Gospodarstwa opiekuńczego GROWID, rozdział 9 – wymogi infrastrukturalne, Kraków.

Druga teza konkretyzuje minimalny standard infrastruktury, jaki gospodarstwa opiekuńcze powinny posiadać. Zgodnie z opracowanym modelem, gospodarstwa opiekuńcze powinny posiadać pomieszczenia do wspólnego spędzania czasu za stołem mieszczącym wszystkich uczestników, drugie oddzielne pomieszczenie wyposażone w łóżko, pomieszczenia do czynności higienicznych wyposażone w kabinę natryskową, umywalkę, miskę ustępową i pralkę, pomieszczenie kuchenne z wyposażeniem niezbędnym do podawania napojów i posiłków, w takim zakresie, w jakim będzie przewidywał to program agroterapii danej placówki oraz zaplecze niezbędne do prowadzenia poszczególnych form agroterapii.

Kolejna teza wskazuje, że pomieszczenia w budynkach mieszkalnych w gospodarstwach rolnych, które będą wykorzystywane do działalności opiekuńczej nie powinny podlegać przepisom nakładającym na nie obowiązek spełniania wymagań technicznych odbiegających od tych przewidzianych dla budynków w zabudowie zagrodowej, co ma spowodować, że nie będzie konieczne występowanie do Powiatowego Inspektoratu Nadzoru Budowlanego z wnioskiem o wydanie decyzji zezwalającej na użytkowanie budynków mieszkalnych w gospodarstwie rolnym na potrzeby działalności opiekuńczej. Uzasadnieniem do przyjęcia tej tezy jest chęć autorów modelu gospodarstwa opiekuńczego GROWID, aby nie stawiać zbyt restrykcyjnych warunków dostępowych, aby nie hamować i nie zniechęcać na starcie rozwoju idei i placówek gospodarstw opiekuńczych w Polsce.

Czwarta teza odnosi się do paragrafu 61 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Infrastruktury w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie. Przywołany artykuł wskazuje, że budynki mieszkalne w zabudowie zagrodowej nie muszą spełniać wymogu przystosowania wejść dla osób z niepełnosprawnościami. Powołując się na ten przepis, wyposażenie gospodarstw opiekuńczych może być uzależnione od tego, do jakiej grupy uczestników będzie ono kierowało swoje usługi. Posiadanie konkretnych udogodnień dla osób z niepełnosprawnościami powinno być kwestią uregulowaną z poziomu umowy podpisywanej pomiędzy gospodarstwem opiekuńczym, a jego klientem. Takie rozwiązanie jest uzasadnione ze względu na szeroką gamę odbiorców z różnymi potrzebami, do których gospodarstwa opiekuńcze będą w przyszłości przygotowywały swoje oferty.

Ostatnia teza dotyczy zasad bezpieczeństwa przeciwpożarowego i według niej zabudowania, w których prowadzona będzie działalność gospodarstwa opiekuńczego, nie powinny spełniać żadnych dodatkowych wymagań w zakresie zabezpieczenia przeciwpożarowego, ponad te przypisane do budynków oraz części budynków zaliczonych do kategorii zagrożenia ludzi ZL IV definiowanych zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakimi powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie. Teza została oparta o fakt, że działalność gospodarstwa opiekuńczego nie powoduje istotnej zmiany w zakresie warunków i sposobu użytkowania w samym gospodarstwie rolnym, zatem nie ma potrzeby nakładania dodatkowych regulacji. Ich wprowadzenie dodatkowo, ograniczyłoby upowszechnienie gospodarstw opiekuńczych w Polsce.

Kolejnym ważnym aktem z punktu widzenia analizowanej tematyki jest Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych⁶³, przyjęta 13 grudnia 2006 r., a ratyfikowana przez Polskę 6 września 2012 r.. Dokument ten nakłada na państwa przyjmujące go obowiązek zapewniania osobom z niepełnosprawnościami pełnego i równego korzystania z wolności i praw publicznych, na równi z innymi osobami. Kwestie związane z dostępnością reguluje artykuł 9 dokumentu, który zobowiązuje strony do podejmowania działań na rzecz likwidacji barier w dostępie do usług. Szczególnie istotne, z punktu widzenia wdrażania gospodarstw opiekuńczych, jest to, że Konwencja w tym zakresie dotyczy także instytucji prywatnych (ust. 2 lit. b). Biorąc pod uwagę to, że rolnictwo społeczne jest silnie powiązane z usługami publicznymi (w zakresie przedmiotowym, podmiotowym i finansowym) oraz fakt, że usługa ta jest w fazie projektowania (a nie dotyczy już istniejących i trudnych do zmiany rozwiązań, jak np. dostęp do zabytków), należy stwierdzić, iż zapisy Konwencji obowiązują także w zakresie działalności gospodarstw opiekuńczych. W kontekście rozważań nad przełożeniem Konwencji na rozwiązania w zakresie wdrażania gospodarstw opiekuńczych należy przywołać także art. 19, który dotyczy nakazu tworzenia takich warunków by usługi świadczone w społeczności lokalnej umożliwiały integrację społeczną oraz nie izolowały osób z niepełnosprawnościami od otoczenia. W tym względzie należy podkreślać włączyć postulat współpracy gospodarstw opiekuńczych ze społecznością lokalną oraz łączenia w danym miejscu usług dla różnych grup beneficjentów.

Przeniesieniem na grunt polskiego ustawodawstwa zapisów Konwencji jest **Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami** (Dz. U. z 2022 roku poz. 2240). Ustawa nakłada na podmioty publiczne obowiązek zapewnienia dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, zarówno na etapie projektowania, jak i realizacji usług (poprzez likwidację barier). Przy czym określenie podmiot publiczny nie ogranicza się tylko do jednostek sektora finansów, lecz także do podmiotów finansowanych (w min. 50%) lub nadzorowanych (nadzór nad organem zarządzającym, powoływanie ponad połowy członków organu nadzorczego) przez jednostki sektora finansów publicznych. Dodatkowo, zgodnie z brzmieniem art. 5 ust. 2 wyżej wymienionej ustawy obowiązek zapewnienia dostępności spoczywa na wszystkich podmiotach realizujących zadania finansowane z udziałem środków publicznych zgodnie z zawartą w tej sprawie umową. Powyższe oznacza, że gospodarstwa opiekuńcze, w szczególności te świadczące usługi na rzecz osób z niepełnosprawnościami, będą zobowiązane do przestrzegania zapisów ustawy na równi z podmiotami publicznymi. Dostępność w świetle ustawy zapewniana jest w trzech obszarach (art. 6):

1) architektonicznym, tj.:

- a) zapewnienie wolnych od barier poziomych i pionowych przestrzeni komunikacyjnych budynków,
- b) instalację urządzeń lub zastosowanie środków technicznych i rozwiązań architektonicznych w budynku, które umożliwiają dostęp do wszystkich pomieszczeń, z wyłączeniem pomieszczeń technicznych,

⁶³ Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, art. 9. https://www.unic.un.org.pl/dokumenty/Konwencja_Praw_Osob_Niepelnosprawnych.pdf Dostęp: 16.11.2023

- c) zapewnienie informacji na temat rozkładu pomieszczeń w budynku, co najmniej w sposób wizualny i dotykowy lub głosowy,
 - d) zapewnienie wstępu do budynku osobie korzystającej z psa asystującego o którym mowa w art. 2 pkt 11 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2021 r. poz. 573 i 1981 oraz z 2022 r. poz. 558, 1700 i 1812),
 - e) zapewnienie osobom ze szczególnymi potrzebami możliwości ewakuacji lub ich uratowania w inny sposób;
- 2) cyfrowym, zgodnie z ustawą o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych;
- 3) informacyjno-komunikacyjnym, tj.:
- a) obsługę z wykorzystaniem środków wspierających komunikowanie się lub przez wykorzystanie zdalnego dostępu do usług tłumacza przez strony internetowe i aplikacje;
 - b) instalację urządzeń lub innych środków technicznych do obsługi osób słabosłyszących;
 - c) zapewnienie na stronie internetowej danego podmiotu informacji o zakresie jego działalności – w postaci elektronicznego pliku zawierającego tekst odczytywalny maszynowo, nagrania treści w polskim języku migowym oraz informacji w tekście łatwym do czytania,
 - d) zapewnienie, na wniosek osoby ze szczególnymi potrzebami, komunikacji z podmiotem publicznym w formie określonej w tym wniosku.

Wprawdzie ustawa dopuszcza zapewnienie alternatywnego dostępu (art. 7), jednak zapewnienie dostępu alternatywnego nie jest spełnieniem wymogów ustawy i potencjalny odbiorca usługi może złożyć skargę z tego tytułu do Prezesa PFRON. W związku z tym oraz faktem, że gospodarstwa opiekuńcze kierują swoją ofertę przede wszystkim do osób starszych oraz niepełnosprawnych (a sama usługa ma charakter systematyczny oraz długotrwały), należy założyć konieczność pełnego dostosowania do przepisów ustawy o dostępności, w szczególności w obszarze architektonicznych oraz komunikacyjnym.

Dokumentem odzwierciedlającym również postulaty Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych jest podręcznik **„Standard dostępności budynków dla osób z niepełnosprawnościami”**⁶⁴. Opracowanie jest formą poradnika/wytycznych dla architektów i inżynierów budownictwa w zakresie kompleksowego dostosowania projektowanych budynków do potrzeb osób z różnym rodzajem niepełnosprawności. Jego podstawą są obowiązujące przepisy, publikacje odnoszące się do tematyki dostępności jak również uwagi zgłoszone podczas konsultacji publicznych i uzgodnień międzyre-

⁶⁴ Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju (2017). Standardy dostępności budynków dla osób z niepełnosprawnościami uwzględniając koncepcję uniwersalnego projektowania – poradnik, Publikacja współfinansowana ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020, Warszawa.

sortowych pierwotnej wersji dokumentu. W założeniu dokument ten stanowi materiał wyjściowy do dalszych działań mających na celu wypracowanie optymalnych rozwiązań, uwzględniających możliwie najszerszą grupę użytkowników i z pewnością może ułatwić właścicielowi gospodarstwa zamierzającego przystosować swój budynek do potrzeb konkretnej grupy osób z niepełnosprawnością, dobór odpowiednich i zgodnych z obowiązującymi przepisami rozwiązań i usprawnień.

Aktem prawnym, który jest również istotny z punktu widzenia prowadzenia gospodarstwa opiekuńczego jest **ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 2351 z późn. zmianami) wraz z aktami wykonawczymi do niej. Akt ten przywołano przede wszystkim dlatego, że przepisy te jednoznacznie wskazują jak należy użytkować i utrzymywać obiekt budowlany (w tym budynek). A zatem, ma być to realizowane w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska w należytym stanie technicznym i estetycznym, nie dopuszczając do nadmiernego pogorszenia jego właściwości użytkowych i sprawności technicznej, w szczególności zapewniając:

1. spełnienie podstawowych wymagań dotyczących obiektów budowlanych określonych w załączniku I do rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 305/2011 z dnia 9 marca 2011 r. ustanawiającego zharmonizowane warunki wprowadzania do obrotu wyrobów budowlanych i uchylającego dyrektywę Rady 89/106/EWG (Dz. Urz. UE L 88 z 04.04.2011, str. 5, z późn. zm.), dotyczących:

- a) nośności i stateczności konstrukcji,
- b) bezpieczeństwa pożarowego,
- c) higieny, zdrowia i środowiska,
- d) bezpieczeństwa użytkowania i dostępności obiektów,
- e) ochrony przed hałasem,
- f) oszczędności energii i izolacyjności cieplnej,
- g) zrównoważonego wykorzystania zasobów naturalnych;

2. warunki użytkowe zgodne z przeznaczeniem obiektu, w szczególności w zakresie:

- a) zaopatrzenia w wodę i energię elektryczną oraz odpowiednio do potrzeb, w energię cieplną i paliwa, przy założeniu efektywnego wykorzystania tych czynników,
- b) usuwania ścieków, wody opadowej i odpadów;
- 2a) możliwość dostępu do usług telekomunikacyjnych, w szczególności w zakresie szerokopasmowego dostępu do Internetu;

3. możliwość utrzymania właściwego stanu technicznego;

4. ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Regulacje ustawowe nie wskazują konieczności zapewnienia niezbędnych warunków do korzystania z obiektów w zabudowie zagrodowej przez osoby niepełnosprawne, przy czym założeniem jest tu korzystanie z niej przez mieszkańców.

4. WSTĘP METODYCZNY

4.1 Cel i zakres badania

Badanie miało na celu dostarczenie wiedzy w zakresie możliwości technicznych prowadzenia na bazie gospodarstw rolnych usług społecznych, w szczególności usług opiekuńczych, w ramach modelu gospodarstwa opiekuńczego, wypracowanego w projekcie pn. „Gospodarstwa opiekuńcze w rozwoju obszarów wiejskich wobec wyzwań demograficznych” (w skrócie: GROWID) realizowanego przez konsorcjum w składzie: Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie, Uniwersytet Jagielloński oraz Uniwersytet Rolniczy w Krakowie.

29

Zakres przedmiotowy badania

Zakres przedmiotowy badania obejmował:

- Analizę i weryfikację stanu zastanego w gospodarstwach rolnych oraz ocenę potencjału gospodarstw rolnych do świadczenia usług społecznych w zakresie ich gotowości infrastrukturalnej⁶⁵ i możliwości zapewnienia/spełnienia zasad dostępności architektonicznej, przy jednoczesnym uwzględnieniu założeń przyjętych w modelu gospodarstwa opiekuńczego.
- Opracowanie wskazań co do konieczności adaptacji poszczególnych pomieszczeń planowanych do wykorzystania w związku z podjęciem działalności w zakresie usług opiekuńczych.
- Zidentyfikowanie potrzeb wyposażenia gospodarstw rolnych w niezbędną infrastrukturę techniczną, tak aby były one w pełni gotowe na wsparcie osób starszych, osób z niepełnosprawnościami, osób ze szczególnymi potrzebami oraz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

⁶⁵ W badaniu przyjęto, że infrastrukturę gospodarstwa opiekuńczego stanowią zabudowania gospodarcze, uprawy rolnicze oraz pomieszczenia mieszkalne wchodzące w skład gospodarstwa rolnego, które będą wykorzystywane do działalności opiekuńczej.

Zgodnie z wytycznymi Zamawiającego wskazanymi w zapytaniu ofertowym w szczególności sprawdzano czy gospodarstwo rolne posiada:

- pomieszczenie do wspólnego spędzania czasu – ze stołem mieszczącym wszystkich uczestników;
- odpowiednie oświetlenie, które pozwala na wygodną i komfortową pracę przy stole o każdej porze roku, np. podczas zajęć z rękodzieła;
- drugie oddzielne pomieszczenie wyposażone w łóżko;
- pomieszczenia do czynności higienicznych wyposażone w kabinę natryskową, umywalkę, miskę ustępową oraz pralkę. Miska ustępowa i kabina natryskowa nie muszą znajdować się w tym samym pomieszczeniu. Pomieszczenie, w którym znajduje się miska ustępowa musi być wyposażone w umywalkę;
- pomieszczenia kuchenne z wyposażeniem niezbędnym do serwowania napojów i posiłków, w takim zakresie, w jakim będzie przewidywał to program agroturystyki danego gospodarstwa opiekuńczego;
- miejsce do wypoczynku, pomiędzy zajęciami, np. sala/pokój z wypoczynkiem;
- bezpośrednie wyjście na teren otwarty, wyposażony w elementy drobnej architektury, ławki, altanę;
- zaplecze niezbędne do prowadzenia poszczególnych form agroturystyki.

30

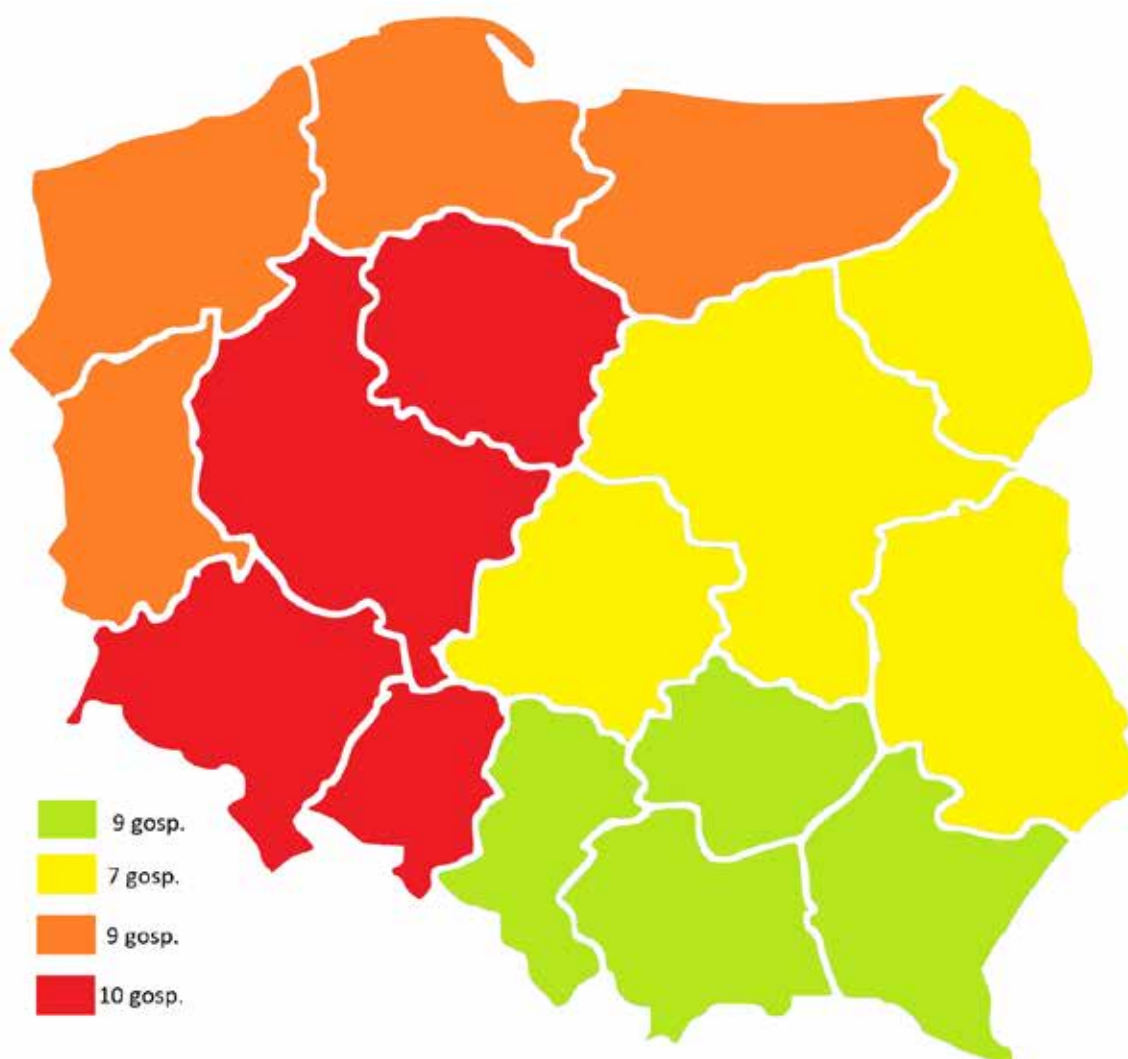
Zakres podmiotowy badania

Zakres podmiotowy badania obejmował właścicieli (lub domowników) którzy są zainteresowani poszerzeniem działalności rolniczej o usługi opiekuńcze świadczone w swoim gospodarstwie rolnym. Badanie zostało przeprowadzone na podstawie 35 wizyt w indywidualnych gospodarstwach rolnych, które posiadały obiekty różnorodne ze względu na wielkość oraz rodzaj prowadzonej produkcji rolniczej.

Zakres przestrzenny badania

Badanie zostało przeprowadzone w gospodarstwach rolnych zlokalizowanych na terenie czterech regionów Polskiego FADN (regiony ustalone na potrzeby europejskiej Sieni Zbierania Danych Rachunkowych - FADN – Farm Accountancy Data Network). W każdym regionie FADN zostały zbadane co najmniej dwa gospodarstwa rolne.

Rysunek 2. Liczebność gospodarstw rolnych objętych badaniem w regionach Polskiego FADN.

Źródło: opracowanie własne.

Zakres czasowy badania

Badanie zostało przeprowadzone w okresie październik – listopad 2023 r.

W efekcie przeprowadzonego badania osiągnięto następujące rezultaty:

- Opracowano listę niezbędnych usprawnień/działań/urządzeń adaptacyjnych w gospodarstwach rolnych w celu pełnienia przez nie funkcji społecznych (w tym m.in. instalacja urządzeń lub zastosowanie środków technicznych i rozwiązań architektonicznych w budynku i obejściu, rozwiązania w zakresie komunikacji poziomej, wyposażenie środka komunikacji do transportu osób z niepełnosprawnościami) w podziale na obszary: architektura, informacja, komunikacja, transport.
- Oszacowano orientacyjne koszty niezbędnych adaptacji.

4.2 Metody i techniki badawcze

Cel i zakres badań

Główny cel badania to analiza oraz weryfikacja stanu zastanego w poszczególnych gospodarstwach rolnych oraz dostarczenie wiedzy w zakresie możliwości technicznych prowadzenia na bazie gospodarstw rolnych usług społecznych, w szczególności usług opiekuńczych w ramach modelu gospodarstwa opiekuńczego.

Źródłem danych wykorzystanych do realizacji celu opracowania były własne badania jakościowe i ankietowe, jak również wcześniejsze opracowania dotyczące analizowanej tematyki.

Realizacja celu badania wymagała zastosowania różnych technik zbierania oraz analizy danych i informacji. Badanie zostało przeprowadzone w okresie październik – listopad 2023 r. w oparciu o techniki i metody takie jak:

- a) przegląd literatury przedmiotu i desk research,
- b) studium przypadku i wywiady bezpośrednie,
- c) badania ankietowe i obserwacje w miejscu badania,
- d) zogniskowane wywiady grupowe.

32

Przegląd literatury przedmiotu i desk research

Na etapie przeglądu literatury przedmiotu i analizy danych zastanych w badaniu wykorzystano różne źródła wiedzy. Dane i informacje zostały pozyskane poprzez kwerendę źródeł bibliotecznych oraz internetowych. Materiały obejmowały artykuły naukowe, raporty z badań, dokumenty wypracowane w ramach projektu GROWID, obowiązujące przepisy prawne w zakresie dostępności architektonicznej (krajowe, UE, strategie, zalecenia) oraz dostępne dane statystyczne. Wnioski sformułowane w oparciu o przegląd literatury przedmiotu i desk research zostały uzupełnione o analizę danych pierwotnych (ilościową i jakościową), które zgromadzono w oparciu o badania własne. Analizy literatury, przepisów prawnych w zakresie dostępności architektonicznej oraz danych zastanych stanowiły niezbędny etap realizacji celu badania i były warunkiem przeprowadzenia kolejnych jego etapów.

Studium przypadku i wywiady bezpośrednie

W badaniu założono, że przeprowadzonych zostanie pięć studiów przypadku dotyczących stopnia przygotowania gospodarstw rolnych do pełnienia funkcji społecznych lub opiekuńczych w kontekście dostępności architektonicznej i koncepcji projektowania uniwersalnego lub racjonalnego usprawnienia.

Dobór gospodarstw był zorientowany na uzyskanie informacji i służył wyborowi paradigmatycznych przykładów⁶⁶ gospodarstw realizujących już funkcje społeczne, w tym opiekuńcze. Podczas przeprowadzania badania i wypełnienia kwestionariusza ankiety osoby realizujące badanie zidentyfikowały interesujące przykłady rolników zainteresowanych świadczeniem usług społecznych, w tym opiekuńczych lub prowadzących już taką działalność. Na tej podstawie wyselekcjonowano gospodarstwa rolne do dalszej, pogłębionej analizy. Wyboru jednostek obserwacji dokonano po konsultacji i weryfikacji z zespołem realizującym badanie. Jednocześnie wyselekcjonowane gospodarstwa były zlokalizowane w trzech różnych województwach i w co najmniej w dwóch różnych regionach FADN. Takie podejście służyło odzwierciedleniu zróżnicowanych w skali kraju warunków prowadzenia działalności rolniczej oraz typów produkcyjnych gospodarstw. Ukazano przez to odmienną sytuację świadczenia usług społecznych i opiekuńczych z wykorzystaniem zasobów i infrastruktury gospodarstw rolnych⁶⁷.

Przy realizacji studium przypadku badanych gospodarstw źródłem danych był zarówno indywidualny wywiad bezpośredni (pogłębiony) przeprowadzony z osobą prowadzącą gospodarstwo (rolnik) lub ewentualnie z osobą pracującą w gospodarstwie, jak również kwestionariusz ankiety oraz obserwacja na miejscu dokonana przez osoby realizujące badanie. Wywiady były prowadzone na podstawie scenariusza (aneks nr 9). Specyfika wywiadu wynikała z cech respondentów i informacji jakie mogli wnieść do badania. Wszystkie pytania miały charakter otwarty. Stworzyło to szansę na zadawanie dodatkowych pytań, które pojawiały się w trakcie rozmowy, co pozwoliło dotrzeć do bardziej szczegółowych opinii i niewątpliwie poszerzyło samą perspektywę badawczą. Wywiady były nagrywane za zgodą respondentów. W przypadku braku zgody lub niemożności nagrania wywiadu, sporządzono notatki.

Badania ankietowe i obserwacje w miejscu badania

W celu realizacji zakresu przedmiotowego badania oraz realizacji wytycznych Zamawiającego przeprowadzono badania ankietowe obejmujące 35 gospodarstw rolnych, których użytkownicy byli zainteresowani poszerzeniem działalności o usługi społeczne, w tym opiekuńcze⁶⁸. W badaniu ankietowym zastosowano technikę PAPI (Paper & Pen Personal Interview), która ze względu na swoje zalety pozwoliła w stosunkowo krótkim czasie zebrać znaczącą liczbę adekwatnych danych, tak aby móc wnioskować w zakresie rozpatrywanej problematyki. Narzędziem użytym w badaniu był kwestionariusz (aneks nr 10) wypełniany przez ankietera (pracownicy ośrodków doradztwa rolniczego). Kwestionariusz był złożony przede wszystkim z pytań zamkniętych, uporządkowanych według kluczowych dla celów badania zagadnień, tj.: 1. możliwości świadczenia usług

⁶⁶ Flyvbjerg B. (2005). Pięć mitów o badaniach typu studium przypadku, *Studia Socjologiczne* 2 (177), str. 41-69.

⁶⁷ Goraj L., Olewnik E. (2011). FADN i Polski FADN (Sieć danych rachunkowych gospodarstw rolnych i system zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych), IERiGŻ-PIB, Warszawa.

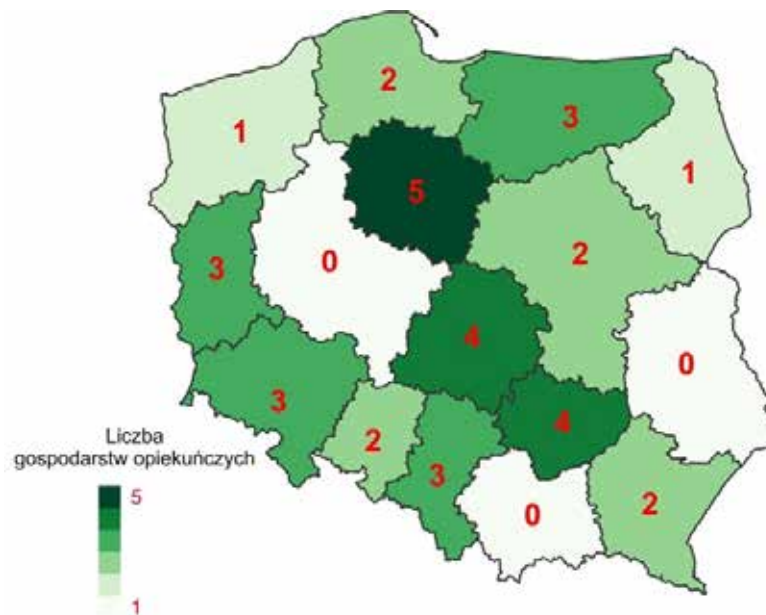
⁶⁸ Pięć ankiet zrealizowano dodatkowo zakładając, że część z nich, z różnych powodów, nie będzie mogła być uwzględniona w analizach.

opiekuńczych, 2. wymogów infrastrukturalnych, 3. komunikacji, 4. transportu, 5. informacji oraz 6. części podsumowującej. Zawierał on również miejsca przeznaczone na sformułowanie uwag i ocen osoby ankietującej odnośnie stanu zastanego w gospodarstwach rolnych oraz ich potencjału do świadczenia usług społecznych. Uwagi i oceny sformułowane zostały na podstawie dokonanych obserwacji na miejscu. Bazowały one na danych zebranych przy pomocy kwestionariusza, wywiadu bezpośredniego z osobą ankietowaną oraz informacjach uzyskanych metodą etnograficzną⁶⁹.

Dobór gospodarstw do badania był celowy. Dokonał go zespół realizujący badanie na podstawie własnej wiedzy eksperckiej o populacji gospodarstw rolnych oraz celu badania⁷⁰. Gospodarstwa rolne, w których przeprowadzono badania ankietowe były zlokalizowane w 13 różnych województwach w Polsce. Liczebności gospodarstw w poszczególnych województwach kraju przedstawiono na mapie (Rysunek 3). Zgodnie z przyjętym założeniem badania gospodarstwa rolne były zlokalizowane na terenie czterech regionów Polskiego FADN: Pomorze i Mazury, Wielkopolska i Śląsk, Mazowsze i Podlasie, Małopolska i Pogórze. W każdym regionie FADN objęto badaniem co najmniej dwa gospodarstwa rolne. Spośród ogółu ankietowanych gospodarstw rolnych 34 stanowiły gospodarstwa o powierzchni 1 ha i więcej UR. W skład jednego gospodarstwa nie wchodziły UR. Wszystkie osoby objęte badaniem zadeklarowały, że były właścicielami gospodarstwa rolnego bądź jego domownikami zainteresowanymi poszerzeniem prowadzonej działalności rolniczej o usługi opiekuńcze świadczone w swoim gospodarstwie rolnym.

34

Rysunek 3. Mapa przedstawiająca lokalizację gospodarstw rolnych wybranych do badania.

Źródło: opracowanie własne.

⁶⁹ Marvasti A.B. (2014). Analysing observations, w: Flick U. (red.) The Sage Handbook of Qualitative Data Analysis, str. 354-367.

⁷⁰ Babbie E. (2004). Badania społeczne w praktyce, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, str. 2005-206.

Zogniskowany wywiad grupowy

Zogniskowany wywiad grupowy (ang. Focus Group Interview, FGI) jest techniką badań jakościowych, którą wykorzystano w badaniu w celu pogłębionego rozpoznania zagadnienia potencjału gospodarstw rolnych do świadczenia usług społecznych i opiekuńczych oraz istniejących potrzeb w zakresie zapewniania przez nie dostępności architektonicznej. Uczestnikami badania byli celowo dobrani kluczowi informatorzy, którzy dyskutowali na temat infrastruktury gospodarstw opiekuńczych, przez co udzielali informacji o charakterze eksploracyjnym, wyjaśniającym i weryfikującym. Wywiady były moderowane przez eksperta w zakresie rolnictwa społecznego, a jednocześnie członka zespołu realizującego badanie.

Zogniskowane wywiady grupowe przeprowadzono we wrześniu i październiku 2023 roku na terenie powiatu tucholskiego wśród osób zainteresowanych projektem pn. „Samodzielnie (nie samemu) - wspieranie osób z niepełnosprawnością w powiecie tucholskim”⁷¹. Uczestnicy FGI reprezentowali różne grupy i instytucje z różnych województw (warmińsko-mazurskiego, mazowieckiego, śląskiego, małopolskiego, zachodniopomorskiego i pomorskiego). Byli to przedstawiciele m.in.: Ośrodków Pomocy Społecznej (OPS), Powiatowych Centrów Pomocy Społecznej (PCPR), Regionalnych Ośrodków Polityki Społecznej (ROPS), Lokalnych Grup Działania (LGD), samorządów gmin i powiatów, Ośrodków Doradztwa Rolniczego (ODR), organizacji pozarządowych, w tym Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES). Wśród uczestników FGI znaleźli się również rolnicy prowadzący gospodarstwa agroturystyczne i zagrody edukacyjne, a w niektórych przypadkach także osoby, które podejmowały w swoich gospodarstwach rolnych pilotażowe działania opiekuńcze. Wszystkie osoby biorące udział w FGI odbyły w powiecie tucholskim wizyty studyjne, których celem było zapoznanie się ze wspomnianym modelem gospodarstw opiekuńczych, realizowanym lokalnie na rzecz usamodzielniania się osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną, w ramach którego wykorzystywano infrastrukturę gospodarstw rolnych oraz angażowano m.in. rolników i domowników gospodarstw opiekuńczych⁷².

Podstawowe kwestie poruszane podczas FGI dotyczyły m.in.: wiedzy badanych o gospodarstwach opiekuńczych oraz o zainteresowaniu rolników podjęciem działalności opiekuńczej w różnych województwach, jak również posiadanych informacji na

⁷¹ Projekt był realizowany od 2019 roku przez Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Tucholi w partnerstwie z Kujawsko-Pomorskim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego w Minikowie, Polskim Stowarzyszeniem na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną Koło w Chojnicach, Stowarzyszeniem Rodziców Dzieci Specjalnej Troski w Tucholi. Ten środowiskowy model wsparcia został wypracowany jako innowacja społeczna w pierwszym etapie konkursu organizowanego przez Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej. Liderem projektu i twórcą modelu jest Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Tucholi, które aktywnie współpracuje z Kujawsko – Pomorskim Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego w Minikowie od 2014 roku, czyli od początku tworzenia gospodarstw opiekuńczych w województwie kujawsko – pomorskim i „de facto” w Polsce.

⁷² Wszystkie odwiedzane gospodarstwa opiekuńcze, które współuczestniczyły w tworzeniu modelu „Samodzielnie (nie samemu)...”, wcześniej (tj. od roku 2014), prowadziły przy wsparciu KPODR Minikowo usługi opiekuńcze dla osób starszych. Gospodarstwa te miały więc około 10 lat doświadczeń w zakresie działalności opiekuńczej, a wraz z ostatnim projektem dla osób z niepełnosprawnością intelektualną, zebrały nowe kompetencje, wspierając inną kategorię beneficjentów, czyli osoby dorosłe z niepełnosprawnością intelektualną.

temat przygotowania technicznego, architektonicznego i organizacyjnego gospodarstw rolnych do pełnienia funkcji opiekuńczych. Ponadto uczestnicy FGI zostali zaznajomieni zarówno z modelem gospodarstwa opiekuńczego opracowanym w ramach projektu GROWID oraz z modelem usamodzielniania w gospodarstwach opiekuńczych osób z niepełnosprawnością intelektualną, realizowanym pilotażowo jako innowacja społeczna w powiecie tucholskim.

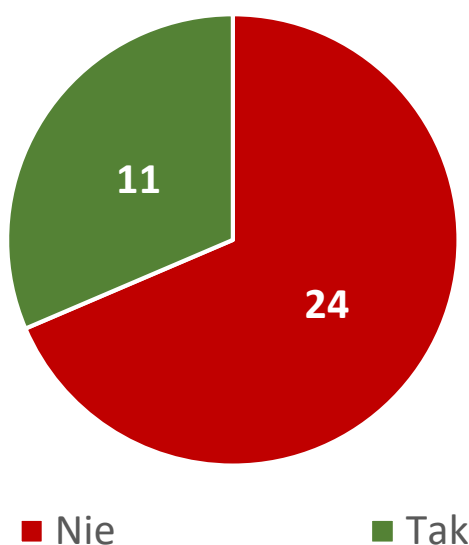
Wywiady zogniskowane za zgodą uczestników były rejestrowane i zapisywane.

5. ANALIZA WYNIKÓW BADAŃ

5.1. Możliwości świadczenia usług opiekuńczych

Z przeprowadzonych badań wynikało, że przeszło dwie trzecie ankietowanych nie posiadała doświadczenia zarówno w prowadzeniu gospodarstwa opiekuńczego, jak i w świadczeniu usług opiekuńczych. Prawie jedna trzecia respondentów prowadziła taką działalność w różnej formie oraz dla różnych grup (rysunek 4). Były to usługi realizowane głównie w gospodarstwie rolnym (np. warsztaty rękodzielnicze, zajęcia hipoterapii, opieka, organizacja spotkań i warsztatów), ale także poza nim, w ramach pracy zarobkowej. Ankietowani z doświadczeniem świadczenia usług opiekuńczych, realizowali je przede wszystkim na rzecz osób starszych, osób z niepełnosprawnością intelektualną i osób z niepełnosprawnością fizyczną oraz dzieci.

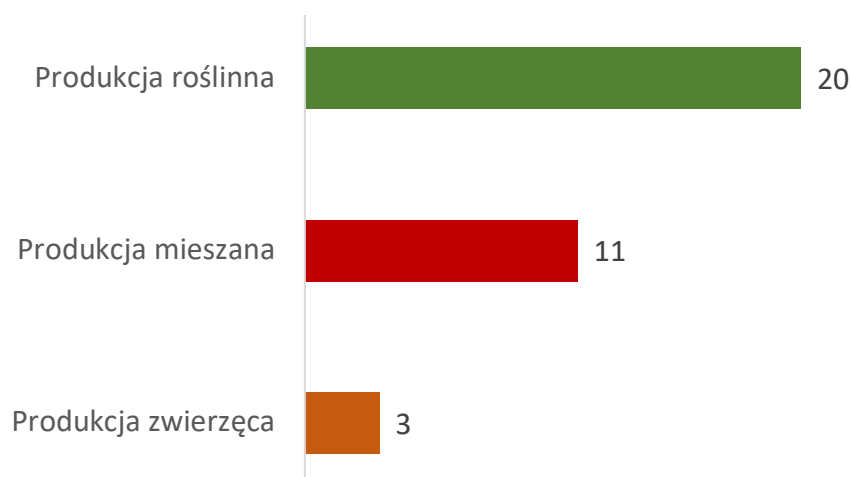
Rysunek 4. Doświadczenie w prowadzeniu działalności opiekuńczej. Odpowiedź na pytanie: Obecnie/wcześniej prowadziłam/em działalność opiekuńczą (gospodarstwo lub osoba).

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych (N=35).

Badani zainteresowani świadczeniem usług opiekuńczych lub realizujący już taką aktywność w swoich gospodarstwach prowadzili zróżnicowane kierunki działalności rolniczej (rysunek 5). Nieco ponad połowę badanej grupy stanowiły gospodarstwa rolne, w których dominowała produkcja roślinna (np. uprawa zbóż, roślin oleistych i strączkowych, warzyw i owoców). W niespełna jednej trzeciej przypadków dominujący kierunek produkcji określono jako mieszany. W badanej próbie tylko 3 gospodarstwa specjalizowały się w produkcji zwierzęcej (np. owce, pszczoły). Jeden z respondentów oprócz upraw roślinnych posiadał świnie rasy zachowawczej i konie (była to jednak działalność hobbystyczna). 11 gospodarstw prowadziło produkcję mieszaną, jednak/choć sam fakt specjalizacji w tym zakresie nie przesądza o gotowości gospodarstw do wykorzystywania zwierząt do działalności wspierającej. Doświadczenia w funkcjonowaniu gospodarstw opiekuńczych pokazują jak również wyniki wybranych badań naukowych, że zwierzęta są bardzo ważnym czynnikiem wspierającym treningi, jednak skala hodowli nie musi być duża, ważne jest aby beneficjenci wsparcia mogli wchodzić w interakcje ze zwierzętami, a nie sam fakt dużej liczby pogłowia danego gatunku.⁷³

Rysunek 5. *Badane gospodarstwa rolne według dominującego kierunku produkcji. Odpowiedź na pytanie: Jaki kierunek produkcji dominuje w Pana/i gospodarstwie rolnym?*

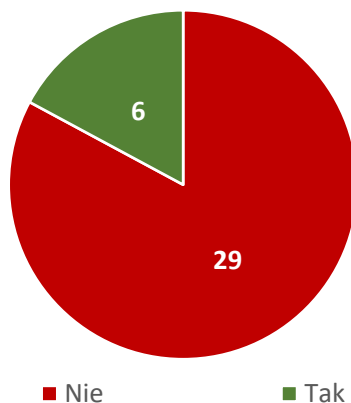

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych (N=35).

Z przeprowadzonych badań wynikało, że podobnie jak w przypadku większości osób użytkujących gospodarstwa rolne w Polsce, również dla ankietowanych działalność rolnicza nie stanowiła głównego źródła dochodu w gospodarstwie domowym. Taką deklarację odnotowano w przypadku czterech piątych respondentów, którzy byli zainteresowani podjęciem działalności opiekuńczej w gospodarstwie lub prowadzili już usługi tego rodzaju. Tylko dla niemal jednej piątej spośród ogółu osób badanych gospodarstwo rolne stanowiło podstawowe źródło utrzymania (rysunek 6).

⁷³ Kontakt człowieka ze zwierzętami wspiera rozwój osobowości, daje pozytywne efekty terapeutyczne oraz przyczynia się do prewencji, leczenia, rehabilitacji i poprawia jakość życia, Kapustka J., Budzyńska M., (2020). The use of various animal species for therapeutic purposes in Poland: current perspectives. Acta Sci. Pol. Zootechnica, 19(2), 3–10.

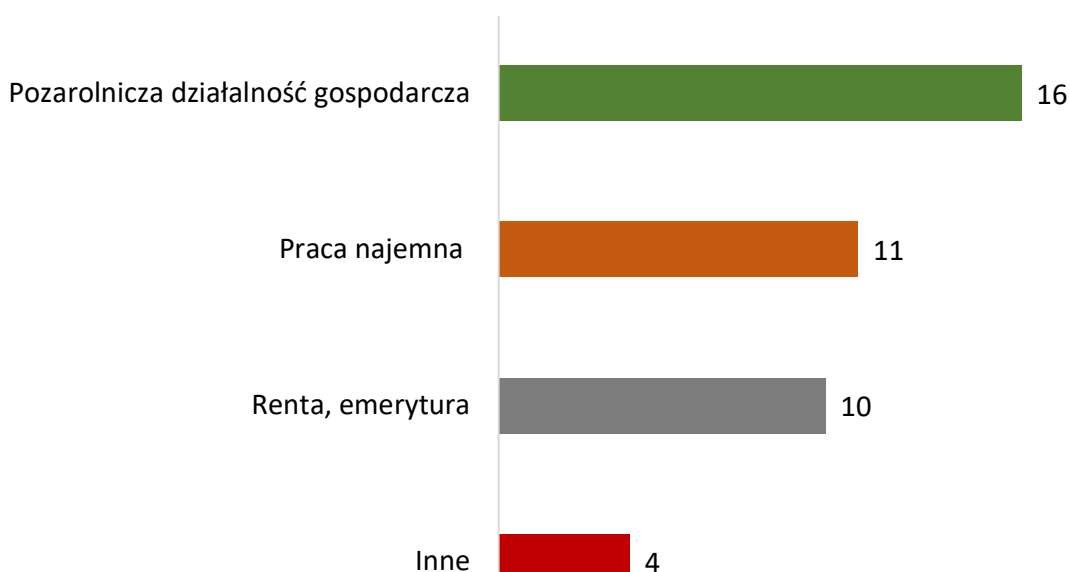
Rysunek 6. Działalność rolnicza jako główne źródło dochodu w gospodarstwie domowym osób badanych. Odpowiedź na pytanie: Czy działalność rolnicza jest jedynym źródłem dochodu w Pana/i gospodarstwie domowym (dotyczy także pozostałych osób pozostających we wspólnym gospodarstwie)?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych (N=35).

Warto odnotować, że zdecydowana większość badanych zainteresowanych podjęciem działalności opiekuńczej lub realizujących takie usługi w swoim gospodarstwie posiadała dodatkowe źródła dochodu (rysunek 7). Przeciwna sytuacja dotyczyła tylko kilku ankietowanych utrzymujących się wyłącznie z produkcji rolnej. Respondenci uzyskujący środki finansowe z różnych źródeł, najczęściej prowadzili pozarolniczą działalność gospodarczą (16 wskazań), otrzymywali wynagrodzenia z tytułu pracy najemnej, a także utrzymywali się ze źródeł niezarobkowych (emerytur i rent) - odpowiednio 11 i 10 wskazań. W kilku przypadkach nie określono rodzaju dodatkowych dochodów pozarolniczych.

Rysunek 7. Rodzaje dodatkowych źródeł dochodów w gospodarstwie domowym badanych. Odpowiedź na pytanie: Jakie jest dodatkowe źródło dochodu w Pana/i gospodarstwie domowym (dotyczy także pozostałych osób pozostających we wspólnym gospodarstwie)?

* Respondenci mogli zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych (N=35).

Obok analizy dotyczącej możliwości technicznych prowadzenia na bazie gospodarstw rolnych usług społecznych, w szczególności usług opiekuńczych w ramach modelu gospodarstwa opiekuńczego, interesujące wydało się poznanie opinii respondentów dotyczącej prowadzenia tego typu działalności. Mając na uwadze powyższe, w kwestionariuszu zadano najpierw pytanie dotyczące postrzegania przez osoby badane problemów w zakresie opieki lub aktywizacji osób wymagających wsparcia (np. osób z niepełnosprawnościami, seniorów, osób nieaktywnych zawodowo). Tak zadane pytanie miało na celu zdiagnozowanie wśród badanych percepcji kwestii opieki bądź aktywizacji w odniesieniu do osób z ich lokalnej społeczności, a także pozyskanie informacji o ocenie przez ankietowanych potencjalnego popytu na przedmiotowe usługi (rysunek 8).

Rysunek 8. Postrzeganie wśród badanych problemów w zakresie opieki i aktywizacji osób ze społeczności lokalnej. Odpowiedź na pytanie: Czy w okolicy, w której Pan/i mieszka występują problemy w zakresie opieki, bądź aktywizacji osób niesamodzielnych lub innych grup wymagających wsparcia (np. osób z niepełnosprawnościami, seniorów, osób nieaktywnych zawodowo)?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych (N=35).

Spośród zaproponowanych w kwestionariuszu odpowiedzi ankietowani podkreślali, że dla osób starszych czy osób z niepełnosprawnościami relatywnie najczęściej w zamieszkiwanej przez nich okolicy brakuje miejsc tymczasowego pobytu. Jednocześnie respondenci wskazywali na wysokie koszty dla rodzin osób starszych związane z korzystaniem z usług tego typu placówek oraz na fakt, że osoby opiekujące się niesamodzielnymi członkami rodziny mają problemy z podjęciem lub kontynuowaniem pracy

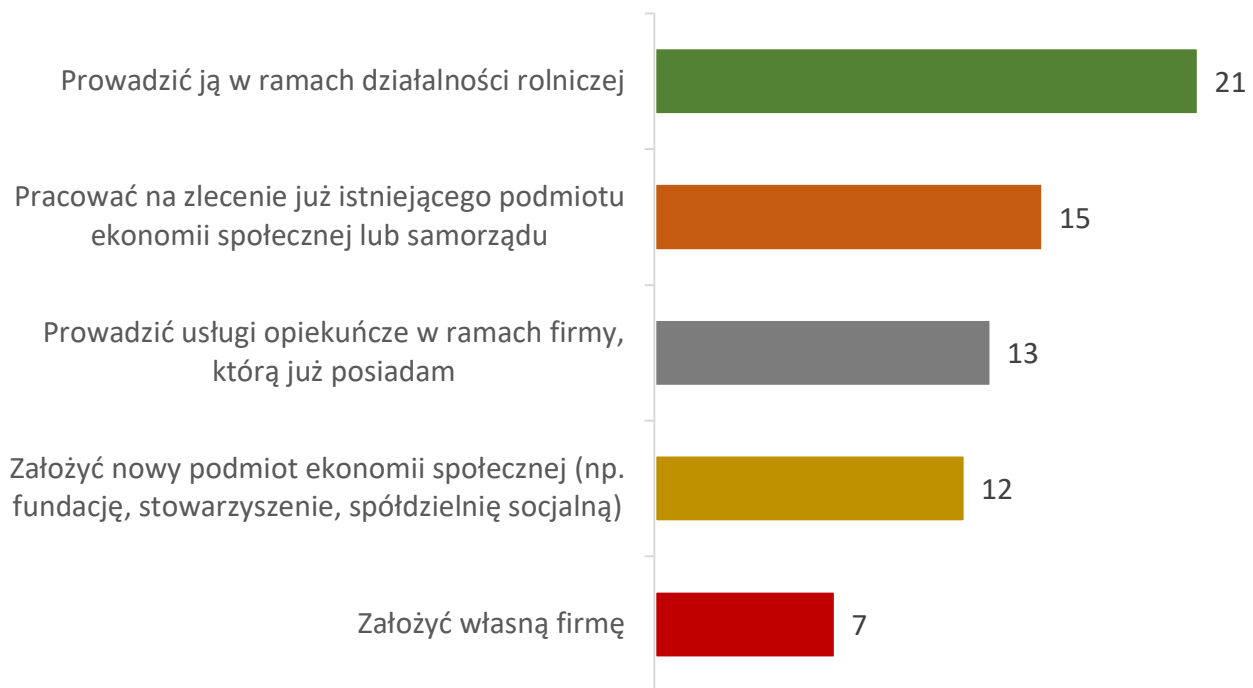
zawodowej. Respondenci podkreślali również, niedostatek rozpoznania problemów związanych z opieką bądź aktywizacją osób ze społeczności lokalnej. Zdaniem ankietowanych, jeśli tego typu placówki powstaną, to najprawdopodobniej będą cieszyły się one zainteresowaniem osób potrzebujących usług opiekuńczych czy aktywizacyjnych.

Ankietowani zwrócili również uwagę na długi okres oczekiwania na umieszczenie osoby potrzebującej w odpowiedniej placówce. Jak nierzadko podkreślali, duża liczba osób starszych jest odizolowanych od społeczności lokalnej i wykluczonych z aktywnego życia. Zdaniem badanych brakuje także obiektów czy placówek, w których można podjąć aktywne działania wspierające osoby wykluczone. Z perspektywy badanych osób deklarujących chęć prowadzenia działalności opiekuńczej lub prowadzących ją w swoim gospodarstwie rolnym istnieje potrzeba świadczenia usług pobytu dziennego zarówno dla osób starszych, dzieci oraz dla młodzieży z niepełnosprawnościami.

Zebrane dane świadczyły o tym, że zdecydowana większość badanych (21 osób) chciałaby prowadzić usługi aktywizująco-opiekuńcze w ramach dotychczas realizowanej działalności rolniczej (rysunek 9). Jako korzystne rozwiązanie prawno-organizacyjne świadczenia usług opiekuńczych i aktywizujących wskazywano relatywnie często także pracę na zlecenie istniejącego podmiotu ekonomii społecznej i samorządu lokalnego (15 wskazań) lub uruchomienie nowego podmiotu ekonomii społecznej – fundacji, stowarzyszenia czy spółdzielni socjalnej. Część badanych deklarowała, że w celu realizacji usług opiekuńczych i aktywizujących może wykorzystać własną firmę lub rozpocząć indywidualną działalność gospodarczą.

41

Rysunek 9. Preferowane formy podjęcia działalności opiekuńczej lub aktywizacyjnej wśród badanych. Odpowiedź na pytanie: Jakie działania byłby/aby Pan/i w stanie podjąć w celu świadczenia usług opiekuńczych/aktywizujących?

* Respondenci mogli zaznaczyć więcej niż jedną odpowiedź (maksymalnie 6).
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych (N=35).

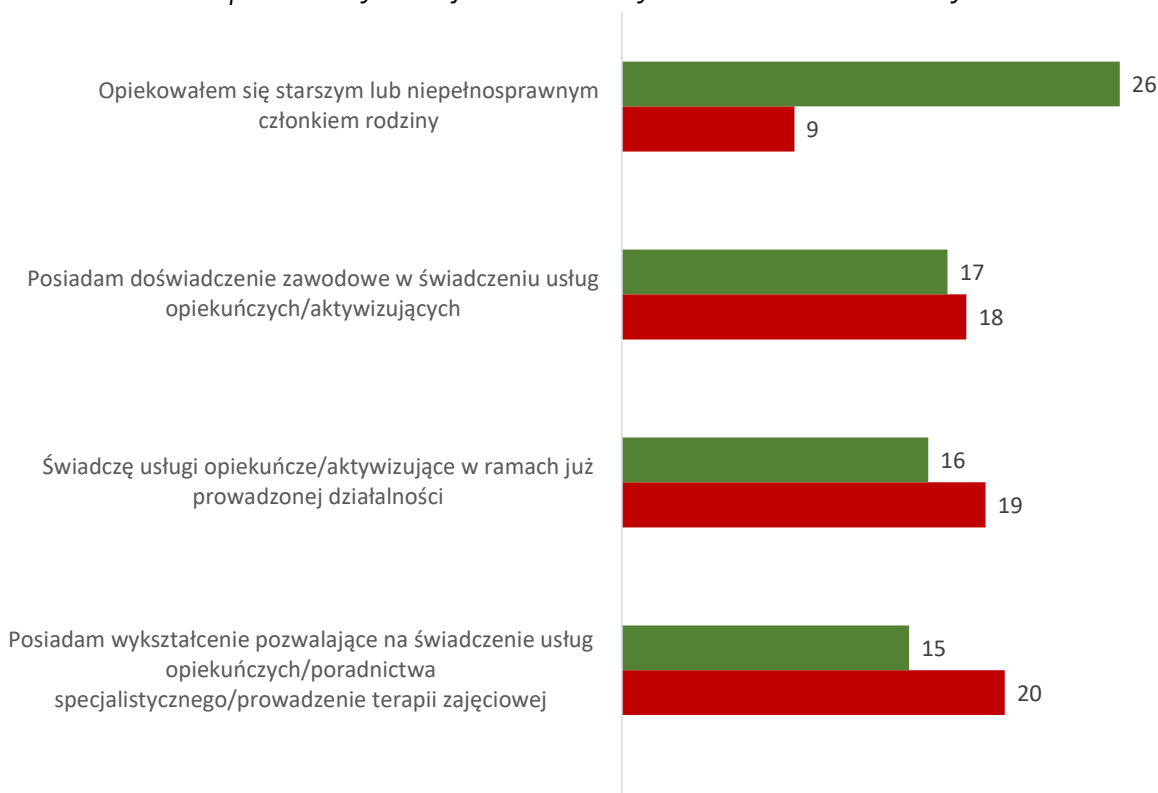
W trakcie rozmowy część spośród respondentów wymieniała działania jakie chciałyby podjąć po rozpoczęciu działalności opiekuńczej i aktywizacyjnej. Wśród deklarowanych przez nich usług znalazły się m.in.: zajęcia manualne, zielarstwo, hipoterapia, animaloterapia, lasoterapia, hortiterapia, apiterapia. Dla przykładu, jeden z respondentów co roku, od maja do września (odwiesza i zawiesza działalność) prowadzi usługi aktywizujące dla dzieci, młodzieży, dorosłych i seniorów, w tym warsztaty pszczelarskie, miodobranie, rękodzieło (np. szydełkowanie), czy obserwowanie gwiazd. Działania te realizowane są we współpracy z osobami z zewnątrz. Równocześnie jednak badani podkreślali, że dla realizacji swoich planów w zakresie prowadzenia działalności opiekuńczej, istnieje konieczność przebudowy pomieszczeń wchodzących w skład posiadanych zabudowań.

Analizując deklarowane przez badanych doświadczenia w zakresie usług opiekuńczych i aktywizacyjnych świadczonych na rzecz osób starszych i niesamodzielnych, warto zauważyć, że relatywnie największa grupa respondentów (26 osób) wskazywała, że opiekowała się starszym lub niepełnosprawnym członkiem rodziny (rysunek 10). Warto w tym miejscu odnieść się do wcześniej opisanego pytania (rysunek 4), gdzie jedynie 11 osób zadeklarowało, że prowadzi lub prowadziło działalności opiekuńczą. Różnica w odpowiedziach w tych dwóch pytaniach świadczy, że pierwsze pytanie interpretowane było wyłącznie poprzez doświadczenia zawodowe, a nie osobiste, a te drugie są równie ważne w kontekście cech i umiejętności niezbędnych do prowadzenia gospodarstwa opiekuńczego.

Zgromadzone dane świadczyły także o tym, że prawie połowa ankietowanych posiadała wykształcenie pozwalające na świadczenie opieki lub poradnictwa specjalistycznego (np. terapia zajęciowa, resocjalizacja i profilaktyka uzależnień, pielęgniarstwo i edukacja zdrowotna). Przykładowo, osoby badane opisywały swoje doświadczenia, wiedzę i umiejętności z zakresu opieki i aktywizacji różnych grup w następujący sposób:

- „Posiadam doświadczenie zawodowe w udzieleniu pomocy terapeutycznej osobom uzależnionym od alkoholu i innych środków psychoaktywnych, osobom uzależnionym bądź w jakikolwiek sposób dotkniętymi skutkami ich nadużywania, osobom współuzależnionym”.
- „Mam bardzo duże doświadczenie w prowadzeniu zagrody edukacyjnej, w tym aktywności dla osób niepełnosprawnych intelektualnie i fizycznie, z tzw. „trudną” młodzieżą”.
- „Obecnie opiekuję się niepełnosprawnym głęboko wnukiem. Cały czas pogłębiam swoją edukację z zakresu opieki nad osobami niepełnosprawnymi”.
- „Organizuję dni dla członków warsztatów terapii zajęciowej”.
- „Organizuję praktyki zawodowe dla uczniów specjalnej szkoły przysposabiającej do pracy”.
- „Posiadam co najmniej 6-miesięczne doświadczenie w opiece nad osobą starszą (praca za granicą) oraz 15-letnie doświadczenie w opiece nad swoją starszą matką”.
- „Uczestniczę czynnie w warsztatach terapii zajęciowej w formie wyjazdowej jako opiekun”.
- „Moja córka ma autyzm. Opiekuję się nią i mam doświadczenie w pracy z grupami osób z różnymi niepełnosprawnościami”

Rysunek 10. Doświadczenie w zakresie świadczenia usług opiekuńczych i aktywizacyjnych na rzecz osób starszych i niesamodzielnych. Odpowiedź na pytanie: Jakie doświadczenie posiada Pan/i w opiece/aktywizacji osób starszych lub niesamodzielnych?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych (N=35).

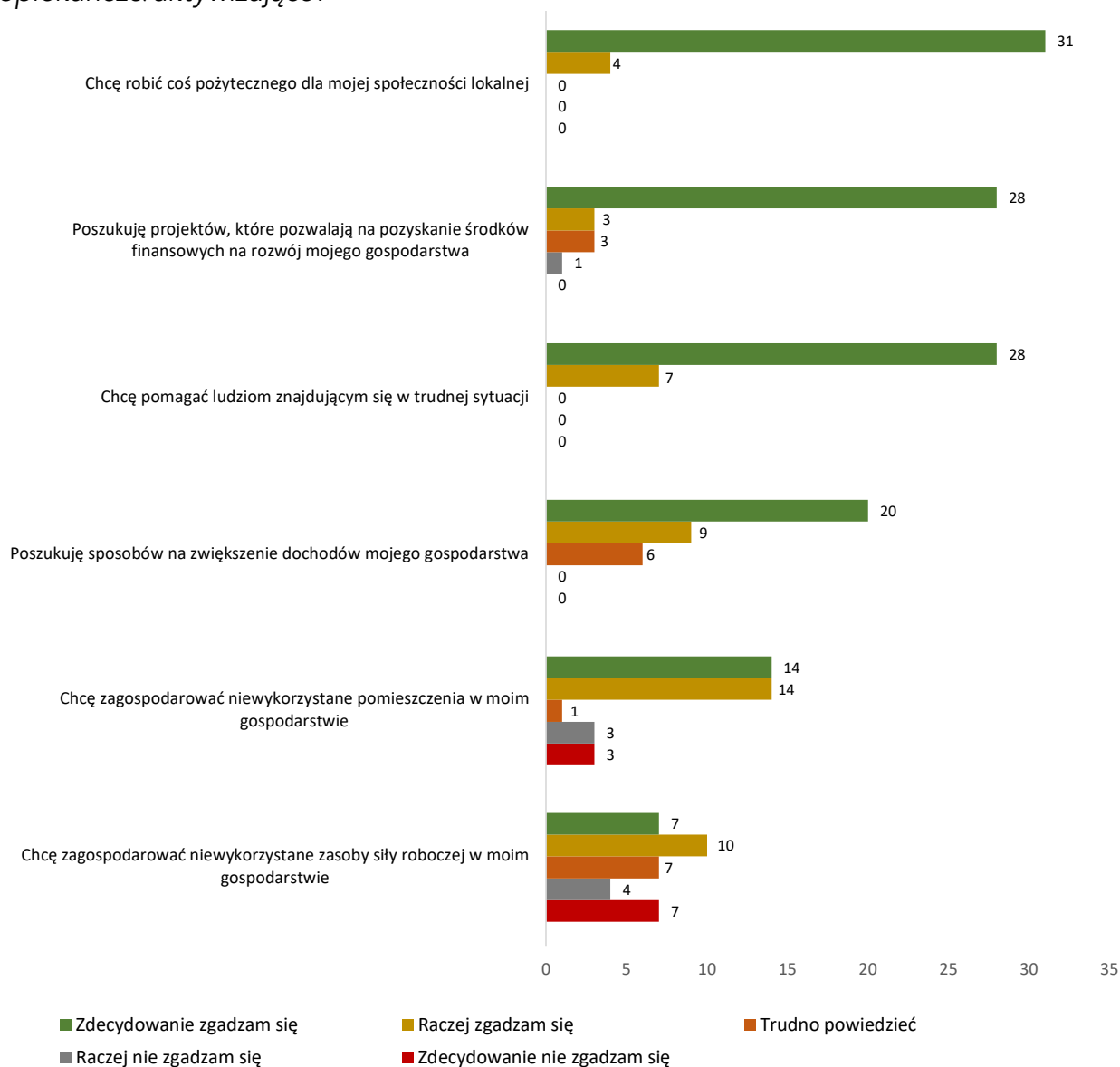
W trakcie badań ankietowani zostali poproszeni o wskazanie powodów, dla których chcieliby świadczyć usługi związane z opieką bądź aktywizacją osób, które takich usług potrzebują. Wśród trzech najczęściej wskazanych przyczyn znalazły się:

- Motywy społecznikowskie – „Chcę robić coś pożytecznego dla mojej społeczności lokalnej”.
- Motywy altruistyczne – „Chcę pomagać ludziom znajdującym się w trudnej sytuacji”.
- Motywy ekonomiczne/materialne – „Poszukuję projektów, które pozwalają na pozyskanie środków finansowych na rozwój mojego gospodarstwa”.

Ekonomiczny aspekt związany z prowadzeniem działalności opiekuńczej jest dla respondentów ważny (dla przeszło połowy ma on znaczenie) (rysunek 11). Uzasadnienie chęci rozpoczęcia lub kontynuacji świadczenia tego typu usług z uwagi na dążenia do poprawy sytuacji dochodowej znalazło się na czwartym miejscu spośród wszystkich dostępnych powodów. Co ciekawe, jedynie w dwóch przypadkach respondenci wykorzystali w odpowiedzi „zdecydowanie się nie zgadzam” i dotyczyło to wskazania: „chcę zagospodarować niewykorzystane zasoby siły roboczej w moim gospodarstwie” (odpowiedź zaznaczyło 7 osób) oraz odpowiedzi: „chcę zagospodarować niewykorzystane pomieszczenia w moim gospodarstwie” (taką odpowiedź zaznaczyły 3 osoby). Jednak znaczenie mają również motywacje pozamaterialne. Ponadto w rozmowie an-

kietowani podkreślali, że oprócz tego, że mają doświadczenie w opiece nad osobami starszymi czy też z niepełnosprawnościami, to posiadają pomieszczenia w swoich gospodarstwach rolnych, których potencjał chcieliby wykorzystać. Barię stanowi jednak brak środków finansowych.

Rysunek 11. Przyczyny zainteresowania rozpoczęciem świadczenia usług opiekuńczych i aktywizacyjnych. Odpowiedź na pytanie: *Dlaczego chciałby/aby Pan/i świadczyć usługi opiekuńcze/aktywizujące?*

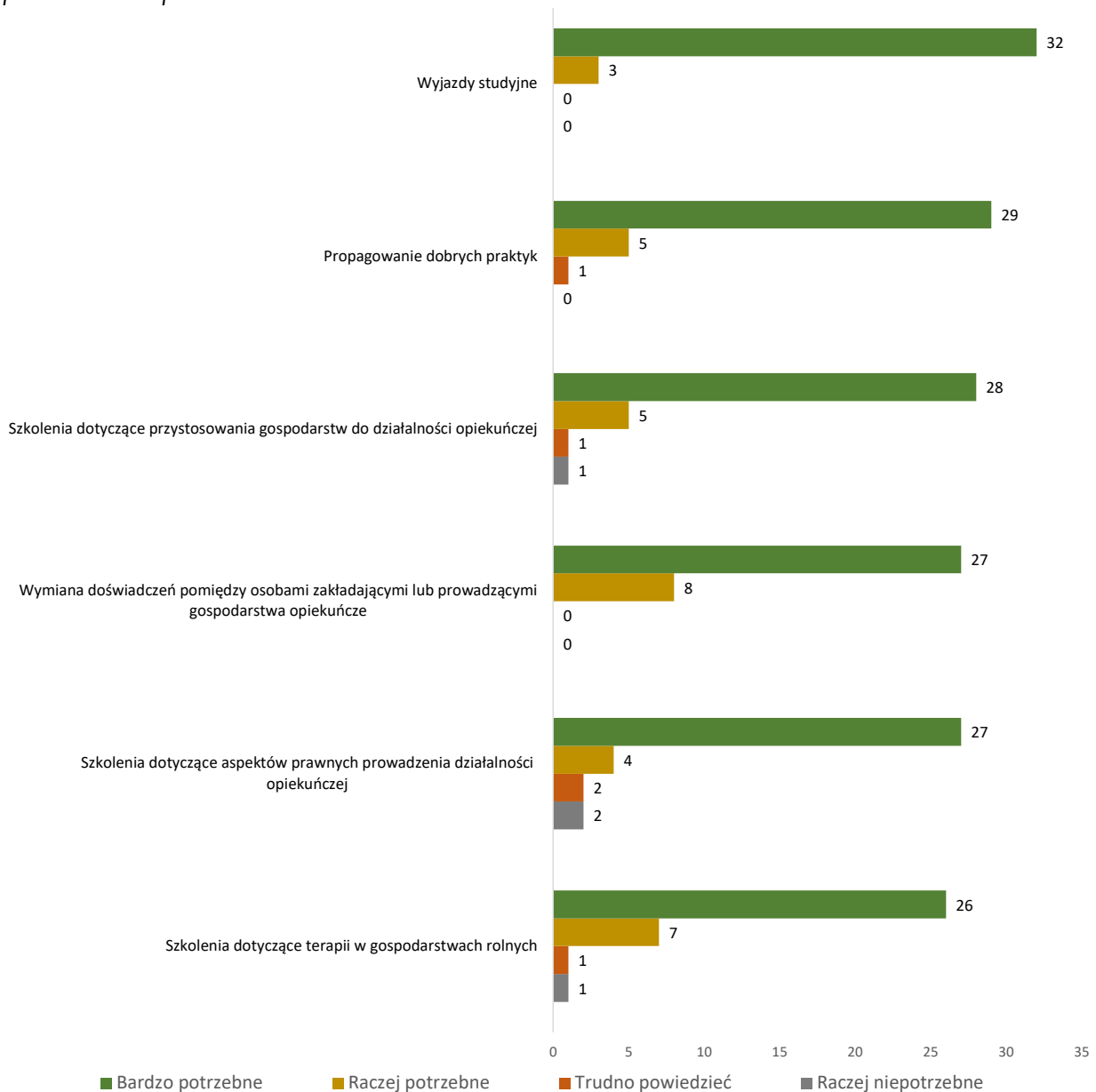

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych (N=35).

Podjęcie lub utrzymanie przez badane osoby działalności opiekuńczej i aktywizacyjnej w swoim gospodarstwie rolnym będzie niewątpliwie zależało od udzielonego im w przyszłości wszechstronnego wsparcia. Zdecydowana większość ankietowanych zadeklarowała bowiem potrzebę objęcia ich działaniami pomocowymi, ułatwiającymi kierowanie gospodarstwem opiekuńczym w ramach sieci wsparcia (rysunek 12). Względnie

największe zapotrzebowanie respondentów odnosiło się do uczestnictwa w wyjazdach studyjnych (32 wskazania określone jako „bardzo potrzebne” wsparcie), uczenia się na podstawie dobrych praktyk (28 wskazań deklarowanych jako „bardzo potrzebne” wsparcie) oraz wzięcia udziału w szkoleniach dotyczących przystosowania gospodarstw do działalności opiekuńczej (28 odpowiedzi uznających taką pomoc za „bardzo potrzebną”). Jako istotne, choć nieco rzadziej wymieniane, było wsparcie związane z wymianą doświadczeń pomiędzy osobami prowadzącymi gospodarstwa opiekuńcze oraz pomoc w formie szkoleń dotyczących prawnych aspektów takiej działalności i prowadzenia terapii w gospodarstwie opiekuńczym.

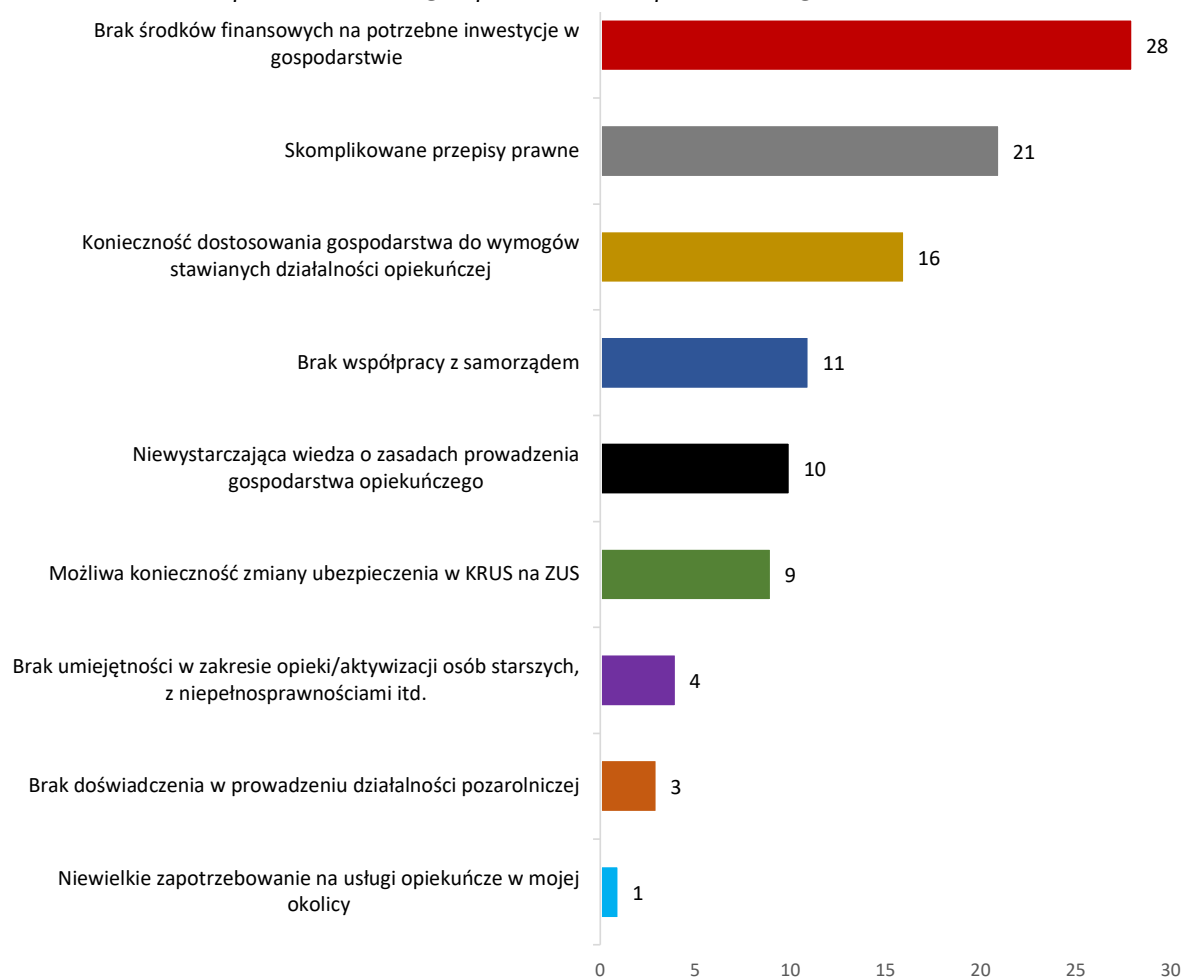
Rysunek 12. Wsparcie potrzebne osobom zakładającym lub prowadzącym gospodarstwa opiekuńcze w opinii badanych. Odpowiedź na pytanie: Rysunek Jakie wsparcie w ramach sieci współpracy jest najbardziej potrzebne osobom zakładającym lub prowadzącym gospodarstwa opiekuńcze?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych (N=35).

Zakładanie i prowadzenie gospodarstwa opiekuńczego mogą wiązać się z różnymi trudnościami. W przypadku badanych osób jako relatywnie największy problem w tym procesie wskazywany był brak odpowiednich środków finansowych na realizację niezbędnych inwestycji służących prowadzeniu działalności opiekuńczej i aktywizującej. Istnienie bariery ekonomicznej w uruchamianiu gospodarstwa opiekuńczego i kierowaniu nim odnotowane było w przypadku 28 spośród 35 wszystkich ankietowanych (Rysunek 13). Za ważne przeszkody w zakładaniu lub prowadzeniu gospodarstwa opiekuńczego względnie często uznawano również skomplikowane przepisy prawne regulujące działalność opiekuńczą (21 odpowiedzi) oraz konieczność dostosowania się do wymogów stawianych prowadzeniu przedsięwzięć tego typu (16 odpowiedzi). Warto podkreślić, że z perspektywy respondentów ograniczeniami w inicjowaniu i rozwijaniu świadczenia usług opiekuńczych stosunkowo rzadko był niewielki popyt na nie (zaledwie jedno tego typu wskazanie) oraz brak doświadczenia w prowadzeniu działalności pozarolniczej i w opiece nad osobami starszymi czy z niepełnosprawnościami, jak również w aktywizacji tych grup (rysunek 13).

Rysunek 13. Przeszkody w zakładaniu i prowadzeniu gospodarstwa opiekuńczego w opinii respondentów. Odpowiedź na pytanie: Rysunek Co Pana/i zdaniem może być przeszkodą w zakładaniu i/lub prowadzeniu gospodarstwa opiekuńczego?

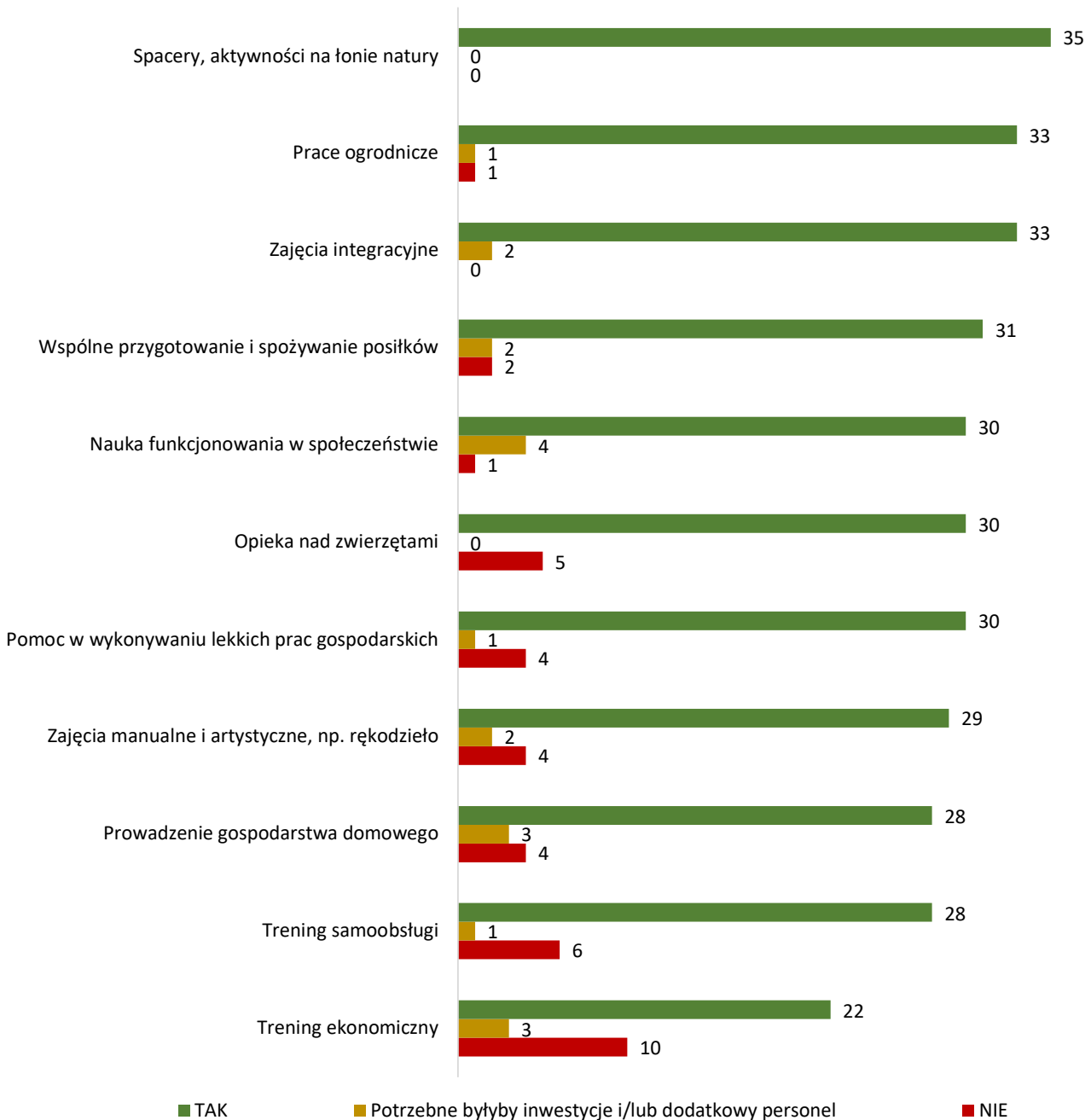

* respondenci mogli zaznaczyć trzy odpowiedzi.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych (N=35).

Z przeprowadzonych badań wynikało, że ankietowane osoby gotowe były świadczyć w swoich gospodarstwach rolnych szeroką gamę zajęć opiekuńczych i aktywizacyjnych potrzebującym, w tym zwłaszcza oferować: spacery na łonie natury (wszyscy respondenci), prace ogrodnicze, integrację (33 z 35 ankietowanych) czy wspólne przygotowywanie i spożywanie posiłków (31). Badani rzadziej przygotowani byli do prowadzenia treningów ekonomicznych (22 osoby). Choć i tak umiejętności we wspomnianym zakresie deklarowało dwie trzecie spośród wszystkich respondentów (rysunek 14).

Rysunek 14. Rodzaje zajęć deklarowane jako możliwe do realizacji w badanych gospodarstwach opiekuńczych
Odpowiedź na pytanie: Jakie rodzaje zajęć mogłyby być prowadzone w Pana/i gospodarstwie rolnym?

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych (N=35).

5.2 Analiza stanu zastanego

Bazując na wynikach przeprowadzonych badań można stwierdzić, że większość badanych gospodarstw posiada podstawowe zaplecze infrastrukturalne: tj. budynek mieszkalny przystosowany do stałego pobytu ludzi, z dostępem do wody, kanalizacji, ogrzewania czy wentylacji. Analizując dane można stwierdzić, że w większości budynki te są także odpowiedniej wysokości, tj. zapewniają co najmniej 2,5 m w pomieszczeniu. Gospodarstwa dysponują bazą rolniczą w zakresie upraw, łąk, lasów czy sadów. Wyraźnie mniejsza jest natomiast baza w zakresie hodowli zwierząt (w przeprowadzonych badaniach dwie trzecie gospodarstw deklarowało posiadanie takich zasobów, przy czym część zwierząt są to gatunki typowo domowe, takie jak kot i pies). Jednak posiadanie zaplecza w postaci upraw rolniczych, wskazuje na możliwość włączenia do działalności także zwierząt na potrzeby działalności społecznej.

Zdjęcie 1.

Zdjęcie 2. Do realizacja zadań gospodarstwa opiekuńczego nie potrzeba wielkich zasobów. Na zdjęciach małe pole lawendy oraz stado alpaka.
Autor zdjęcia: nr 1 J. Góral, D. Wyglądacz

Przeprowadzone badania pokazują także gotowość rolników i domowników objętych analizą do realizacji działań adaptacyjnych budynków oraz chęć inwestowania w posiadaną infrastrukturę. Modernizacje takie realizowane lub planowane są także w zakresie przystosowania budynków gospodarczych. Część z gospodarstw działalność opiekuńczą planuje w budynku zamieszkałym przez właściciela lub w domach służących do prowadzenia działalności agroturystycznej.

49

Zdjęcie 3. Gospodarstwa są gotowe na nowe wyzwania. Na zdjęciach przykłady prowadzonych adaptacji budynków gospodarskich na potrzeby nowych działań.
Autor zdjęcia: A. Michalska, A. Kowalczyk-Misek

Analizując szczegółowy rozkład pomieszczeń w budynku mieszkalnym można stwierdzić, że gospodarstwa posiadają minimum jedno pomieszczenie do wspólnego spędzania czasu. Pokój rodzinny, salon znajduje się najczęściej w centrum budynku. Wyposażenie miejsca spotkań zapewnia komfort przebywania w nim, duża liczba gospodarstw deklaruje posiadanie w salonie np. pianina, konsoli, kominka. Pokoje dzienne wyposażone są także w miejsca do siedzenia przy stole, organizacji warsztatów grupowych czy gier. Większość gospodarzy tak usytuowało pokój dzienny, że z okien można podziwiać ogród. Pomieszczenia są przeważnie dobrze doświetlone (wystawa południowa lub południowo-wschodnia). Większość pokoi dziennych to pokoje przejściowe, co może potencjalnie zakłócać przebieg zajęć tam prowadzonych (w szczególności, gdy z budynku korzystają nie tylko bezpośredni odbiorcy usług gospodarstwa opiekuńczego, np. domownicy).

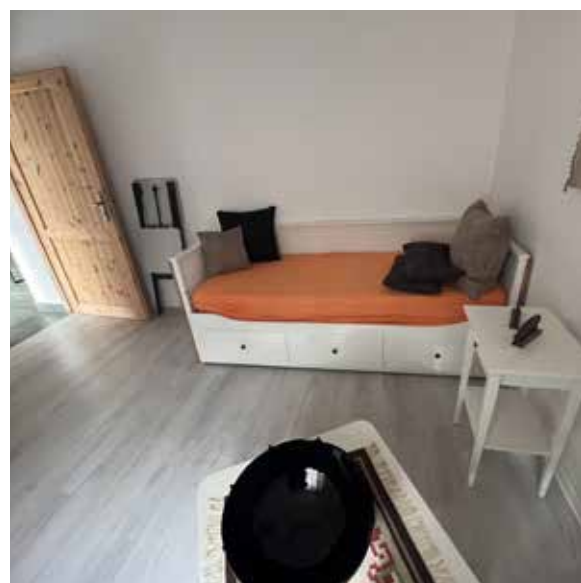
Zdjęcie 4. Prowadzenie zajęć w pokoju przechodnim może zakłócać zarówno przebieg działań, jak i życie domowników. Na zdjęciu przechodni pokój dzienny.
Autor zdjęcia: A. Rojewska

Zdjęcie 5. Z tego salonu można wyjść bezpośrednio na teren zielony
Autor zdjęcia J. Góral.

Wyraźnie mniejszy, choć nadal przeważający, odsetek gospodarstw dysponuje kuchnią lub aneksem kuchennym, pomieszczeniem magazynowo technicznym oraz łazienką, wyposażoną w WC oraz prysznic. Nie zawsze jednak kuchnie dają możliwość realizacji tam zajęć, np. w formie treningu kulinarnego. Większość budynków dysponuje także pokojem wyposażonym w łóżko, niebędącym sypialnią właściciela. Należy jednak zwrócić uwagę, że część z pomieszczeń zlokalizowana jest na innych niż parter kondygnacjach budynków, co nie jest utrudnieniem tylko w przypadku pomieszczenia magazynowego.

51

Zdjęcie 6. Przykłady zasobów gospodarstw rolnych. Duży stół - miejsce spożywania posiłków i zajęć grupowych oraz mała sypialnia, gdzie mogą wypocząć uczestnicy. Autor zdjęcia: I. Koziej-Czarnecka, J. Janowicz

W zakresie ciągów komunikacyjnych poziomych należy stwierdzić wysokie zróżnicowanie rozwiązań architektonicznych występujących w gospodarstwach. W niektórych przypadkach korytarz jest szeroki i z dostępem do światła dziennego. W części budynków wejście do pomieszczeń następuje bezpośrednio z zewnątrz, w części korytarz jest wąski i bez dostępu światła dziennego. Z punktu widzenia dostępności dla potencjalnych odbiorców usługi należy zaznaczyć, że korytarze powinny umożliwiać swobodne poruszanie się osób z ograniczoną mobilnością, nie powinny także zawierać progów. Słabością gospodarstw w zakresie dostępności wydają się być przede wszystkim ciągi komunikacyjne pionowe. Gospodarstwa nie dysponują udogodnieniami umożliwiającymi dostanie się na wyższe kondygnacje (windy, platformy itp.). Schody w gospodarstwach nie zawsze wyposażone są w odpowiednie poręcze, ich budowa (np. szerokość stopni) nie zawsze umożliwia bezpieczne poruszanie się. W tym kontekście należy zauważyć, że dostosowanie schodów wymagane jest tylko w przypadku, gdy planowana jest realizacja usług na dwóch lub więcej kondygnacjach. Świadczenie usług dla osób z niepełnosprawnościami wymaga także odpowiedniego oznakowania pomieszczeń. Rzadkością w tej chwili jest posiadanie takich ułatwień komunikacyjnych jak piktogramy, tablice informacyjne zawierające rozkłady pomieszczeń czy schemat zabudowy. W związku z tym, że część z gospodarstw zainteresowanych świadczeniem usług prowadzi agroturystykę, większa jest dostępność do materiałów prezentujących lokalne atrakcje.

52

Zdjęcie 7. Schody mogą stanowić poważną barierę dla osób o ograniczonej mobilności. Na zdjęciach schody o dużym nachyleniu, bez spoczników i poręczy.
Autor zdjęcia: A. Siewierska, A. Michalska

Bardzo ważnym aspektem w prowadzeniu działalności opiekuńczej jest dostępność do budynku dla osób o ograniczonej mobilności, w szczególności osób poruszających się przy pomocy wózków inwalidzkich. W części gospodarstw już znajdują się udogodnienia takie jak pochylnie, umożliwiające dostęp do budynku z zewnątrz nawet pomimo występowania schodów. Analizując to zagadnienie należy podkreślić świadomość właścicieli gospodarstw wagi dostępności do budynku dla osób z niepełnosprawnościami. Likwidacja barier architektonicznych wydaje się być jednak dużym wyzwaniem w rozpoczęciu działalności gospodarstwa opiekuńczego, wiążącym się z wysokimi kosztami inwestycji, jednak należy podkreślić gotowość właścicieli gospodarstw do przystosowania posiadanych budynków.

53

Zdjęcie 8. Część z gospodarstw posiada już udogodnienia dla osób o ograniczonej mobilności. Na zdjęciu podjazd dla wózków inwalidzkich w jednej z badanych lokalizacji.
Autor: zdjęcia J. Góral

Dojścia do budynków są w większości dobrze przystosowane, utwardzone lub obsadzone trawą. W przypadku posiadania na terenie gospodarstwa różnych atrakcji (ławki, huśtawki, altany itp.) wytyczone są ścieżki umożliwiające dojście do nich. W gospodarstwach wyznaczone są miejsca postojowe, rzadziej występują stojaki czy pomieszczenia na rowery. Bardzo ważna w kontekście dostępności usług jest możliwość dotarcia do gospodarstwa środkami komunikacji publicznej. W większości gospodarstw taka ewen-

tualność istnieje, jednak nie zawsze przystanek zlokalizowany jest w bliskiej odległości od gospodarstwa. Rozpiętość odpowiedzi w tym zakresie wynosiła od 50 m do nawet 5 km, co wyklucza możliwość samodzielnego dotarcia odbiorców do miejsca świadczenia usługi. Nie zawsze budynki oraz dojazdy do gospodarstw są odpowiednio oznakowane. Odrębną, niezależną kwestią jest także jakość i częstotliwość kursowania komunikacji publicznej. Rozwiązaniem w tym zakresie może być dowóz prywatnymi środkami transportu. Większa część właścicieli gospodarstw jest gotowa taką usługę realizować.

54

Zdjęcia 9. i 10. Świadczenie usług wspierających wymaga odpowiedniej infrastruktury nie tylko w budynku, ale także w jego otoczeniu. Na zdjęciach przykład utwardzonej ścieżki prowadzącej do ogrodu oraz przystanek autobusowy.
Autor zdjęcia: J. Góral, I. Koziej-Czarnecka

Realizacja usług społecznych wymaga od właścicieli gospodarstw zapewnienia wolnych przestrzeni w ciągach komunikacyjnych oraz przestrzeni wolnych w pomieszczeniach użytkowych. Trzy czwarte gospodarstw deklaruje spełnienie tego warunku, jednak podobny procent respondentów wskazuje, że posiada w pomieszczeniach progi. Niewielka część gospodarstw posiada braki w szerokości stolarki drzwiowej, tj. drzwi węższe niż 0,8 m w świetle ościeżnicy. Mniej respondentów deklaruje posiadanie drzwi w ciągach komunikacyjnych szerszych niż 1,4 m. Z innych istotnych braków należy wskazać brak balustrad i pochwyty schodowych oraz spoczników w biegu schodów. Również część łazienek wymaga poszerzenia, tak by zapewniały przestrzeń do poruszania się wózkiem inwalidzkim (minimum 1,5 m średnicy) oraz wolną przestrzeń pomiędzy WC a drzwiami.

Zdjęcie 11. Progi i łazienki – kolejne słabe punkty istniejącej infrastruktury. To co dla osoby sprawnej jest niezauważalne, dla osoby poruszającej się przy pomocy wózka inwalidzkiego jest barierą, uniemożliwiającą samodzielne przemieszczanie się.

Autor zdjęcia: M. Dudek, A. Michalska

Co ważne budynki są usytuowane w oddaleniu od źródeł hałasu i zanieczyszczeń. Posiadają w swoim otoczeniu miejsca do odpoczynku, kontemplacji w postaci ławek, altan, krzeseł, które dają możliwość cieszenia się przyrodą, słońcem, jednocześnie zapewniają ochronę przed wiatrem. Zagospodarowanie środka podwórka jest z reguły harmonijne, pozwalające na łatwą orientację w terenie. Najczęściej ogrodzone, odizolowane zielenią, co zapewnia odcięcie od bodźców zewnętrznych. Należy podkreślić, że gospodarstwa deklarują bezpieczeństwo uczestnikom – maszyny i urządzenia rolnicze oraz ich trasy są zabezpieczone. Jest to aspekt bardzo ważny i właściciele planujący

rozpocząć działalność usługową powinni odpowiednio zabezpieczyć miejsce przebywania beneficjentów (niewielka część z respondentów wskazała ten problem na swoim terenie). Gospodarstwa zapewniają także miejsca do wypoczynku na zewnątrz. Są to tarasy, wiaty grillowe, altany, ławki. Możliwość wykorzystania ich do świadczenia wsparcia może ograniczać ogólną dostępność terenu, część z gospodarstw by wykorzystywać te elementy do świadczenia usług powinna zainwestować w zadaszenia oraz osłony od wiatru.

Zdjęcia 12. i 13. Gospodarstwa opiekuńcze mogą być zielonym azylem. Na zdjęciach przykłady aranżacji otoczenia, umożliwiającego wypoczynek na świeżym powietrzu.

Autor zdjęć: I. Koziej-Czarnecka

56

Zdjęcie 14. Przykład wiaty do spędzania czasu na świeżym powietrzu
Autor zdjęcia: A. Rojewska.

Elementem wyróżniającym gospodarstwa opiekuńcze od innych miejsc świadczenia usług aktywizacyjnych czy opiekuńczych jest posiadanie naturalnych zasobów – ogrodów warzywnych czy szklarni, z których mogą skorzystać odbiorcy. Wyniki przeprowadzonego badania pokazują, że zaskakująco dużo odwiedzonych gospodarstw nie dysponuje takimi zasobami, co ogranicza możliwość zróżnicowania świadczonego wsparcia o takie formy jak ogrody sensoryczne czy tematyczne.

Bazując na przeprowadzonej analizie należy stwierdzić, że badane gospodarstwa mogą stać się potencjalnymi realizatorami usług społecznych, spełniają z reguły podstawowe warunki infrastrukturalne. Inwestycje, które będą musiały zostać poniesione w związku z rozpoczęciem działalności będą dotyczyły przede wszystkim spełniania wymagań dotyczących dostępności (progi, podjazdy, szerokość drzwi, dojścia do budynków) oraz wyposażenia. Należy zaznaczyć, że większość gospodarstw planuje świadczyć usługi na poziomie jednej kondygnacji, zatem inwestycje te nie będą miały charakteru całkowitej przebudowy budynków.

5.3 Wskazania co do konieczności adaptacji oraz zidentyfikowane potrzeby doposażenia gospodarstw

Przeprowadzone badania pokazują gotowość ich właścicieli do przeprowadzenia działań adaptacyjnych zarówno budynków, jak i ich otoczenia, tj. istniejącej infrastruktury.

Zdjęcie 15. Przykład budynku planowanego do adaptacji pod działalność opiekuńczą.
Autor zdjęcia: A. Rojewska.

Biorąc pod uwagę aspekt tzw. racjonalnych usprawnień, na podstawie przeprowadzonych badań, wskazać można konieczność przeprowadzenia następujących czynności adaptacyjnych (wskazane działania nie są ingerencją w konstrukcję budynku takie, jak np. likwidacja ścian nośnych, dobudowa pomieszczeń, dodatkowej klatki schodowej):

- prace modernizacyjne i remontowo-montażowe z zakresu małej architektury, w tym brukarskie i ogrodzeniowe,
- prace montażowe tj. montaż urządzeń lub elementów umożliwiających pokonanie biegów schodowych zewnętrznych przez osoby z niepełnosprawnością,
- likwidację występujących barier architektonicznych wewnętrznych w budynku,
- roboty adaptacyjne obejmujące przebudowę istniejących pomieszczeń bez ingerencji w konstrukcję budynku i konieczności uzyskania tzw. zmiany sposobu użytkowania,
- przebudowy ścian działowych i roboty im towarzyszące, w tym instalacyjne, umożliwiające wydzielenie niezbędnych pomieszczeń i stref w budynku,
- biały montaż,
- roboty wykończeniowe wewnętrzne,
- roboty uzupełniające zewnętrzne, jak wykonanie oranżerii, zadaszeń nad wejściem itp.

5.4 Lista niezbędnych usprawnień/działań/urządzeń adaptacyjnych w gospodarstwach

W oparciu o ww. rekomendowane prace/roboty adaptacyjne opracowano listę niezbędnych usprawnień/działań/urządzeń adaptacyjnych w gospodarstwach, którą sporządzono z podziałem na następujące obszary: architektura, informacja, komunikacja, transport.

5.4.1. W obszarze architektura

Zmiany w obszarze architektura:

- montaż elementów małej architektury; ławki, altany, pergole, trejaże, stojaki na rowery, szklarnie, folie ogrodnicze, warzywniki,
- wykonanie ścieżek ogrodowych z materiałów naturalnych, kruszywo, kamień granitowy, itp.,
- wykonanie ścieżek tematycznych /sensorycznych,
- wykonanie utwardzeń istniejących miejsc postojowych/parkingowych,
- wykonanie ogrodzenia nieruchomości lub części nieruchomości,
- wykonanie nasadzeń zieleni izolacyjnej,
- wykonanie zadaszeń nad wejściem głównym do budynku,
- wykonanie tarasów przydomowych,
- przebudowa zewnętrznych biegów schodowych z wykonaniem podjazdu stałego – przy różnicy poziomów pow. 0,5m i podjazdu przestawnego – przy różnicy poziomów poniżej 0,5 m,

- wyodrębnienie strefy wejściowej w budynku (wiatrołap/przedsiónek),
- wyodrębnienie z powierzchni ogólnej pokoju z łóżkiem (tzw. pokoju wytchnienia),
- adaptacja niezbędnych pomieszczeń w ramach rozszerzenia funkcji opiekuńczej obiektu,
- przebudowa pomieszczeń sanitarnych z dostosowaniem do osób z niepełnosprawnościami,
- wymiana i poszerzenie stolarki drzwiowej wewnętrznej,
- likwidacja progów drzwiowych,
- wymiana białego montażu w pom. sanitarnych z wykonaniem nowych podejść do tych urządzeń,
- modernizacja i naprawa istniejących biegów schodowych wewnętrznych w tym montaż balustrad,
- wykonanie robót okładzinowych ścian i podłóg oraz odpowiednio malowania wewnętrznego pomieszczeń sanitarnych, komunikacji, pokoju z łóżkiem i pokoju wspólnego/salonu,
- montaż urządzeń umożliwiających pionową komunikację np. platformy wewnętrznej lub platformy zewnętrznej.

Zdjęcie 16. Brak poręczy utrudnia korzystanie ze schodów osobom z problemami ruchowymi Autor zdjęcia: A. Michalska.

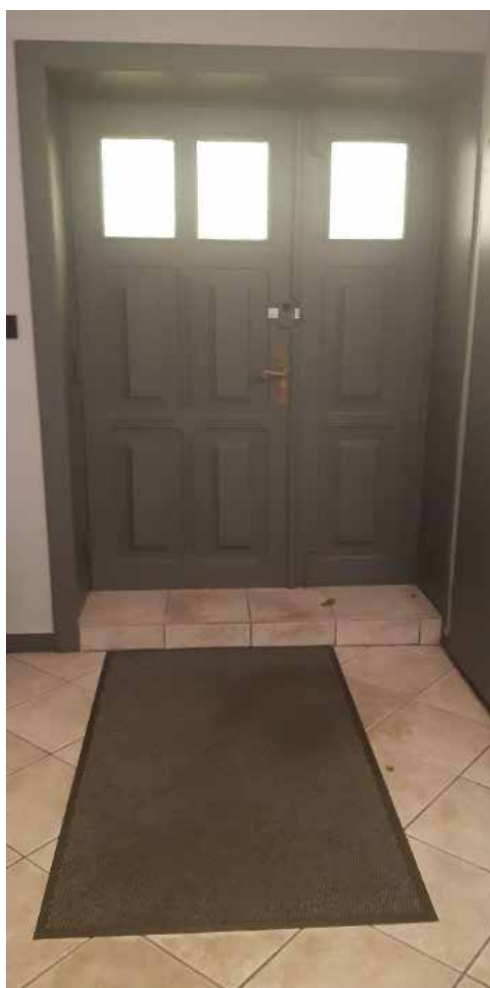

Zdjęcia 17. i 18. By uczestniczyć w zajęciach odbiorca usługi musi dotrzeć do docelowego pomieszczenia. Na zdjęciach przykład wąskiego korytarza oraz dojścia do budynku, ograniczających możliwość skorzystania ze wsparcia gospodarstwa opiekuńczego.
Autor zdjęć: A. Michalska, A. Bielińska

60

Zdjęcia 19. i 20. Niekiedy wejście do budynku może stanowić wyzwanie także dla osoby sprawnej. Na zdjęciu po lewej przykład schodów bez poręczy (w pierwszej części) oraz bardzo dużym nachyleniu (w drugiej). Zdjęcie po prawej to łazienka o wąskim wejściu i z wanną - pomieszczenie niedostępne do samodzielnego korzystania przez osoby o ograniczonej mobilności. Autor zdjęć: A. Michalska, A. Siewierska

Zdjęcie 21. Niewielki próg, a poważna bariera. Dla osoby poruszającej się przy pomocy wózka inwalidzkiego nie do przebycia. Usytuowanie progu – bezpośrednio przy wejściu – może stanowić niebezpieczeństwo dla wszystkich wchodzących, niespodziewających się takiego rozwiązania. Autor zdjęcia: A. Kowalczyk-Misek

5.4.2. W obszarze informacja

Informacja to ważny aspekt, który poddano ocenie w trakcie realizacji badania. Rekomendacje w tym zakresie dotyczą:

- wykonania oznakowania kierunkowego i bezpośredniego nieruchomości,
- wykonania oznakowania uzupełniającego – piktogramy itp., także w zakresie dróg ewakuacyjnych,
- wykonania/montażu tablicy informacyjnej zewnętrznej ze schematem zabudowy, wykonania/montażu tablicy informacyjnej wewnętrznej ze schematem układu pomieszczeń,
- zapewnienie możliwości skorzystania z gospodarstw przez osoby mające trudności w komunikowaniu się np. poprzez przeszkolenie personelu w zakresie języka migowego lub urządzeń wspomagających komunikację np. pętli indukcyjnych,

- w przypadku posiadania strony internetowej - zastosowanie wymagań dotyczących jej dostępności dla osób z niepełnosprawnościami np. WCAG 2.1.

5.4.3. W obszarze komunikacja

Rekomendacje w obszarze komunikacji obejmują:

- montaż platformy wewnętrznej,
- montaż platformy zewnętrznej,
- organizacja i wyodrębnienie w tym oznakowanie miejsc postojowych w granicach nieruchomości,
- zapewnienie dowozu.

5.4.4. W obszarze transport

Wskazania co do konieczności adaptacji w obszarze transport dotyczą:

- zakup pojazdów umożliwiających bezpieczny dowóz uczestników,
- zapewnienie bezpiecznego otoczenia budynku, np. poprzez oddzielenie dróg dojazdowych od miejsca świadczenia usług lub dojścia z parkingu bez konieczności pokonywania dróg dojazdowych,
- organizacja i wyodrębnienie w tym oznakowanie miejsc postojowych w granicach nieruchomości.

Przykłady wskazanych usprawnień zostały ujęte w przykładowym kosztorysie stanowiącym (aneks nr 11 i 12). Szacunkowy kosztorys adaptacji niezbędnych do świadczenia usług przez gospodarstwa opiekuńczego. Wymaga on jednak pewnych wyjaśnień. Podane kwoty ustalone są szacunkowo i mogą się różnić w zależności od miejsca realizacji i idących za tym cenach na rynku lokalnym. Analizując przedstawione zestawienie trzeba zauważyć, że największe koszty dotyczą adaptacji gospodarstw do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Należy jednak powtórzyć - w przypadku gdy usługi będą kierowane do osób o ograniczonej sprawności, tj. do osób z niepełnosprawnościami czy osób starszych (a są to podstawowe obszary wsparcia w gospodarstwach opiekuńczych funkcjonujących do tej pory w Polsce) to takie dostosowanie będzie konieczne w przypadku finansowania usługi ze środków publicznych. Podmioty z sektora finansów publicznych zlecające usługi zgodnie z art. 4 ust. 3 Ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami są zobowiązane do zawarcia wymogów dostępności w umowach powierzenia realizacji danych usług (podobne wymagania znajdują się także w konkursach ogłaszanych przez dysponentów środków europejskich czy funduszy krajowych). Wprowadzie przytoczony zapis nie określa wprost konkretnego zakresu wymagań, pozostawiając pewną dowolność stronom umowy, jednak nie można zakładać rezygnacji z zawarcia szerokiego zakresu wymogów w sytuacji, gdy dostępność będzie warunkiem możliwości skorzystania z usługi przez

jej odbiorców. Przy czym w kontekście tego aktu prawnego oraz zapisów Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych należy tak organizować usługi, by osoby z niepełnosprawnościami mogły z nich korzystać na równych prawach z osobami sprawnymi, zatem samodzielnie. Odnosząc to do pozycji przedstawionego kosztorysu należy ze szczególną ostrożnością podchodzić do rozwiązań, które wymagają wsparcia osób trzecich. Do takich urządzeń należą choćby schodołazy (poz. 22.4) czy systemy umożliwiające sterowanie wózkami inwalidzkimi przez opiekunów (poz. 22.5). Koszty zakupu urządzeń stanowią istotną pozycję zestawienia, przy czym niezwykle trudno zastąpić zakup innymi rozwiązaniami wykonanymi przy użyciu własnych zasobów. Samodzielnie wykonane przez właścicieli gospodarstw adaptacje też powinno uwzględniać wymagania w zakresie dostępności, np. podjazd dla wózków inwalidzkich powinien mieć odpowiednie nachylenie, poręcze czy "zakręty" w sytuacji, gdy jest on bardzo długi. To wszystko należy brać pod uwagę zapoznając się z przedstawionym kosztorysem, jednak daje on pewne pojęcie zarówno o niezbędnym zakresie adaptacji, jak i orientacyjnych kosztach ich wykonania.

6. WNIOSKI I REKOMENDACJE

6.1. Wnioski z badania

Z przeprowadzonych badań wynika, że dostosowanie badanych gospodarstw do świadczenia usług dla osób z niepełnosprawnościami jest na niskim poziomie i wymaga realizacji odpowiednich inwestycji infrastrukturalnych w tym zakresie. Należy tu zwrócić uwagę przede wszystkim na dostępność architektoniczną - wejścia do budynku, szerokość korytarzy, dostateczną przestrzeń w pomieszczeniach przeznaczonych na świadczenie usług. W przypadku planowania działań na różnych kondygnacjach budynku trzeba zapewnić możliwość bezpiecznego i samodzielnego przemieszczenia się pomiędzy nimi, a żadne z badanych gospodarstw nie posiada takiego rozwiązania.

Największe koszty dotyczą adaptacji badanych gospodarstw do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. W przypadku, gdy usługi będą kierowane do osób o ograniczonej sprawności, tj. do osób z niepełnosprawnościami czy osób starszych, to takie dostosowanie będzie konieczne w przypadku finansowania usługi ze środków publicznych.

Realizacja badania pozwoliła (zgodnie z wytycznymi Zamawiającego) sprawdzić czy gospodarstwa rolne posiadają:

- pomieszczenie do wspólnego spędzania czasu – ze stołem mieszczącym wszystkich uczestników;
 - W 29 gospodarstwach występuje pokój rodziny z dużym stołem mieszczącym wszystkich uczestników. Sześć gospodarstw nie posiada takiego udogodnienia (Sekcja B.2 tabela 6);
- odpowiednie oświetlenie, które pozwala na wygodną i komfortową pracę przy stole o każdej porze roku, np. podczas zajęć z rękodziela;
 - W 23 gospodarstwach część wspólna usytuowana jest na południe lub południowy zachód, co powoduje, że w pomieszczeniu niemal przez cały dzień gości słońce. Natomiast część wspólna 12 gospodarstw skierowana jest w innym kierunku. Weranda/taras skierowana jest na południowy zachód i zachód w 21 gospodarstwach dzięki czemu możliwe jest podejmowanie aktywności rękodzielniczych na świeżym powietrzu przy zachodzącym słońcu. 14 gospodarstw nie posiada takiego udogodnienia;

- drugie oddzielne pomieszczenie wyposażone w łóżko;
 - W 26 gospodarstwach opiekuńczych znajduje się drugie pomieszczenie z łóżkiem, które nie jest jednocześnie sypialnią właściciela budynku. W 9 gospodarstwach pomieszczenie takie nie występuje (sekcja B.1 tabela 2.);
- pomieszczenia do czynności higienicznych wyposażone w kabinę natryskową, umywalkę, miskę ustępową oraz pralkę. (miska ustępowa i kabina natryskowa nie muszą znajdować się w tym samym pomieszczeniu; pomieszczenie, w którym znajduje się miska ustępowa musi być wyposażone w umywalkę);
 - W 28 gospodarstwach wskazano obecność pomieszczeń higienicznych o opisanej specyfice. 7 z nich pomieszczenia takiego nie posiada (sekcja B.1 tabela 2.);
- pomieszczenia kuchenne z wyposażeniem niezbędnym do serwowania napojów i posiłków, w takim zakresie, w jakim będzie przewidywał to program agrotterapii danego gospodarstwa opiekuńczego;
 - Tabela 2. w sekcji B.1 udziela odpowiedzi na kwestię związaną z posiadaniem przez gospodarstwo kuchni z dużym oknem lub wydzielonym aneksem kuchennym. Takie warunki spełnia 30 gospodarstw, a 5 ich nie spełnia;
- miejsce do wypoczynku, pomiędzy zajęciami, np. sala/pokój z wypoczynkiem (w okresie zimowym) lub wyznaczone miejsce na świeżym powietrzu (w okresie letnim);
 - W okresie zimowym miejsce do spędzania czasu wolnego posiada 34 gospodarstw. Jedno gospodarstwo nie posiada takiej przestrzeni (Sekcja B.1 Tabela 2). W okresie letnim wyznaczone miejsce do spędzania czasu wolnego posiada w postaci tarasu przy wejściu głównym posiada 20 gospodarstw, a 15 go nie posiada. Podcienie posiada 21 gospodarstw, ławki i miejsca do siedzenia 30 gospodarstw, a pergole/trejaże 15 gospodarstw (Sekcja B.2 Tabela 3);
- bezpośrednie wyjście na teren otwarty, wyposażony w elementy drobnej architektury, ławki, altanę;
 - 31 gospodarstw opiekuńczych wyposażonych jest w infrastrukturę umożliwiającą spędzanie czasu wolnego na świeżym powietrzu, tj. ławki, murki czy altany. 4 gospodarstwa takiej infrastruktury nie posiadają (Sekcja B.3 Tabela 9);
- zaplecze niezbędne do prowadzenia poszczególnych form agrotterapii (Sekcja A, pytanie 7):
 - Ergoterapia - jako forma wykonywania lekkich prac, praktykowana jest w 33 gospodarstwach jako prace ogrodnicze.
 - Socjoterapia - polegająca na leczeniu zaburzeń w sferze społecznej, praktykowana jest przez 30 gospodarstw w formie opieki nad zwierzętami.
 - Arteterapia - polegająca na podejmowaniu działań terapeutycznych z wykorzystaniem sztuki, praktykowana jest przez 29 gospodarstw opiekuńczych.
 - Przyrodoterapia - jest formą łączącą ze sobą ergoterapię i socjoterapię, a więc podejmowanie grupowo lekkich prac. Można wnioskować, że ten rodzaj agrotterapii praktykowany jest w zdecydowanej większości gospodarstw.

Z przeprowadzonych badań wynika, że właściciele gospodarstw są świadomi braków w zakresie dostępności architektonicznej. Szczegółowy zakres niezbędnych usprawnień i modernizacji jest uzależniony od specyficznych warunków oraz planowanej grupy odbiorców. Ze względu na to, że wymagania prawne nie zwalniają gospodarstw opiekuńczych z realizacji obowiązku dostępności (w przypadku, gdy usługi będą finansowane ze środków publicznych), wskazane byłoby profesjonalne doradztwo w celu realizacji wymogów we wszystkich niezbędnych obszarach, a wdrożone rozwiązania faktycznie umożliwiały jak najpełniejszy dostęp do usług wszystkim beneficjentom. Usługi audytu dostępności mogłyby być realizowane przez podmioty zewnętrzne działające w obszarze wspierania rolnictwa lub być kwalifikowalnym, obligatoryjnym kosztem realizowanych projektów inwestycyjnych.

Dodatkowo, jak wskazano wyżej, należy wziąć pod uwagę fakt, że wprawdzie ustawa o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz.U. z 2022 r. poz. 2240) dopuszcza zapewnienie alternatywnego dostępu (art. 7), jednak jego zapewnienie nie jest spełnieniem wymogów ustawy i potencjalny odbiorca usługi może złożyć skargę z tego tytułu do Prezesa PFRON. W tym kontekście oraz uwzględniając sytuację, w której gospodarstwa opiekuńcze kierują swoją ofertę przede wszystkim do osób starszych oraz niepełnosprawnych (a sama usługa ma charakter systematyczny oraz długotrwały), rekomenduje się projektowanie warunków wsparcia beneficjentów zakładających konieczność pełnego dostosowania do przepisów ustawy o dostępności, w szczególności w obszarze architektonicznym oraz komunikacyjnym.

66

W ramach badań sprawdzono również wyposażenie gospodarstw w elementy informacyjne, które ułatwiają orientację zarówno w budynku, jak i jego bliższym i dalszym otoczeniu. Okazało się, że jest to kategoria dostępności architektonicznej, w której odnotowano największe braki. W zdecydowanej większości gospodarstw nie występują ułatwienia informacyjne dla osób z niepełnosprawnością, psem asystentem (np.: tablica zawierająca schemat zabudowy oraz schemat rozkładu pomieszczeń). Jedynie w 8 gospodarstwach był ogólnodostępny tygodniowy/dzienny plan zajęć. Folder informacyjny na temat gospodarstwa był opracowany jedynie dla 16 gospodarstw. Elementy informacyjne tego typu nie stanowią fundamentalnych przesłanek do tego, aby stwierdzić czy dane gospodarstwo jest bądź nie jest przystosowane do świadczenia usług opiekuńczych. Stanowią one jednak ważny element możliwości "dobrego pobytu" w tej przestrzeni. Wymienione niewielkie, aczkolwiek ważne dla samopoczucia podopiecznych gospodarstwa opiekuńczego stanowią elementy, o które warto zadbać w momencie uruchamiania działalności tego typu; Trzeba również zaznaczyć, że informacje - ich forma i treść, powinny być każdorazowo dostosowane do profilu działalności gospodarstwa (typu grup odbiorców).

Bardzo ważnym aspektem w prowadzeniu działalności opiekuńczej jest dostępność do budynku dla osób o ograniczonej mobilności, w szczególności osób poruszających się przy pomocy wózków inwalidzkich. W części badanych gospodarstw znajdowały się udogodnienia takiej jak pochylnie, umożliwiające dostęp do budynku z zewnątrz, nawet pomimo występowania schodów. Analizując te zagadnienia należy podkreślić, że właściciele gospodarstw byli świadomi wagi zapewnienia dostępności do budynku dla osób z niepełnosprawnościami. Likwidacja barier architektonicznych wydaje się być

jednak dużym wyzwaniem w rozpoczynaniu działalności opiekuńczej w gospodarstwie, wiążącym się z wysokimi kosztami inwestycji; Trzeba jednak zauważyć gotowość badanych właścicieli gospodarstw do przystosowania posiadanych budynków.

Z przeprowadzonych badań wynika, że budynki badanych gospodarstw są usytuowane w oddaleniu od źródeł hałasu i zanieczyszczeń. Posiadają one w swoim otoczeniu miejsca do odpoczynku, kontemplacji w postaci ławek, altan, krzeseł, które dają możliwość cieszenia się przyrodą, słońcem, jednocześnie zapewniają ochronę przed wiatrem.

Należy zaznaczyć, że właściciele badanych gospodarstw deklarują zapewnienie bezpieczeństwa uczestnikom – maszyny i urządzenia rolnicze oraz ich trasy są zabezpieczone. Jest to bardzo ważny aspekt gotowości gospodarstw do pełnienia funkcji opiekuńczych i społecznych.

Badane gospodarstwa zwykle zapewniają także miejsca do wypoczynku na zewnątrz. Są to tarasy, wiaty grillowe, altany, ławki. Wykorzystanie tych elementów wyposażenia może ograniczać ogólną dostępność terenu. Z tego powodu część z gospodarstw powinna zainwestować w zadaszenia oraz osłony od wiatru.

Elementem wyróżniającym gospodarstwa opiekuńcze od innych miejsc świadczenia usług aktywizacyjnych czy opiekuńczych jest wyposażenie w szklarnie czy ogrody warzywne. Wyniki przeprowadzonego badania pokazują, że zaskakująco dużo badanych gospodarstw (jedna piąta) nie dysponuje takimi elementami zagospodarowania przestrzeni, co ogranicza możliwość zróżnicowania świadczonego wsparcia o takie formy jak ogrody sensoryczne czy tematyczne.

Przeprowadzone badania świadczą o tym, że ankietowane osoby na ogół rozpoznają istniejące potrzeby poprawy dostępności do usług opiekuńczych i aktywizacyjnych w swoich społecznościach lokalnych. Posiadają one zwykle odpowiednie doświadczenie (nabyte w rodzinach czy w dotychczasowej pracy zawodowej) oraz kwalifikacje do prowadzenia różnorodnej działalności wspierającej jednostki potrzebujące pomocy (seniorzy, osoby z niepełnosprawnościami fizycznymi i intelektualnymi).

Z zebranych danych wynika, iż badani najchętniej świadczyliby usługi opiekuńcze i aktywizacyjne w ramach prowadzonej działalności rolniczej. Dla większości z nich gospodarstwa nie stanowią głównego źródła utrzymania i jedyne miejsce aktywności zawodowej członków rodziny. Jednak przeważnie określają oni posiadane zasoby i istniejący potencjał rolniczy (budynki, realizowana produkcja) jako dający szansę na rozpoczęcie i rozwijanie działalności społecznej, opiekuńczej i aktywizacyjnej.

Niezależnie od deklarowanych motywacji osobistych, społecznych i finansowych leżących u podstaw zainteresowania wspieraniem różnych grup osób potrzebujących w swoich gospodarstwach, badani potrzebują wszechstronnej pomocy ze strony instytucji publicznych i organizacji społecznych.

Za istotną barierę rozwijania działalności opiekuńczej i aktywizacyjnej w gospodarstwach rolnych ankietowani uznali brak wystarczających środków finansowych. Aż 28 z 35 spośród wszystkich ankietowanych osób w badaniu potrzebuje bowiem wsparcia przy sfinansowaniu niezbędnych inwestycji budowlanych, dostosowujących posiadane budynki do realizacji funkcji opiekuńczych i społecznych. Dodatkowo, respondenci

wskazują na potrzebę objęcia ich wsparciem szkoleniowym, edukacyjnym i warsztatowym, jeżeli chodzi o różne aspekty prowadzenia gospodarstwa opiekuńczego.

6.2. Rekomendacje

1. Z uwagi na brak wystarczających środków finansowych oraz niski poziom dostępności architektonicznej należy wspierać możliwości rozwoju przez rolników działalności opiekuńczej i społecznej w gospodarstwach rolnych. W szczególności pomocy publicznej wymaga proces realizacji niezbędnych inwestycji budowlanych, dostosowujących budynki gospodarstw do realizacji funkcji opiekuńczych i społecznych. Istotne jest wzięcie pod uwagę potrzeb grupy docelowej, która będzie korzystała z usług takich gospodarstw i zgodnie z zasadą racjonalnych usprawnień, rzetelna ocena koniecznych nakładów, aby zapewnić członkom lokalnej społeczności możliwość korzystania z usług w gospodarstwach opiekuńczych. Zapewnienie pełnej dostępności w niektórych przypadkach wiązałoby się z bardzo dużymi nakładami finansowymi, wynikającymi z gruntownych przebudów. Analiza wyników badania wykazała, że wybrane gospodarstwa świadczyły już usługi opiekuńcze i aktywizujące, mimo że nie spełniały wszystkich aspektów związanych z dostępnością dla osób o szczególnych potrzebach.
2. W ramach katalogu kosztów kwalifikowalnych finansowego wspierania świadczenia usług społecznych i opiekuńczych w gospodarstwach rolnych należy uwzględnić możliwość skorzystania przez rolników z usługi „audytu dostępności” jako obligatoryjny element realizowanych projektów inwestycyjnych.
3. Rekomendowane wsparcie zwiększające poziom przygotowania gospodarstw rolnych do pełnienia funkcji społecznych lub opiekuńczych w aspekcie dostępności architektonicznej, tak aby było ono trwałe i skuteczne, wymaga podjęcia przez odpowiednie instytucje publiczne działań wykraczających poza zakres przedmiotowy raportu. Działania te odnoszą się przede wszystkim do uregulowania w systemie prawnym statusu gospodarstwa opiekuńczego. Oznacza to precyzyjne określenie: Czym jest gospodarstwo opiekuńcze? Jakie warunki musi spełnić gospodarstwo, aby taki status formalnie uzyskać? Kto taki status może nadać? Kto i w jaki sposób będzie weryfikował uzyskanie takiego statusu i kontrolował jego utrzymanie? Wymienione kwestie stanowią z pewnością warunek konieczny dla racjonalnego wydatkowania środków publicznych z programów pomocowych (jak np. z programu LEADER) skierowanych do osób zainteresowanych świadczeniem usług społecznych w gospodarstwach rolnych. Jednocześnie, wprowadzenie wspomnianych zmian legislacyjnych ułatwi samorządom gminnym i/lub powiatowym kierowanie do gospodarstw opiekuńczych osób potrzebujących wsparcia. Z pewnością celowe byłoby zwolnienie osób świadczących takie usługi z zakładania działalności gospodarczej oraz zapewnienie im preferencji podatkowych, pod warunkiem zachowania wskazanych warunków i ograniczonej skali takiej działalności, podobnie jak ma to miejsce w przypadku agroturystyki. Projektując rozwiązania legislacyjne należy dogłębnie rozważyć konsekwencje przyjęcia pew-

nych rozwiązań, np. gospodarstwo opiekuńcze raczej nie powinno stanowić ośrodka wsparcia, ale formę świadczenia usług.

4. Po ustaleniu formalnych zasad funkcjonowania gospodarstw opiekuńczych sugeruje się stworzenie przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi mechanizmu modyfikacji lokalnych strategii rozwoju w tych lokalnych grupach działania, gdzie mogą pojawić się rolnicy zainteresowani prowadzeniem gospodarstw opiekuńczych. W celu popularyzacji możliwości świadczenia usług opiekuńczych wśród rolników mogą zostać wykorzystane ośrodki doradztwa rolniczego, które (jak pokazuje przykład niniejszego badania) mają bardzo dobre rozpoznanie w zakresie lokalnego potencjału w zakresie dywersyfikacji działalności w gospodarstwach rolnych.
5. W celu poprawy przygotowania gospodarstw rolnych do pełnienia funkcji społecznych lub opiekuńczych w aspekcie dostępności architektonicznej zaleca się także wsparcie zapewniania transportu beneficjentów do gospodarstwa, biorąc pod uwagę ograniczenia funkcjonowania komunikacji publicznej na obszarach wiejskich, ale także zapewniania dostępności gospodarstw opiekuńczych osobom ze szczególnymi potrzebami.
6. Proponowany zakres działań adaptacyjnych:
 - audyt dostępności;
 - inwestycje związane z dojściem do gospodarstwa i miejsca świadczenia usług (budynku), takie jak: budowa podjazdów/pochylni, likwidacja progów, przebudowa wytyczonych dróg/dojść do gospodarstwa, poszerzenie dróg/dojść do gospodarstwa, w tym zawierających odpowiednie oznaczenie oraz powierzchnię antypoślizgowym;
 - inwestycje związane z ciągami komunikacyjnymi wewnątrz budynku, m.in. likwidacja progów, poszerzenie drzwi, wykorzystanie powierzchni antypoślizgowych;
 - inwestycje związane z ciągami pionowymi w budynku, m.in. instalacja platform przy-schodowych/wind/platform, poręczy, przebudowa schodów;
 - inwestycje związane z dostosowaniem sanitariatów, m.in. zmiana wanien na prysznicę, instalacja pochwytywów, przebudowa instalacji w celu uzyskania odpowiedniej przestrzeni;
 - inwestycje związane z zapewnieniem odpowiedniego oświetlenia w budynkach, odpowiednich informacji, dróg ewakuacyjnych, oznakowanie pomieszczeń;
 - inwestycje związane z zapewnieniem dostępu do zasobów gospodarstwa, np. dojść do zagród zwierzęcych, ogrodów;
 - inwestycje zapewniające możliwość swobodnego korzystania z wszystkich pomieszczeń przeznaczonych do świadczenia usług, m.in. przebudowa lub zmiana aranżacji pomieszczeń, zakup odpowiedniego wyposażenia (np. mebli, wyposażenia kuchni);
 - zakup urządzeń technicznych umożliwiających korzystanie z usługi osób o specjalnych potrzebach, np. pętli indukcyjnych, urządzeń wzmacniających, czytelnych i prostych informacji wizualnych o drogach ewakuacyjnych, w przypadku, gdy wynika to z charakteru usługi - dostępnych stron internetowych gospodarstw opiekuńczych.

BIBLIOGRAFIA

- (Ustawa 1994). Ustawa o Prawie Budowlanym z dnia 7 lipca 1994 r.
- (Ustawa 2019). Ustawa o zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami z dnia 19 lipca 2019 r.
- Andrew F., Fieldsend Biró Szabolcs (2017). Knowledge sharing and innovation in agriculture and rural areas, Rural areas and development - vol. 14, European Rural Development Network.
- Babbie E. (2004). Badania społeczne w praktyce, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Bakalarczyk R. (2022). Podmioty ekonomii społecznej w kształtowaniu polityki społecznej – różne role i obszary oddziaływania, *Polityka Społeczna* 2022; 574 (01). 19-26.
- Stępnik K. (2020). Model Gospodarstwa opiekuńczego GROWID, rozdział 9 – wymogi infrastrukturalne, Kraków.
- Bielińska K. (2022). Od równego dostępu do sprawiedliwości zdrowotnej, *Wieś i Rolnictwo*, 4 (197). 63 – 76.
- Chmielewska B. (2018). Gospodarstwa opiekuńcze jako forma pozyskiwania dochodów przez małe gospodarstwa rolne w Polsce, *Problemy Drobnych Gospodarstw Rolnych*, Nr 3. 21-32.
- Chmielewska B. (2018). Gospodarstwa opiekuńcze odpowiedzią na potrzebę społeczną, *Nierówności Społeczne, a Wzrost Gospodarczy*, nr 54 (2/2018). 1-10.
- Chmielewska B., Daab M., Miśkowiec A., Rogalska E., Sochacka M. (2017). *Rozwój Rolnictwa Społecznego w Europie na przykładzie gospodarstw opiekuńczych w wybranych krajach europejskich*, PCG Polska, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa.
- Dąbrowski A. (2022). *Innowacyjne aspekty działalności domu spokojnej starości w środowisku wiejskim*, W: Knapik W., Szczepańska B., Burdyka K., *Innowacje społeczne na obszarach wiejskich: ujęcie interdyscyplinarne*, Wydawnictwo UR w Krakowie.
- Dąbrowski A., Stępnik K., Król J. (2017). *Gospodarstwa opiekuńcze – budowanie sieci współpracy*, Raport z badań. Kraków: Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, Oddział w Krakowie.
- Goraj L., Olewnik E. (2011). *FADN i Polski FADN (Sieć danych rachunkowych gospodarstw rolnych i system zbierania i wykorzystywania danych rachunkowych z gospodarstw rolnych)*, IERiGŻ-PIB, Warszawa.
- Gorzelak G. (2023). *Polska wieś 2044 - wizja niespecjalisty*, W: Halamska M., Kłodziński M., Stanny M., *Polska wieś 2044. Wizja Rozwoju*, Warszawa, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN. 39-44.
- GUS [Główny Urząd Statystyczny] (2017). *Sytuacja materialna i dochodowa gospodarstw domowych emerytów i rencistów w 2016 r.*
- GUS [Główny Urząd Statystyczny] (2018). *Emerytury i renty w 2017 roku.*
- GUS [Główny Urząd Statystyczny] (2018). *Informacja o sytuacji osób starszych na podstawie Badań Głównego Urzędu Statystycznego.*
- GUS [Główny Urząd Statystyczny] (2018). *Osoby powyżej 50. roku życia na rynku pracy w latach 2016-2017.*
- Halamska M., Kłodziński M., Stanny M. (2023). *Polska wieś 2044. Wizja Rozwoju*, Warszawa Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN.
- Herudzińska M. (2022). *Seniorzy w Polsce – stan zdrowia, wsparcie instytucjonalne i opieka nieformalna*,

Wychowanie w Rodzinie, XXVII (2/2022). 1-20.

- Józwiak W., Mirkowska Z., Ziętara W. (2018). Gospodarstwa pomocnicze a wykorzystanie ziemi rolniczej, *Wieś i Rolnictwo* 2 (179). 151-167.

- Kamiński R. (2017). Polish experience of social farming in Bory Tucholskie area, W: Andrew F., Fieldsend Biró Szabolcs. Knowledge sharing and innovation in agriculture and rural areas, *Rural areas and development* - vol. 14, European Rural Development Network.

- Kamiński R. (2023). Wybrane wyzwania klimatyczne i społeczne polskiej wsi 2044, W: Halamska M., Kłodziński M., Stanny M., *Polska wieś 2044. Wizja Rozwoju*, Warszawa Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN. 79-86.

- Kapustka J., Budzyńska M. (2020). The use of various animal species for therapeutic purposes in Poland: current perspectives. *Acta Sci. Pol. Zootechnica*. 19(2). 3-10.

- Knapik W., Bartoszek A. (2022). Potencjał gospodarstw rolnych w zakresie poszerzania działalności o usługi opiekuńcze dla osób starszych, W: Knapik W., Szczepańska B., Burdyka K., *Innowacje społeczne na obszarach wiejskich: ujęcie interdyscyplinarne*, Wydawnictwo UR w Krakowie.

- Knapik W., Szczepańska B., Burdyka K. (2022). *Innowacje społeczne na obszarach wiejskich – ujęcie interdyscyplinarne*, Kraków Wrocław Warszawa, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie.

- Komorowski Ł. (2023). Smart village, czyli wieś przyszłości, W: Halamska M., Kłodziński M., Stanny M., *Polska wieś 2044. Wizja Rozwoju*, Warszawa, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN. 87-92.

- Konieczna-Woźniak R. (2020). Miejsca i przestrzenie sprzyjające inkluzji i partycypacji społecznej w starości. *Propozycja gospodarstw opiekuńczych*, *Dziennik: Edukacja Dorosłych*, nr 82/2020. 31-46.

- Korycki A. (2020). Aktywizacja społeczna i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu seniorów z niepełnosprawnościami. *Wyzwania dla współczesnej polityki społecznej*, Warszawa, Wydawnictwo Difin.

- Krzysztofik-Pełka M. (2022). Z prawnej problematyki świadczenia usług opiekuńczych w gospodarstwach rolnych w zakresie zagadnień prawnych świadczenia usług opiekuńczych w gospodarstwach rolnych, *Przegląd Prawa Rolnego* nr 1(30)/2022. 107-124.

- Majer R. (2018). *Polityka samorządowa wobec starości: strategie i podmioty*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

- Małatynska M. (2019). *Gospodarstwa opiekuńcze - aktywny i sprawny senior*, *Wieś Mazowiecka Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Warszawie*. Nr 3.

- Marvasti A.B. (2014). *Analysing observations*, w: Flick U. (red.) *The Sage Handbook of Qualitative Data Analysis*. SAGE Publications Ltd. 354-367.

- Michalska S., Rosa A., Kamiński R. (2019). *Innowacyjne formy opieki nad osobami starszymi na obszarach wiejskich w Polsce*, *Wieś i Rolnictwo* nr 3 (184). 31-49.

- Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju (2017). *Standardy dostępności budynków dla osób z niepełnosprawnościami uwzględniając koncepcję uniwersalnego projektowania – poradnik*, Publikacja współfinansowana ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020, Warszawa.

- MPRiPS [Ministerstwo Pracy, Rodziny i Polityki Społecznej] (2017). *Raport krajowy – POLSKA Informacja na temat podejmowanych w Polsce działań na rzecz osób starszych – Realizacja madryckiego planu działania na rzecz osób starszych w okresie 2012–2016*.

- MRPiPS [Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej] (2018). *Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za rok 2017*.

- MRPiPS [Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej] (2022). *Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za rok 2021*.

- MRPiPS [Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej] (2023). *Informacja o sytuacji osób starszych w Polsce za rok 2022*.

- MRPiPS [Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej] (2018). *Polityka społeczna wobec osób starszych 2030. Bezpieczeństwo – Uczestnictwo – Solidarność*.

- Niedbalski J. (2019). Dom pomocy społecznej jako miejsce pracy. Analiza procesu stawiania się opiekunem osób niepełnosprawnych intelektualnie, *Przegląd Socjologii Jakościowej* Tom XV, numer 3, Pół wieku po Odkrywaniu teorii ugruntowanej. 162-177.
- ONZ [Organizacja Narodów Zjednoczonych] Konwencja Praw Osób Niepełnosprawnych 13.12.2006 r. Rezolucja przyjęta przez Walne Zgromadzenie 61/06 Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych.
- PEiR [Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE)] 2019/882 z dnia 17 kwietnia 2019 r. w sprawie wymogów dostępności produktów i usług.
- Piróg T. (2018). Lokalna polityka społeczna jako pole instytucjonalne, *Studia Socjologiczne* 4(231). 7-23.
- Poczta W. (2023). Rolnictwo w rozwoju polskiej wsi 2044, W: Halamska M., Kłodziński M., Stanny M., *Polska wieś 2044. Wizja Rozwoju*, Warszawa, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN. 113-120.
- Praca zbiorowa pod red. Lesiewicz J. (2018). Rozwój usług opiekuńczych na obszarach wiejskich, *Więś Kujawsko-Pomorska. Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego*. Nr 206. 29-31.
- Roman M., Wojcieszak M. (2018). Znaczenie social farmingu w wybranych krajach Unii Europejskiej jako przykład przedsiębiorczości w turystyce na obszarach wiejskich, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, nr 535 Marketing turystyczny. Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu. 161-171.
- Rosa A., Zarębski P. (2018). Finansowanie działalności innowacyjnej i jej znaczenie dla rozwoju obszarów wiejskich, *Więś i Rolnictwo*, 2 (179). 231-246.
- Sikorska A. M., Wrzochalska A., Chmielewska B., Karwat-Woźniak B., Chmieliński P., Dudek M. (2018). Włączenie społeczne seniorów na obszarach wiejskich Mazowsza - inicjatywy lokalne, Warszawa, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej - Państwowy Instytut Badawczy.
- Stępnik K. (2022). Przegląd badań nad rozwojem gospodarstw opiekuńczych realizowanych przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie W: Knapik W., Szczepańska B., Burdyka K., *Innowacje społeczne na obszarach wiejskich: ujęcie interdyscyplinarne*, Kraków Wrocław Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Rolniczego.
- Stępnik K., Król J. (2017). Gospodarstwa opiekuńcze. Budowanie sieci współpracy, Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie. Raport z badań.
- Subocz E. (2022). Gospodarstwa opiekuńcze jako innowacyjna forma wsparcia i integracji społecznej osób o szczególnych potrzebach, *Praca Socjalna* nr 1 (37). 33-47.
- Szaniawska-Bigosńska E., Osada K., Czechowicz Z. (2020). Przesłanki korzystania z doraźnej pomocy społecznej, *Polityka Społeczna* nr. 3(552). 3-7.
- Śpiewak R. (2023). Mniej, W: Halamska M., Kłodziński M., Stanny M., *Polska wieś 2044. Wizja Rozwoju*,
- Wasilewska E. (2017). Starość demograficzna obszarów wiejskich i jej zróżnicowanie, *Roczniki naukowe ekonomii rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich* Nr. 3. 75 – 85.
- Wojcieszak A., Wojcieszak M. (2018). Uwarunkowania funkcjonowania gospodarstw opiekuńczych na terenach wiejskich, *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego*, nr. 3/2018. 20-31.
- Wojcieszak-Zbierska M., Roman M., Nadolny T. (2022). Funkcjonowanie gospodarstw opiekuńczych w Polsce na przykładzie wybranego studium przypadku, *Annals PAAAE*. XXIV (3): 231-243.
- Zajda K. (2017). Wdrażanie innowacji społecznych przez wiejskie organizacje pozarządowe, *Więś i Rolnictwo* 4 (177). 97-114.
- Zajda K. (2018). Sieć współpracy gminnych ośrodków pomocy społecznej z województwa lubelskiego a wdrażanie innowacji społecznych, *Polityka Społeczna* Nr 1 (526). 31 – 36.
- Zajda K., Kretek-Kamińska A. (2018). Między działaniami zrutowizowanymi a innowacjami społecznymi. Praktyki funkcjonowania gminnych ośrodków pomocy społecznej z gmin wiejskich województwa łódzkiego, *Problemy Polityki Społecznej*; 40. 107-120.
- Zegar J. S. (2023). Co i jak określa wizję wsi 2044, W: Halamska M., Kłodziński M., Stanny M., *Polska wieś 2044, Wizja Rozwoju*, Warszawa, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN. 173-180.
- Zwęglińska-Gałęcka D. (2023). Okołometropolitalna wieś klasy średniej, W: Halamska M., Kłodziński M., Stanny M., *Polska wieś 2044. Wizja Rozwoju*, Warszawa, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN. 181-186.
- Zybała A. (2022). Społeczny napęd rozwoju. Podmioty ekonomii społecznej w polityce gospodarczej, *Polityka Społeczna* nr. 2. 25-32.

8. SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1 Liczba LGD w okresie 2023-2027 w Polsce, które w swojej Lokalnej Strategii Rozwoju uwzględniły konkursy na podejmowanie bądź rozwój gospodarstw opiekuńczych (źródło Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi - informacje pozyskane z Samorządów Województw) **8**

Rysunek 2 Liczebność gospodarstw rolnych objętych badaniem w regionach Polskiego FADN. **31**

Rysunek 3 Lokalizacja gospodarstw rolnych wybranych do badania. **34**

Rysunek 4 Doświadczenie w prowadzeniu działalności opiekuńczej. Odpowiedź na pytanie: Obecnie/wcześniej prowadziłem/em działalność opiekuńczą (gospodarstwo lub osoba). **37**

Rysunek 5 Badane gospodarstwa rolne według dominującego kierunku produkcji. Odpowiedź na pytanie: Jaki kierunek produkcji dominuje w Pana/i gospodarstwie rolnym? **38**

Rysunek 6 Działalność rolnicza jako główne źródło dochodu w gospodarstwie domowym osób badanych. Odpowiedź na pytanie: Czy działalność rolnicza jest jedynym źródłem dochodu w Pana/i gospodarstwie domowym (dotyczy także pozostałych osób pozostających we wspólnym gospodarstwie)? **39**

Rysunek 7 Rodzaje dodatkowych źródeł dochodów w gospodarstwie domowym badanych. Odpowiedź na pytanie: Jakie jest dodatkowe źródło dochodu w Pana/i gospodarstwie domowym (dotyczy także pozostałych osób pozostających we wspólnym gospodarstwie)? **40**

Rysunek 8 Postrzeganie wśród badanych problemów w zakresie opieki i aktywizacji osób ze społeczności lokalnej. Odpowiedź na pytanie: Czy w okolicy, w której Pan/i mieszka występują problemy w zakresie opieki, bądź aktywizacji osób niesamodzielnych lub innych grup wymagających wsparcia (np. osób z niepełnosprawnościami, seniorów, osób nieaktywnych zawodowo)? **41**

Rysunek 9 Preferowane formy podjęcia działalności opiekuńczej lub aktywizacyjnej wśród badanych. Odpowiedź na pytanie: Jakie działania byłby/aby Pan/i w stanie podjąć w celu świadczenia usług opiekuńczych/aktywizujących? **41**

Rysunek 10 Doświadczenie w zakresie świadczenia usług opiekuńczych i aktywizacyjnych na rzecz osób starszych i niesamodzielnych. Odpowiedź na pytanie: Jakie doświadczenie posiada Pan/i w opiece/aktywizacji osób starszych lub niesamodzielnych? **43**

Rysunek 11 Przyczyny zainteresowania rozpoczęciem świadczenia usług opiekuńczych i aktywizacyjnych. Odpowiedź na pytanie: Dlaczego chciałby/aby Pan/i świadczyć usługi opiekuńcze/aktywizujące? **44**

Rysunek 12 Wsparcie potrzebne osobom zakładającym lub prowadzącym gospodarstwa opiekuńcze w opinii badanych. Odpowiedź na pytanie: Rysunek Jakie wsparcie w ramach sieci współpracy jest najbardziej potrzebne osobom zakładającym lub prowadzącym gospodarstwa opiekuńcze? **45**

Rysunek 13 Przeszkody w zakładaniu i prowadzeniu gospodarstwa opiekuńczego w opinii badanych. Odpowiedź na pytanie: Rysunek Co Pana/i zdaniem może być przeszkodą w zakładaniu i/lub prowadzeniu gospodarstwa opiekuńczego? **46**

Rysunek 14 Rodzaje zajęć deklarowane jako możliwe do realizacji w badanych gospodarstwach opiekuńczych. Odpowiedź na pytanie: Jakie rodzaje zajęć mogłyby być prowadzone w Pana/i gospodarstwie rolnym? **47**

9. ANEKS - WYWIAD

PYTANIA DO WYWIADU INDYWIDUALNEGO Z WŁAŚCIELEM/KĄ GOSPODARSTWA ROLNEGO LUB Z INNYMI OSOBAMI Z GOSPODARSTWA ROLNEGO ZAINTERESOWANYMI POSZERZENIEM DZIAŁALNOŚCI ROLNICZEJ O USŁUGI SPOŁECZNE LUB OPIEKUŃCZE

1. Proszę powiedzieć kilka słów o historii swojego gospodarstwa rolnego. Od kiedy Pan/i nim zarządza/jest właścicielem/lką? Jakie rodzaje działalności rolniczej były dotąd prowadzone w gospodarstwie?
2. Dlaczego myśli Pan/i o rozpoczęciu działalności opiekuńczej/aktywizującej w swoim gospodarstwie? Proszę o tym trochę opowiedzieć.
3. Jakie dostrzega Pan/i szanse dla rozwoju swojego gospodarstwa w kontekście prowadzenia gospodarstwa opiekuńczego?
4. Co może okazać się największym zagrożeniem/barierą/wyzwaniem w podjęciu działalności opiekuńczej lub aktywizującej w gospodarstwie z Pana/i perspektywy?
5. Kto według Pana/i powinien być zaangażowany w pomoc przy tworzeniu/rozwijaniu gospodarstwa opiekuńczego?
6. Jak wspierać osoby, które chciałyby prowadzić gospodarstwa opiekuńcze? Jak zachęcać do ich tworzenia?
7. Czy swoje gospodarstwo rolne określiłby Pan/Pani jako przygotowane do pełnienia funkcji gospodarstwa opiekuńczego? W jakim stopniu? Jeżeli tak/nie, to proszę wymienić kilka najważniejszych powodów takiego stanu rzeczy?
8. W Pana/i opinii, które wymogi techniczne (infrastrukturalne, dotyczące komunikacji, informacji czy transportu) stanowią największą barierę w prowadzeniu gospodarstwa opiekuńczego? Dlaczego?
9. Jaka kwota Pan/i zdaniem byłaby konieczna, aby w gospodarstwie można było dokonać adaptacji poszczególnych pomieszczeń i ich doposażenia w niezbędną infrastrukturę techniczną, tak aby były one w pełni gotowe do świadczenia różnych form wsparcia dla osób starszych, osób z niepełnosprawnościami, osób ze szczególnymi potrzebami?
10. Jakiej wysokości przychodu miesięcznego oczekiwałby Pan/i z prowadzenia tego gospodarstwa w skali miesiąca (rząd wielkości)?
11. Jakie inne działania na rzecz społeczności lokalnej Pan/i podejmuje?
12. Kto i na jakich zasadach zajmowałby się prowadzeniem gospodarstwa opiekuńczego jeśli zostałyby utworzone?

10. ANEKS – KWESTIONARIUSZ ANKIETY

pn. „Przygotowanie gospodarstw rolnych do pełnienia funkcji społecznych lub opiekuńczych w kontekście dostępności architektonicznej i koncepcji projektowania uniwersalnego lub racjonalnego usprawnienia”.

Badanie realizowane przez Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk
na rzecz Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Data badania: _____

Przedstawiciel gospodarstwa _____

Nazwa gospodarstwa: _____

Adres: _____

Województwo: _____

Telefon: _____

Email: _____

Gospodarstwo rolne:

- gospodarstwo o powierzchni 1 ha i więcej użytków rolnych, **TAK/NIE**
- gospodarstwo o powierzchni poniżej 1 ha użytków rolnych (w tym nieposiadające użytków rolnych) prowadzące działy specjalne produkcji rolnej lub produkcję o znaczącej (określonej odpowiednimi progami) skali: drzew owocowych, krzewów owocowych, szkółek sadowniczych i ozdobnych, warzyw i truskawek gruntowych, chmielu, tytoniu, kóz oraz dzikich zwierząt utrzymywanych w gospodarstwie dla produkcji mięsa (np. dziki, sarny, daniele). **TAK/NIE**

Jestem właścicielem/domownikiem i jestem zainteresowana/y poszerzeniem działalności rolniczej o usługi opiekuńcze świadczone w powyższym gospodarstwie rolnym.
TAK/NIE

Obecnie/wcześniej prowadziłam/em działalność opiekuńczą (gospodarstwo lub osoba)
TAK/NIE

Jeśli tak, prosimy o podanie informacji (kiedy, jaka forma, grupa docelowa itp.)

Gospodarstwo opiekuńcze:

Gospodarstwo opiekuńcze, ze względu na niewystarczającą liczbę placówek opiekuńczych, może stanowić alternatywną formę świadczenia usług opiekuńczych i aktywizujących dla osób niesamodzielnych, dorosłych z niepełnosprawnością i innych grup docelowych.

Główną zaletą realizacji terapii w gospodarstwach rolnych jest ich tradycyjna funkcja, bezpośredni kontakt z otaczającą naturą i możliwość opieki nad zwierzętami. Realizując działania opiekuńcze i aktywizujące w rodzinnym gospodarstwie rolnym należy pamiętać o potrzebie zapewnienia sfery prywatnej rodzinie, pamiętając że jeżeli ludzie nie mogą sami regulować równowagi między prywatnością, a życiem we wspólnocie, gdyż nie pozwala im na to otoczenie fizyczne, z pewnością pojawią się problemy.

76

Niniejszy kwestionariusz rekomenduje katalog wzorców i obszarów dostępności dla gospodarstwa opiekuńczego, inspirowany pozycją Gdańskiego Wydawnictwa Psychologicznego pt. „Język wzorców” w przekładzie A. Kaczanowskiej, K. Maliszewskiej, M. Trzebiatowskiej (tyt. oryginalny „A Pattern Language” autor Christopher Alexander) i opracowany w oparciu o następujące akty prawne:

- ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2021 r. poz. 2351), tekst jednolity Dz.U. z 2023 r. poz. 682;

- rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. z 2019 r. poz. 1065), tekst jednolity Dz.U. z 2022 r. poz. 1225.

Wzorce w poszczególnych obszarach dostępności zostały tak dobrane, żeby każdy z beneficjentów gospodarstwa opiekuńczego czuł się w miarę swobodnie i otrzymał rzeczywistą szansę przebywania w towarzystwie przynajmniej kilku/kilkunastu osób, w tym gospodarzy obiektu, w każdym potencjalnym miejscu aktywności, zarówno w budynku, jak i w jego otoczeniu.

Badanie dotyczy prowadzenia działalności opiekuńczej/aktywizującej w formie dziennej dla grupy maksymalnie 8 osób.

KWESTIONARIUSZ

Możliwości świadczenia usług opiekuńczych

1. Czy w okolicy, w której Pan/i mieszka występują problemy w zakresie opieki, bądź aktywizacji osób niesamodzielnych lub innych grup wymagających wsparcia (np. osób z niepełnosprawnościami, seniorów, osób nieaktywnych zawodowo)?

	TAK	NIE	Trudno powiedzieć
Brakuje placówek świadczących opiekę dzienną / realizujących działania aktywizacyjne			
Brakuje placówek świadczących opiekę całodobową			
Brakuje miejsc opieki tymczasowej (krótkookresowej)			
Osoby opiekujące się niesamodzielnymi członkami rodziny mają problemy z podjęciem lub kontynuowaniem pracy zawodowej			
Brakuje miejsc w placówkach opiekuńczych - czas oczekiwania na umieszczenie osoby potrzebującej w placówce jest długi			
Korzystanie z usług placówek wiąże się z dużymi kosztami dla rodzin tych osób			

77

2. Jakie działania byłby/aby Pan/i w stanie podjąć w celu świadczenia usług opiekuńczych/aktywizujących? Można zaznaczyć kilka odpowiedzi.

- Założyć własną firmę.
- Prowadzić usługi opiekuńcze w ramach firmy, którą już posiadam.
- Założyć nowy podmiot ekonomii społecznej (np. fundację, stowarzyszenie, spółdzielnię socjalną).
- Pracować na zlecenie już istniejącego podmiotu ekonomii społecznej lub samorządu.
- Żadne z powyższych.
- Prowadzić ją w ramach działalności rolniczej.

3. Jakie doświadczenie posiada Pan/i w opiece/aktywizacji osób starszych lub niesamodzielnych?

	TAK	NIE
Posiadam wykształcenie pozwalające na świadczenie usług opiekuńczych / poradnictwa specjalistycznego / prowadzenie terapii zajęciowej (np. pielęgniarskie, z zakresu rehabilitacji, psychologiczne, dietetyczne)		
Posiadam doświadczenie zawodowe w świadczeniu usług opiekuńczych/aktywizujących		
Opiekowałem się starszym lub niepełnosprawnym członkiem rodziny		
Opiekowałem/am się nieodpłatnie starszą lub niepełnosprawną osobą spoza rodziny		
Świadczę usługi opiekuńcze/aktywizujące w ramach już prowadzonej działalności (np. w ramach agroturystyki, wynajmu mieszkania)		

4. Dlaczego chciałby/aby Pan/i świadczyć usługi opiekuńcze/aktywizujące?

Proszę ocenić poszczególne stwierdzenia w skali od 1 do 5, gdzie 1 oznacza „Zdecydowanie nie zgadzam się”, a 5 „Zdecydowanie zgadzam się”.

	Zdecydowanie nie zgadzam się	Raczej nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	Raczej zgadzam się	Zdecydowanie zgadzam się
Chcę zagospodarować niewykorzystane pomieszczenia w moim gospodarstwie	1	2	3	4	5
Chcę zagospodarować niewykorzystane zasoby siły roboczej w moim gospodarstwie	1	2	3	4	5
Chcę pomagać ludziom znajdującym się w trudnej sytuacji	1	2	3	4	5
Poszukuję sposobów na zwiększenie dochodów mojego gospodarstwa	1	2	3	4	5
Chcę robić coś pożytecznego dla mojej społeczności lokalnej	1	2	3	4	5
Poszukuję projektów, które pozwalają na pozyskanie środków finansowych na rozwój mojego gospodarstwa	1	2	3	4	5

5. Jakie wsparcie w ramach sieci współpracy jest najbardziej potrzebne osobom zakładającym lub prowadzącym gospodarstwa opiekuńcze?

Proszę ocenić każdą propozycję w skali od 1 do 5, gdzie 1 oznacza „W ogóle niepotrzebne”, a 5 oznacza „Bardzo potrzebne”.

	W ogóle niepotrzebne	Raczej niepotrzebne	Trudno powiedzieć	Raczej potrzebne	Bardzo potrzebne
Szkolenia dotyczące terapii w gospodarstwach rolnych	1	2	3	4	5
Szkolenia dotyczące aspektów prawnych prowadzenia działalności opiekuńczej (w tym ZUS, podatki itp.)	1	2	3	4	5
Szkolenia dotyczące przystosowania gospodarstw do działalności opiekuńczej	1	2	3	4	5
Pomoc w nawiązaniu współpracy z instytucjami samorządowymi	1	2	3	4	5
Wymiana doświadczeń pomiędzy osobami zakładającymi lub prowadzącymi gospodarstwa opiekuńcze	1	2	3	4	5
Wyjazdy studyjne	1	2	3	4	5
Propagowanie dobrych praktyk	1	2	3	4	5

79

6. Co Pana/i zdaniem może być przeszkodą w zakładaniu i/lub prowadzeniu gospodarstwa opiekuńczego?

Proszę zaznaczyć 3 największe przeszkody.

- Niewystarczająca wiedza o zasadach prowadzenia gospodarstwa opiekuńczego.
- Brak umiejętności w zakresie opieki/aktywizacji osób starszych, z niepełnosprawnościami itd.
- Niewielkie zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze w mojej okolicy.
- Brak współpracy z samorządem.
- Konieczność dostosowania gospodarstwa do wymogów stawianych działalności opiekuńczej
- Skomplikowane przepisy prawne.
- Brak doświadczenia w prowadzeniu działalności pozarolniczej.
- Brak środków finansowych na potrzebne inwestycje w gospodarstwie.
- Możliwa konieczność zmiany ubezpieczenia w KRUS na ZUS.

7. Jakie rodzaje zajęć mogłyby być prowadzone w Pana/i gospodarstwie rolnym?

	TAK	NIE	Potrzebne byłyby inwestycje i/lub dodatkowy personel
Spacery, aktywności na łonie natury			
Prace ogrodnicze			
Opieka nad zwierzętami			
Zajęcia manualne i artystyczne, np. rękodzieło			
Pomoc w wykonywaniu lekkich prac gospodarskich			
Wspólne przygotowanie i spożywanie posiłków			
Trening samoobsługi			
Trening ekonomiczny			
Prowadzenie gospodarstwa domowego			
Zajęcia integracyjne			
Nauka funkcjonowania w społeczeństwie			

8. Jaki rodzaj produkcji dominuje w Pana/i gospodarstwie rolnym?

- Produkcja roślinna
- Produkcja zwierzęca
- Produkcja mieszana
- Działy specjalne produkcji rolnej **Jakie?** _____

9. Czy działalność rolnicza jest jedynym źródłem dochodu w Pana/i gospodarstwie domowym (dotyczy także pozostałych osób pozostających we wspólnym gospodarstwie)?

- Tak
- Nie

10. Jakie jest dodatkowe źródło dochodu w Pana/i gospodarstwie domowym (dotyczy także pozostałych osób pozostających we wspólnym gospodarstwie)?

Można zaznaczyć kilka odpowiedzi.

- Pozarolnicza działalność gospodarcza
- Praca najemna (umowa o pracę, umowy cywilno-prawne)
- Renta, emerytura
- Nie ma dochodów pozarolniczych
- Inne **Jakie?** _____

11. Czy Pana/i gospodarstwo rolne dysponuje wolnymi zasobami siły roboczej?

Tak

Nie

B. Zaplecze do świadczenia usług

Jeśli w poniższych tabelach zaznaczono „nie występuje” należy uzupełnić pole „uwagi”.

B.1. Wymogi infrastrukturalne

Tabela 1/ Wymagania ogólne dotyczące gospodarstwa

Dostępność	Występuje	Nie występuje	Uwagi
a/ budynek mieszkalny lub inny, przystosowany na stały pobyt ludzi			inny, tj.
Budynek gdzie mieszka właściciel / dodatkowy budynek (np. przebudowany gospodarczy)			
b/ budynek/ki gospodarcze związane z produkcją zwierzęcą lub hodowlą			
Posiadane zwierzęta:			
c/ uprawy rolnicze, łąki, las, sad			Powierzchnia:
d/ zaopatrzenie w energię elektryczną			
e/ zaopatrzenie w wodę sieciową lub z ujęcia własnego z pozytywnym wynikiem jej badania			
f/ kanalizacja sanitarna lub indywidualny system odprowadzania i zagospodarowania ścieków			
g/ instalacja ogrzewcza budynku mieszkalnego lub innego określonego w punkcie a/			
h/ instalacja wentylacyjna – minimum grawitacyjna – kuchnia, łazienka, WC			
i/ wysokość pomieszczeń w budynku mieszkalnym $\geq 2,50$ m			
j/ budynki w gospodarstwie posiadają ważne protokoły z przeglądu okresowego dopuszczające do użytkowania budynku i instalacji.			
Przegląd roczny			
Przegląd 5 letni			
Kontrola okresowa, co najmniej raz w roku, polega na sprawdzeniu stanu technicznego:			
a) elementów budynku, budowli i instalacji narażonych na szkodliwe wpływy atmosferyczne i niszczące działania czynników występujących podczas użytkowania obiektu,			
b) instalacji i urządzeń służących ochronie środowiska,			
c) instalacji gazowych oraz przewodów kominowych (dymowych, spalinowych i wentylacyjnych).			
Kontrola okresowa, co najmniej raz na 5 lat, polega na sprawdzeniu stanu technicznego i przydatności do użytkowania obiektu budowlanego, estetyki obiektu budowlanego oraz jego otoczenia; kontrolą tą powinno być objęte również badanie instalacji elektrycznej i piorunochronnej			

Tabela 2/ Wymagania ogólne dotyczące zabudowy mieszkalnej (budynku mieszkalnego lub innego określonego w tabeli nr 1 punkt a/)

Dostępność	Występuje	Nie występuje	Uwagi
a/ minimum jedno pomieszczenie do wspólnego spędzania czasu			
b/ minimum jedno pomieszczenie wyposażone w łóżko, niebędące sypialnią właściciela budynku			
c/ minimum jedna łazienka z prysznicem, umywalką, muszlą i pralką lub jeden zespół pomieszczeń – łazienka z prysznicem, pralką i umywalką oraz WC z umywalką			
d/ minimum jedna kuchnia z oknem lub wydzielona strefa kuchenna (aneks kuchenny)			
e/ minimum jedno pomieszczenie pomocnicze (magazynowo - techniczne) lub wydzielona powierzchnia na materiały podręczne, do prac ręcznych itp., w pomieszczeniu określonym w punkcie a/			

B.2. Wzorce dotyczące budynku mieszkalnego

Tabela 3/ Fasada budynku - „kieszeń aktywności”

Wzorzec	Występuje	Nie występuje	Uwagi
a/ schody przy wejściu głównym			
b/ podjazd dla wózków inwalidzkich przy wejściu głównym			
c/ taras przy wejściu głównym			
d/ podcienie			
e/ ławka, miejsce do siedzenia			
f/ pergole, trejaże			

Występowanie wyżej określonych elementów jest przyczynkiem do zatrzymania się, krótkiego odpoczynku, obserwacji otoczenia, wymiany zdań, czy pomysłów itp.

Tabela 4/ Pomieszczenie wejściowe (przedsiónek, korytarz, przedpokój) – zapewnia swobodę korzystania, nie jest ciasne

Wzorzec	Występuje	Nie występuje	Uwagi
a/ zapewnia schronienie po zewnętrznej stronie (zadaszenie itp.)			
b/ zapewnia komfort podczas pożegnania			
c/ zapewnia intymność przebywania w pom. wspólnym (nie wchodzi się bezpośrednio z dworu)			
d/ zapewnia możliwość zdjęcia odzieży wierzchniej			
e/ z zakątkiem na składzik, wieszaki itp.			

Występowanie wyżej określonych elementów zapewnia zarówno wygodę w często trudnych warunkach zdejmowania ciężkiej i dość obszernej odzieży wierzchniej (płaszcz, kurtka), jak i swobodę i niezakłócony tryb powitania/pożegnania, bez zakłócenia pracy czy wypoczynku w strefie „serca budynku”.

Tabela 5/ Rozmieszczenie pomieszczeń – „najważniejsze od południa, wydłużenie na osi wschód-zachód”

Wzorzec	Występuje	Nie występuje	Uwagi
a/ przestrzeń wspólna – wystawa południowa, południowo-zachodnia			
b/ pomieszczenie z łóżkiem wystawa południowo-wschodnia, wschodnia			
c/ kuchnia, wystawa południowo-zachodnia, zachodnia, z blatem do pracy w słonecznym miejscu			
d/ weranda/taras przydomowy wystawa – południowo-zachodnia, zachodnia			

Występowanie wyżej określonych elementów jest gwarancją tego, że wnętrza będą jasne, odpowiednio doświetlone, tym samym sprzyjające dobremu nastrojowi.

Tabela 6/ Przestrzeń wspólna – „serce budynku”

Wzorzec	Występuje	Nie występuje	Uwagi
a/ pokój rodzinny /salon – lokalizacja w centrum budynku z przejściem stycznym do pokoju			Powierzchnia użytkowam ²
b/ duża kuchnia blisko przestrzeni wspólnej pełniąca funkcję „pokoju rodzinnego ze stołem”			Powierzchnia użytkowam ²
c/ atrakcja w pokoju rodzinnym/salonie, np. kominek, pianino, stół do piłkarzyków, stół do gier planszowych, konsola			
d/ przestrzeń na wspólny posiłek – duży stół z wygodnym odsunięciem krzeseł			
e/ duży stół złożony z kilku mniejszych stołów dających możliwość aranżacji pracy w grupach po ich rozsunięciu			
f/ widok na ogród /zieleń			
g/ zapewnienie spokojnego i przyjaznego otoczenia – budynek jest w oddaleniu od źródeł hałasu i zanieczyszczeń (np. drogi o dużym natężeniu ruchu, płyty obornikowej)			

84

Występowanie wyżej określonych elementów jest przyczynkiem do tego, żeby w budynku powstało naturalne centrum życia rodzinnego – „serce budynku” – miejsce spotkań, rozmów, pracy, spożywania posiłków, naturalna przestrzeń, przez którą się przechodzi w drodze do wyjścia, czy pomieszczeń pomocniczych

B.3. Otoczenie budynku / gospodarstwa

Tabela 7/ Miejsca do siedzenia i odpoczynku – „wybór dobrego miejsca do siedzenia na zewnątrz - ważniejszy niż jego rodzaj”

Wzorzec	Występuje	Nie występuje	Uwagi
a/ zwrócone do słońca			
b/ chronione przed wiatrem			
b/ w cieniu			
c/ skierowane w stronę aktywności (altany, warzywnika/miejsca na ognisko itp.)			
d/ przydomowe schody			

Występowanie wyżej określonych elementów jest przyczynkiem do zatrzymania się, krótkiego odpoczynku, obserwacji otoczenia, wymiany zdań w różnych porach dnia i roku, z gwarancją niezakłóconego warunkami atmosferycznymi spotkania, co jest ważniejsze niż wygoda tego miejsca.

Tabela 8/ Zagospodarowanie środka podwórza – „pusty plac, plac zabudowany czy zarośnięty”

Wzorzec	Występuje	Nie występuje	Uwagi
a/ harmonijna przestrzeń pozwalająca na łatwą orientację w terenie (wokół podwórza)			
b/ przestrzeń duża – z jakimkolwiek elementem występującym mniej więcej w środku (drzewo, fontanna, kapliczka itp.)			
c/ przestrzeń wygradzona, odizolowana zielenią czy innymi elementami małej architektury - zapewniającymi odcięcie od bodźców zewnętrznych			
d/ bezpieczne otoczenie – maszyny i urządzenia rolnicze oraz ich trasy są zabezpieczone			

Występowanie wyżej określonych elementów jest gwarantem dobrej orientacji w otoczeniu budynku, podświadomym skupieniu uwagi na wnętrzu podwórza-gospodarstwa, a tym samym maksymalnym odsunięciu/ograniczeniu bodźców zewnętrznych – co pomaga osiągnąć dobre wyniki pracy zespołowej.

Tabela 9/ Ogród - „dodatkowa funkcja - pokój na dworze lub agroterapia”

Wzorzec	Występuje	Nie występuje	Uwagi
a/ zapewnia możliwość pracy (warzywnik, szklarnia)			
b/ zapewnia możliwość wypoczynku (murek, ławeczka itp.)			
c/ zapewnia możliwość spędzenia czasu wolnego na zewnątrz, schronienia przed deszczem i wiatrem (altana itp.)			
d/ posiada elementy ogrodu tematycznego, sensorycznego			

Występowanie wyżej określonych elementów daje możliwość wspólnej pracy, ale dostarcza też głębszych wrażeń i przyjemności, w tym spożywania posiłków w innym otoczeniu, niż w przestrzeni zamkniętej budynku.

C. Komunikacja

C.1. Komunikacja wewnętrzna

Tabela 10/ Komunikacja wewnętrzna pozioma – „organizacja ruchu – silny wpływ na interakcje społeczne”

Wzorzec	Występuje	Nie występuje	Uwagi
a/ pomieszczenie wspólne (pokój dzienny/ salon) – pomieszczeniem przejściowym			
b/ korytarze szerokie (>1,2 m), wypełnione światłem dziennym			
c/ drzwi, które zapewniają przepływ ruchu przez pomieszczenie - usytuowane w jego narożnikach			

Występowanie wyżej określonych elementów zapewnia lepszą i szybszą komunikację, możliwość swobodnego zmieniania miejsca i nawiązywania kontaktów, co jest gwarantem bardziej stabilnych relacji.

Tabela 11/ Komunikacja wewnętrzna pionowa

Wzorzec	Występuje	Nie występuje	Uwagi
a/ schody otwarte na pomieszczenie pod nimi, zstępujące wzdłuż jego ścian obwodowych			
b/ schody widoczne od drzwi wejściowych do budynku, ale nie kolidujące ze strefą wejścia			
c/ oświetlone naturalnym światłem			
d/ poszerzane u dołu, dające możliwość spoczynku na dolnych stopniach			
e/ schody wyposażone w poręcz (czy są przedłużone poza obręb schodów?)			
f/ schody są wygodne i bezpieczne w korzystaniu (wysokość stopni oraz kąt nachylenia)			
g/ winda/platforma/krzesło przyschodowe			

Występowanie wyżej określonych elementów jest przyczynkiem do zatrzymania się, krótkiego odpoczynku, obserwacji otoczenia, wymiany zdań czy pomysłów itp.

C.2. Otoczenie budynku / gospodarstwa

Tabela 12/ Dojścia i ciągi piesze

Wzorzec	Występuje	Nie występuje	Uwagi
a/ łączące różne cele, jak drzewa, fontanny, wejścia, bramy, miejsca do siedzenia (ławki), huśtawki, altany itp.			
b/ proste lub lekko zakrzywione między celami			
c/ rozszerzające się wokół celu			
d/ maksymalne oddalenie celów 100-120 m			
e/ nawierzchnie naturalne z kamienia, gysu, cegły – sprawiające, że czujemy ziemię pod stopami			
f/ ciągi piesze bezpieczne i wygodne w użytkowaniu – utwardzone, z zapewnionym odprowadzaniem wody, łatwy układ, brak kolizji z samochodami, maszynami itp.			
g/ całe powierzchnie pokryte dobrze utrzymaną nawierzchnią trawiastą okalającą cele			
bez wydzielonych ścieżek / z wydzielonymi ścieżkami			

Występowanie wyżej określonych elementów jest przyczynkiem do tego, żeby wykończyć czas spędzony na dojściu do określonego miejsca na rozmowę, rozmyślanie, marzenia itp., a niekoniecznie skupiać się na kierunku czy celu marszu.

Transport

D.1. Transport wewnętrzny

Tabela 13/ Bariery i ułatwienia wewnętrzne – „wykluczenie specjalnych środków transportowych”

Wzorzec	Występuje	Nie występuje	Uwagi
a/ realizacja podstawowej funkcji opiekuńczo-terapeutycznej w ramach 1 kondygnacji - przyziemia/parteru- w przypadku braku urządzeń wspomagających komunikację pionową (platformy, krzesła schodowe itp.)			
b/ stolarka drzwiowa o szerokości >0,8m w świetle ościeżnicy			
c/ progi drzwiowe o wysokości <0,02m			
d/ skrzydła drzwiowe w korytarzach i ciągach komunikacji o szerokości <1,4 m - otwierane do wnętrza pomieszczeń lub z możliwością pełnego otwarcia na ścianę korytarza			

Wzorzec	Występuje	Nie występuje	Uwagi
e/ szerokość przejścia pomiędzy elementami wystroju wnętrza i umeblowania w pom. mieszkalnych $\geq 1,5$ m			
f/ wolna przestrzeń wewnętrzna w łazience o średnicy ca 1,5m (po podłodze)			
g/ wolna przestrzeń w WC ca 0,8m między muszlą a drzwiami (po podłodze)			
h/ balustrady, pochwyt schodowe			
i/ spoczniki przed wejściem i międzybiegowe			

Występowanie wyżej określonych elementów jest przyczynkiem do tego, żeby nie wystąpiła konieczność inwestycji w przebudowę lub zakupu dodatkowego wyposażenia gwarantującego swobodne poruszania się po budynku

D.2. Transport zewnętrzny

Tabela 14/ Miejsca postojowe – „elementem ułatwienia korzystania i dostępu”

Wzorzec	Występuje	Nie występuje	Uwagi
a/ miejsce postojowe w granicach gospodarstwa -podwórza (wskazane utwardzenie)			
b/ stojak lub pomieszczenie na rowery			
c/ możliwość dojazdu środkami komunikacji publicznej			Odległość od przystanku:
d/ możliwość realizacji usługi dowozu pojazdem samochodowym (umowa, licencja własna, dodatkowe ubezpieczenie)			

Występowanie wyżej określonych elementów jest gwarantem dobrego i pewnego, o każdej porze roku, dotarcia do gospodarstwa.

Informacja

E.1. Informacja ogólna

Tabela 15/ Podstawowe elementy informacji – „budują pierwsze wrażenie”

Wzorzec	Występuje	Nie występuje	Uwagi
a/ indywidualne oznakowanie kierunkowe przy zjeździe z drogi publicznej na drogę wewnętrzną			
b/ indywidualne oznakowanie bezpośrednio na wjeździe do nieruchomości – gospodarstwa			
c/ widoczny ze strefy wjazdu – najlepiej oświetlony – numer nieruchomości			

Występowanie wyżej określonych elementów jest przyczynkiem do zatrzymania się i zainteresowania proponowaną usługą.

E.2. Informacja uzupełniająca

Tabela 16/ Dodatkowe elementy informacji – „drobne wskazówki warunkiem dobrego pobytu”

Wzorzec	Występuje	Nie występuje	Uwagi
a/ piktogramy na elementach oznakowania nieruchomości (dostępne dla osób niepełnosprawnych, z psem asystentem itp.)			
b/ tablica informacyjna zewnętrzna – schemat zabudowy			
c/ schemat rozkładu pomieszczeń w dostępnym miejscu budynku mieszkalnego			
d/ ogólnodostępny dzienny /tygodniowy plan zajęć			
e/ informator/foldery dot. atrakcji w pobliżu gospodarstwa			

Występowanie wyżej określonych elementów ułatwia orientację zarówno w budynku, jak i jego bliższym i dalszym otoczeniu.

- osoby z niepełnosprawnością słuchu i/lub mowy
- osoby uzależnione
- osoby wypalone zawodowo
- osoby wymagające aktywizacji zawodowej
- osoby z zaburzeniami ze spektrum autyzmu
- dzieci do 12 lat
- młodzież w wieku 13-18 lat
- osoby w kryzysie bezdomności
- osoby potrzebujące aktywizacji społecznej
- osoby w kryzysie zdrowia psychicznego
- osoby podlegające resocjalizacji

Informacje dot. powierzchni użytkowej:

Świadcząc opiekę nad osobami bez stwierdzonej niepełnosprawności zaleca się zapewnić powierzchnię użytkową:

- pokój dzienny/salon – minimum 3,75 m²/osobę,
- kuchnia/aneks kuchenny – minimum 2,50 m²/osobę,

przy czym decyduje niższy wskaźnik, np.:

- pokój dzienny (wg tab. 6 pkt. a) o pow. użytkowej = $31,0 \text{ m}^2 / 3,75 \text{ m}^2 = 8,27$ (8 osób)
- kuchnia (wg tab. 6 pkt. b) o pow. użytkowej = $17,20 \text{ m}^2 / 2,50 \text{ m}^2 = 6,88$ (7 osób) przyjmujemy 7 osób.

Świadcząc opiekę nad osobami, wśród których znajdują się osoby ze stwierdzoną niepełnosprawnością zaleca się zapewnić powierzchnię użytkową:

- pokój dzienny/salon – minimum 5,75 m²/osobę,
- kuchnia/aneks kuchenny – minimum 4,50 m²/osobę,

przy czym decyduje niższy wskaźnik.

podpis doradcy

podpis przedstawiciela gospodarstwa

_____, dnia _____,

Sykal
sykal.pl

TABELA ELEMENTÓW SCALONYCH

SZACUNEK KOSZTÓW NETTO

Nazwa robót: Wykonanie usprawnień /działań /urządzeń adaptacyjnych w gospodarstwach rolnych w celu pełnienia przez nie funkcji społecznych/opiekuńczych

Lokalizacja: cały kraj (Polska)

poziom cen robót..... Cennik robót tradycyjny III kw 2023
 poziom cen robocizny..... Stawki budow kraj III kw 2023
 stawka robocizny kalkulacyjnej..... 22,82
 poziom cen materiałów..... Ceny materiałów III kw 2023 EstiSystem
 koszty zakupu materiałów..... 11,0 %
 poziom cen sprzętu..... Ceny sprzętu III kw 2023 EstiSystem
 narzuty kosztów pośrednich od R+S..... 73,0%
 zysk od R+S+Ko..... 24,0%
 podatek VAT..... 8,0 %

KOSZTORYS 004-00-015

Strona 1

16-11-2023

SYKAL-002906

DZIAŁ	N A Z W A D Z I A Ł U	OGÓLEM
1	Montaż elementów małej architektury	31 736,72
1.1	Ławki parkowe -szt 2	2 611,23
1.2	Pergola -szt 1	2 393,40
1.3	Trejaż -szt 1	3 657,65
1.4	Stojak na rowery -szt 1	719,31
1.5	Altana - pow. 16 m2	12 721,57
1.6	Cieplarnia -pow. 20 m2	8 367,55
1.7	Warzywnik - pow. 20 m2	1 266,01
2	Wykonanie ścieżek ogrodowych z materiałów naturalnych (szerokość 1,20 m, l=100m)	29 617,68
3	Wykonanie ścieżek tematycznych/sensorycznych (szereokość1,20 m, l=7m)	1 299,16
4	Wykonanie utwardzeń istniejących miejsc postojowych/parkingowych (4 miejsca w tym 1 dla osób niepełnosprawnych w raz z oznakowaniem pionowym szt 2)	14 009,31
5	Wykonanie ogrodzenia nieruchomości lub części nieruchomości (wysokości 1,50 m, l=120m)	33 266,79
6	Wykonanie nasadzeń zieleni izolacyjnej (na odcinku ca 120 m)	9 744,58
7	Wykonanie zadaszenia nad wejściem głównym budynku (przeszkłone o wym. 1,2 x2,5 m)	2 438,24
8	Wykonanie tarasów przydomowych (o pow. 15,0 m2)	7 639,29
9	Przebudowa zewnętrznych schodów z wykonaniem podjazdu	8 368,06
9.1	Przebudowa schodów zew. z wykonaniem podjazdu stałego (pow. 0,5 m)	6 386,32
9.2	Przebudowa schodów zew. - montaż trapu/przenośnej rampy podjazdowej (poniżej 0,5 m)	1 981,74
10	Wyodrębnienie strefy wejściowej w budynku (wiatrołap/przedsiónek - ca 9,0 m2)	6 076,24
11	Wyodrębnienie z powierzchni ogólnej pokoju z łóżkiem(tzw. pokoju wytchnień- ca 12,0 m2)	9 122,46
12	Adaaptacja niezbędnych pomieszczeń w ramach rozszerzenia funkcji opiekuńczej obiektu (ca 20,0 m2)	11 374,20
13	Przebudowa pomieszczeń sanitarnych z dostosowaniem do osób niepełnosprawnych(ca 5,0 m2)	12 996,92
14	Wymiana i poszerzenie stolarki drzwiowej wewnętrznej (przyjęto 4 sztuki)	6 238,33
15	Likwidacja progów drzwiowych(przyjęto 4 sztuki)	2 593,52
16	Wymiana białego montażu w pomieszczeniach sanitarnych z wykonaniem nowych podejść do tuch urządzeń	6 752,05
17	Modernizacja i naprwa istniejących biegów schodowych wewnętrznych w tym montaż balustrad (w tym ca 10m nowj balustrady)	4 944,41

DZIAŁ	N A Z W A D Z I A Ł U	OGÓLEM
18	Wykonanie robót okładzinowych ścian i podłóg oraz odpowiednio młowanie wewnętrznego pomieszczeń sanitarnych (ca 5m2), komunikacji (ca 8,4 m2), pokoju z łóżkiem (ca 12,0 m2) i pokoju wspólnego/salon (ca 20,0 m2)	20 929,80
19	Montaż krzeselka przyschodowego	43 544,44
19.1	Montaż krzeselka - bieg prosty	12 170,72
19.2	Montaż krzeselka - zabieg	31 373,72
20	Montaż platformy schodowej	62 828,26
20.1	Montaż platformy tor prosty	28 973,84
20.2	Montaż platformy tor krzywoliniowy	33 854,42
21	Montaż platformy pionowej do 3,0m	95 181,05
21.1	Montaż platformy pionowej wewnętrznej	52 152,91
21.2	Montaż platformy pionowej zewnętrznej	43 028,14
22	Wyposażenie w urządzenia wspomagające obsługę osób niepełnosprawnych	26 418,00
22.1	Rampa aluminiowa przenośna	1 221,00
22.2	Szyny najazdowe teleskopowe	1 332,00
22.4	Schodołaz	16 650,00
22.5	Asystent opiekuna -tylny napęd wózka inwalidzkiego	7 215,00
23	Organizacja, wyodrębnienie i oznakowanie miejsc postojowych w granicach nieruchomości (4 miejsca bez utwardzeń - w tym 2 znaki pionowe i 24 m poręczystalowych)	13 950,95
24	Wykonanie oznakowania kierunkowego i bezpośredniego	992,53
25	Wykonanie oznakowania uzupełniającego - piktogramy	1 468,60
26	Wykonanie / montaż tablicy informacyjnae zwnętrznej	496,27
27	Wykonanie / montaż tablicy informacyjnae wewnętrznej	385,77

KOSZTORYS INWESTORSKI 004-00-015

Nazwa robót: Wykonanie usprawnień /działań /urządzeń adaptacyjnych w gospodarstwach rolnych w celu pełnienia przez nie funkcji społecznych/opiekuńczych
Lokalizacja: cały kraj (Polska)

KOSZTORYS 004-00-015		Strona 1			16-11-2023			
		SYMBOL I NAZWA POZYCJI KOSZTORYSOWEJ			JEDN MIARY	ILOŚĆ	CENA	WARTOŚĆ
1	Montaż elementów małej architektury						Razem	31 736,72
1.1	Ławki parkowe -szt 2						Razem	2 611,23
1.1	10 KNR 221-06-07-01-00 Ławki parkowe - jedna ławka = 2,00 m szt 2			metr	4,000	652,81		2 611,23
1.2	Pergola -szt 1						Razem	2 393,40
1.2	20 KNR 221-06-02-08-00 Słupy pergoli i trejaży drewniane z krawędziaków w ziemi			m ³	0,300	4 534,97		1 360,49
1.2	30 KNR 221-06-03-02-00 Oczepy z krawędziaków pergoli			m ³	0,130	5 970,21		776,13
1.2	40 KNR 221-06-03-04-00 Poprzeczki pergoli			metr	10,000	25,68		256,78
1.3	Trejaż -szt 1						Razem	3 657,65
1.3	50 KNR 221-06-02-08-00 Słupy pergoli i trejaży drewniane z krawędziaków w ziemi			m ³	0,300	4 534,97		1 360,49
1.3	60 KNR 221-06-03-02-00 Oczepy z krawędziaków trejaży			m ³	0,120	5 970,21		716,43
1.3	70 KNR 221-06-03-03-00 Poprzeczki trejaży			m ³	0,125	12 645,85		1 580,73
1.4	Stojak na rowery -szt 1						Razem	719,31
1.4	80 KNR 223-03-10-01-00 Ustawienie i regulacja stojaka na rowery			szt	1,000	719,31		719,31
1.5	Altana - pow. 16 m2						Razem	12 721,57
1.5	90 SCAL A331-02-01-03-00 Nawierzchnia KR1 betonowa, podbudowa betonowa			m ²	16,000	212,91		3 406,49
1.5	100 KNR 225-02-04-01-00 Budowa wiat drewnianych ze ścianami bocznymi z drewna - altana			m ²	16,000	582,19		9 315,08

DZ	POZ	SYMBOL I NAZWA POZYCJI KOSZTORYSOWEJ	JEDN MIARY	ILOŚĆ	CENA	WARTOŚĆ
1.6		Cieplarnia -pow. 20 m2			Razem	8 367,55
1.6	110	KNR 225-02-14-01-00 Budowa cieplaka na podłożu pokrytego folią - cieplarnia	m ²	20,000	355,08	7 101,54
1.6	120	KNR 221-04-11-05-00 Wymiana gleby rodzimej kategorii 3 warstwą ziemi grub 25 cm	m ²	20,000	50,80	1 015,94
1.6	130	KNR 221-02-08-01-00 Rozzucenie obornika 30 t/ha przy uprawie ręcznej w gruncie kategorii 1/2	HA	0,002	53 977,42	107,95
1.6	140	KNR 221-02-01-01-00 Ręczne przekopanie gleby kategorii 1/2 na terenie płaskim niezadarnionym	m ²	20,000	7,11	142,12
1.7		Warzywnik - pow. 20 m2			Razem	1 266,01
1.7	150	KNR 221-04-11-05-00 Wymiana gleby rodzimej kategorii 3 warstwą ziemi grub 25 cm	m ²	20,000	50,80	1 015,94
1.7	160	KNR 221-02-08-01-00 Rozzucenie obornika 30 t/ha przy uprawie ręcznej w gruncie kategorii 1/2	HA	0,002	53 977,42	107,95
1.7	170	KNR 221-02-01-01-00 Ręczne przekopanie gleby kategorii 1/2 na terenie płaskim niezadarnionym	m ²	20,000	7,11	142,12
2		Wykonanie ścieżek ogrodowych z materiałów naturalnych (szerokość 1,20 m, l=100m)			Razem	29 617,68
2	180	KNR 231-01-01-01-00 Mechaniczne wykonanie koryta na całej szer jezdni głęb 20 cm w gruncie kat 1/4	m ²	120,000	5,86	703,77
2	190	KNR 231-01-11-01-00 Podbudowy z gruntu stabilizowanego cementem grub 12 cm sprzętem rolniczym	m ²	120,000	34,15	4 098,07
2	200	KNR 231-03-02-04-00 Nawierzchnia z kostki nieregularnej wys 8 cm na podsypce cementowo-piaskowej	m ²	120,000	202,12	24 254,83
2	210	KNR 201-05-05-01-00 Plantowanie ręczne powierzchni gruntu rodzimego kat 1-3	m ²	120,000	4,68	561,01
3		Wykonanie ścieżek tematycznych/sensorycznych (szereokość 1,20 m, l=7m)			Razem	1 299,16
3	220	KNR 231-01-01-05-00 Ręczne wykonanie koryta na całej szer jezdni, głęb 20 cm w gruncie kategorii 1/2	m ²	8,400	15,57	130,77
3	230	KNR 231-04-01-01-00 Rowek pod krawężnik o wym 20x20 cm na gruncie kat 1/2	metr	16,400	3,67	60,13
3	240	KNR 231-04-07-01-00 Obrzeże betonowe 20x6 cm na podsypce piaskowej z wypełnieniem spoin zaprawą cementową	metr	16,400	28,56	468,35
3	250	KNR 231-01-06-01-00 Warstwa odcinająca z piasku zagęszczane ręczne grub 6 cm	m ²	16,400	11,28	184,97

KOSZTORYS 004-00-015		Strona 3			16-11-2023	
DZ	POZ	SYMBOL I NAZWA POZYCJI KOSZTORYSOWEJ	JEDN MIARY	ILOŚĆ	CENA	WARTOŚĆ SYKAL-002906
3	260	KNR 231-01-05-01-00 Podsypka z piasku zagęszczana ręcznie grub 3 cm	m ²	16,400	10,14	166,24
3	270	KNR 231-01-14-03-00 Warstwa górna z kruszywa naturalnego grub do 8 cm - analogia	m ²	16,400	17,60	288,70
4	Wykonanie utwardzeń istniejących miejsc postojowych/parkingowych (4 miejsca w tym 1 dla osób niepełnosprawnych w raz z oznakowaniem pionowym szt 2)				Razem	14 009,31
4	280	KNR 231-01-01-01-00 Mechaniczne wykonanie koryta na całej szer jezdni głęb 20 cm w gruncie kat 1/4	m ²	62,150	5,86	364,49
4	290	KNR 231-04-01-01-00 Rowek pod krawężnik o wym 20x20 cm na gruncie kat 1/2	metr	22,300	3,67	81,77
4	300	KNR 231-04-02-03-00 Ława pod krawężnik betonowa zwykła	m ³	0,089	893,79	79,55
4	310	KNR 231-04-03-01-00 Krawężnik betonowy wystający 15x30 cm na podsypce piaskowej	metr	22,300	65,93	1 470,24
4	320	KNR 231-01-14-03-00 Warstwa górna podbudowy z kruszywa naturalnego grub 8 cm	m ²	62,150	28,96	1 800,02
4	330	KNR 231-05-11-03-00 Nawierzchnie z kostki betonowej szarej grub 8 cm na podsypce cementowo-piaskowej	m ²	62,150	149,06	9 263,99
4	340	KNR 231-07-02-01-00 Słupek do znaku drogowego z rur stalowych ø 50	szt	2,000	239,09	478,17
4	350	KNR 231-07-03-01-00 Przymocowanie znaku drogowego o powierzchni do 0,3 m ²	szt	2,000	235,54	471,08
5	Wykonanie ogrodzenia nieruchomości lub części nieruchomości (wysokości 1,50 m, l=120m)				Razem	33 266,79
5	360	KNR 202-18-04-11-00 Ogrodzenia z paneli wys 1,5 m słupki z rur kwadratowych o ø 60x40 w cokółach	metr	120,000	277,22	33 266,79
6	Wykonanie nasadzeń zieleni izolacyjnej (na odcinku ca 120 m)				Razem	9 744,58
6	370	KNR 221-03-23-01-01 Sadzenie krzewów iglastych na terenie płaskim w gruncie kategorii 3 dół głębokości 0,5 m bez zaprawy	szt	160,000	60,90	9 744,58
7	Wykonanie zadaszenia nad wejściem głównym budynku (przeszklone o wym. 1,2 x2,5 m)				Razem	2 438,24
7	380	KNR 202-12-20-04-01 Konstrukcje daszków jednospadowe (mr)	m ²	3,000	487,19	1 461,57
7	390	KNR 401-11-06-10-00 Szklenie ram metalowych szkłem bezpiecznym hartowanym grub 5-8 mm, pow do 0,1 m ² na listwy	m ²	3,000	325,56	976,67

DZ	POZ	SYMBOL I NAZWA POZYCJI KOSZTORYSOWEJ	JEDN MIARY	ILOŚĆ	CENA	WARTOŚĆ
8		Wykonanie tarasów przydomowych (o pow. 15,0 m2)			Razem	7 639,29
8	400	KNNR N002-03-01-03-00 Fundamenty z bloczków betonowych	m ³	0,160	905,95	144,95
8	410	KNR 202-06-04-03-01 Izolacja pozioma 1-sza warstwa z papy asfaltowej izolacyjnej na lepiku na goraco	m ²	0,840	27,57	23,16
8	420	KNR 202-04-07-03-00 Słupy dl do 2,0 m i przekroju do 180 cmr	m ³	0,188	5 004,21	940,79
8	430	KNR 202-04-07-02-00 Podwaliny krótkie dl ponad 2,0 m i przekroju ponad 180 cmr	m ³	0,235	2 870,45	674,56
8	440	KNR 202-04-08-02-00 Kleszcze o przekroju do 180 cmr	m ³	0,294	4 241,61	1 247,03
8	450	KNNR N002-12-05-02-00 Podłoga z desek struganych grub 32 mm	m ²	15,000	106,15	1 592,28
8	460	KNR 202-04-07-04-00 Słupy dl do 2,0 m i przekroju ponad 180 cmr - poręcze	m ³	0,090	4 117,74	370,60
8	470	KNR 202-04-07-01-00 Podwaliny krótkie dl ponad 2,0 m i przekroju do 180 cmr	m ³	0,450	3 095,45	1 392,95
8	480	KNR 222-06-03-01-00 Schody drabiniaste o stopniach wpuszczanych z poręczami	metr	2,000	626,48	1 252,97
9		Przebudowa zewnętrznych schodów z wykonaniem podjazdu			Razem	8 368,06
9.1		Przebudowa schodów zew. z wykonaniem podjazdu stałego (pow. 0,5 m)			Razem	6 386,32
9.1	500	KNNR N002-03-01-03-00 Fundamenty z bloczków betonowych	m ³	0,160	905,95	144,95
9.1	510	KNR 202-06-04-03-01 Izolacja pozioma 1-sza warstwa z papy asfaltowej izolacyjnej na lepiku na goraco	m ²	0,840	27,57	23,16
9.1	520	KNR 202-04-07-03-00 Słupy dl do 2,0 m i przekroju do 180 cmr	m ³	0,188	5 004,21	940,79
9.1	530	KNR 202-04-07-02-00 Podwaliny krótkie dl ponad 2,0 m i przekroju ponad 180 cmr	m ³	0,235	2 870,45	674,56
9.1	540	KNR 202-04-08-02-00 Kleszcze o przekroju do 180 cmr	m ³	0,294	4 241,61	1 247,03
9.1	550	KNNR N002-12-05-02-00 Podłoga z desek struganych grub 32 mm	m ²	15,000	106,15	1 592,28
9.1	560	KNR 202-04-07-04-00 Słupy dl do 2,0 m i przekroju ponad 180 cmr - poręcze	m ³	0,090	4 117,74	370,60

KOSZTORYS 004-00-015		Strona 5			16-11-2023		
DZ	POZ	SYMBOL I NAZWA POZYCJI KOSZTORYSOWEJ		JEDN MIARY	ILOŚĆ	CENA	WARTOŚĆ
9.1	570	KNR	202-04-07-01-00 Podwaliny krótkie dl ponad 2,0 m i przekroju do 180 cmr	m ³	0,450	3 095,45	1 392,95
9.2	Przebudowa schodów zew. - montaż trapy/przenośnej rampy podjazdowej (poniżej 0,5 m)					Razem	1 981,74
9.2	580	KNR	202-12-13-05-00 Trapy stalowe /rampa podjazdowa -analogia	metr	3,500	566,21	1 981,74
10	Wyodrębnienie strefy wejściowej w budynku (wiatrołap/przedśionek - ca 9,0 m2)					Razem	6 076,24
10	590	KNR	202-20-03-02-00 Scianki z płyt gipsowo-kartonowych na rusztach 100-01 1-warstwowo obustronnie	m ²	9,000	235,81	2 122,32
10	600	KNNR	N002-11-04-02-00 Ościeżnica drewniana zwykła	m ²	1,845	229,00	422,50
10	610	KNR	202-10-17-02-00 Skrzydła drzwiowe wewnętrzne 1-dzielne pełne o pow ponad 1,6 mr konfekcjonowane	m ²	1,800	538,37	969,07
10	620	KNR	202-20-13-04-00 Gładzie gipsowe grub 3 mm na ścianach na podłożu z płyt gipsowych o powierzchni ponad 5 mr	m ²	18,000	30,74	553,29
10	630	KNR	401-12-04-08-00 Przygotowanie powierzchni do malowania farbami emulsyjnymi	m ²	22,500	5,36	120,69
10	640	KNR	401-12-04-01-00 Malowanie 2-krotnie farbami emulsyjnymi tynków wewnętrznych sufitów	m ²	9,000	34,50	310,54
10	650	KNR	401-12-04-02-00 Malowanie 2-krotnie farbami emulsyjnymi tynków wewnętrznych ścian	m ²	30,000	33,35	1 000,48
10	660	KNR	508-03-01-20-00 Mocowanie osprzętu na zaprawie gipsowej z wykonaniem otworów mechanicznie w cegle	szt	4,000	4,47	17,90
10	670	KNR	508-03-03-04-00 Montaż na gotowym podłożu puszki 75x75 4-wylotowej przewod o przekroju 2,5 mm ²	szt	4,000	25,55	102,21
10	680	KNR	508-03-07-02-01 Montaż na gotowym podłożu przycisku "światło" podtynkowego	szt	2,000	39,31	78,63
10	690	KNR	508-02-10-01-14 Przewód YDYp 3x1,5 układany p.t w gotowych bruzdach w podłożu niebetonowym	metr	15,000	7,84	117,67
10	700	KNR	508-05-02-05-00 Przygotowanie podłoża z cegły pod oprawy przykręcane mocowane w 2 miejscach na kołkach kotwiących	szt	1,000	14,55	14,55
10	710	KNR	508-05-04-03-03 Montaż na gotowym podłożu oprawy przykręcanej końcowej LED	szt	1,000	246,39	246,39
11	Wyodrębnienie z powierzchni ogólnej pokoju z łóżkiem(tzw. pokoju wytnień- ca 12,0 m2)					Razem	9 122,46

DZ	POZ	SYMBOL I NAZWA POZYCJI KOSZTORYSOWEJ	JEDN MIARY	ILOŚĆ	CENA	WARTOŚĆ
11	720	KNR 202-20-03-02-00 Sianki z płyt gipsowo-kartonowych na rusztach 100-01 1-warstwowo obustronnie	m ²	19,600	235,81	4 621,94
11	730	KNNR N002-11-04-02-00 Ościeżnica drewniana zwykła	m ²	1,845	229,00	422,50
11	740	KNR 202-10-17-02-00 Skrzydła drzwiowe wewnętrzne 1-dzielne pełne o pow ponad 1,6 mr konfekcjonowane	m ²	1,800	538,37	969,07
11	750	KNR 202-20-13-04-00 Gładzie gipsowe grub 3 mm na sianach na podłożu z płyt gipsowych o powierzchni ponad 5 mr	m ²	19,600	30,74	602,47
11	760	KNR 401-12-04-08-00 Przygotowanie powierzchni do malowania farbami emulsyjnymi	m ²	16,800	5,36	90,11
11	770	KNR 401-12-04-01-00 Malowanie 2-krotnie farbami emulsyjnymi tynków wewnętrznych sufitów	m ²	12,000	34,50	414,05
11	780	KNR 401-12-04-02-00 Malowanie 2-krotnie farbami emulsyjnymi tynków wewnętrznych ścian	m ²	39,200	33,35	1 307,29
11	790	KNR 508-03-01-20-00 Mocowanie osprzętu na zaprawie gipsowej z wykonaniem otworów mechanicznie w cegle	szt	4,000	4,47	17,90
11	800	KNR 508-03-03-04-00 Montaż na gotowym podłożu puszkii 75x75 4-wylotowej przewód o przekroju 2,5 mm ²	szt	4,000	25,55	102,21
11	810	KNR 508-03-07-02-01 Montaż na gotowym podłożu przycisku "światło" podtynkowego	szt	2,000	39,31	78,63
11	820	KNR 508-02-10-01-14 Przewód YDYp 3x1,5 układany p.t w gotowych brzdach w podłożu niebetonowym	metr	30,000	7,84	235,35
11	830	KNR 508-05-02-05-00 Przygotowanie podłoża z cegły pod oprawy przykręcane mocowane w 2 miejscach na kołkach kotwiących	szt	1,000	14,55	14,55
11	840	KNR 508-05-04-03-03 Montaż na gotowym podłożu oprawy przykręcanej końcowej LED	szt	1,000	246,39	246,39
12		Adaaptacja niezbędnych pomieszczeń w ramach rozszerzenia funkcji opiekuńczej obiektu (ca 20,0 m2)			Razem	11 374,20
12	850	KNR 401-12-04-08-00 Przygotowanie powierzchni do malowania farbami emulsyjnymi	m ²	70,400	5,36	377,62
12	860	KNR 202-20-13-04-00 Gładzie gipsowe grub 3 mm na sianach na podłożu z płyt gipsowych o powierzchni ponad 5 mr	m ²	50,400	30,74	1 549,21
12	870	KNR 401-12-04-01-00 Malowanie 2-krotnie farbami emulsyjnymi tynków wewnętrznych sufitów	m ²	20,000	34,50	690,08
12	880	KNR 401-12-04-02-00 Malowanie 2-krotnie farbami emulsyjnymi tynków wewnętrznych ścian	m ²	50,400	33,35	1 680,80

KOSZTORYS 004-00-015

Strona 7

16-11-2023

SYKAL-002906

DZ	POZ	SYMBOL I NAZWA POZYCJI KOSZTORYSOWEJ	JEDN MIARY	ILOŚĆ	CENA	WARTOŚĆ
12	890	KNR 401-08-18-05-00 Zerwanie posadzki z tworzyw sztucznych	m ²	20,000	8,81	176,23
12	900	SCAL A302-08-06-01-01 NS-Posadzka z paneli podłogowych na gruncie	m ²	20,000	345,01	6 900,26
13	Przebudowa pomieszczeń sanitarnych z dostosowaniem do osób niepełnosprawnych(ca 5,0 m2)				Razem	12 996,92
13	910	WKNR W401-08-12-05-00 Rozebranie posadzek z płytek na zaprawie i na kleju	m ²	5,000	45,04	225,19
13	920	WKNR W401-07-01-02-00 Odbicie na ścianach glazury o pow do 5 m ²	m ²	19,375	20,07	388,87
13	930	KNR 202-08-29-05-52 Licowanie ścian płytkami ceramicznymi 40x40 cm na klej z przygotowaniem podłoża płytki w 3 lub 4 kolorach	m ²	19,300	145,98	2 817,44
13	940	KNR 202-11-18-06-50 Posadzki z płytek terakota 40x40 cm na klej z przygotowaniem podłoża metoda kombinowana	m ²	5,000	230,13	1 150,64
13	950	KNNR N008-02-25-03-00 Demontaż umywalki porcelanowej	kmpł	1,000	48,95	48,95
13	960	KNNR N008-02-25-04-00 Demontaż wanny kąpielowej	kmpł	1,000	127,77	127,77
13	970	KNNR N008-02-25-05-00 Demontaż ustępu z miską porcelanową lub żeliwną	kmpł	1,000	172,32	172,32
13	980	KNR 035-01-24-01-00 Montaż kabiny natryskowej	kmpł	1,000	2 772,79	2 772,79
13	990	KNR 035-01-27-01-00 Montaż mieszacza natryskowego ø 15*20	kmpł	1,000	1 265,94	1 265,94
13	1000	KNR 215-02-21-01-01 Umywalka fajansowa z syfonem dla o. niepełnosprawnych	szt	1,000	574,55	574,55
13	1010	KNNR N004-02-16-01-00 Wpust podłogowy liniowy na zaprawie cementowej ø 50	szt	1,000	388,83	388,83
13	1020	KNNR N004-02-33-03-00 Ustęp porcelanowy dla o. niepełnosprwnych	kmpł	1,000	1 065,70	1 065,70
13	1030	KNR 202-12-18-03-00 Wsporniki ze stali okrągłej nierdzewnej umywalki	szt	1,000	413,23	413,23
13	1040	KNR 202-12-18-03-00 Wsporniki ze stali okrągłej nierdzewnej dwustronny ubikacji	szt	1,000	1 126,40	1 126,40
13	1050	KNR 202-12-18-03-01 Krzesełko pod prysznic	szt	1,000	458,30	458,30
14	Wymiana i poszerzenie stolarki drzwiowej wewnętrznej (przyjęto 4 szuki)				Razem	6 238,33

DZ	POZ	SYMBOL I NAZWA POZYCJI KOSZTORYSOWEJ	JEDN MIARY	ILOŚĆ	CENA	WARTOŚĆ
14	1060	KNNR N003-07-02-04-00 Wykucie z muru i wstawienie nowych drzwi płycinowych	m ²	4,000	1 043,93	4 175,71
14	1070	WKNR W401-03-31-05-00 Wykucie otworów drzwiowych i okiennych w ścianach grubości ponad 1/2 cegły na zaprawie cementowej	m ³	0,197	476,81	93,93
14	1080	WKNR W401-03-08-05-00 Naprawa uszkodzonych w murze powierzchni do 0,5 m ²	szt	4,000	300,98	1 203,90
14	1090	WKNR W401-07-26-01-00 Uzupełnienie tynków zewnętrznych kat III ścian z cegły pow do 1 m ²	m ²	4,000	83,44	333,78
14	1100	KNR 202-20-13-01-00 Gładzie gipsowe grub 3 mm na ścianach na podłożu z tynku o powierzchni ponad 5 m ²	m ²	4,000	24,38	97,52
14	1110	KNR 401-12-04-02-00 Malowanie 2-krotnie farbami emulsyjnymi tynków wewnętrznych ścian	m ²	10,000	33,35	333,49
15		Likwidacja progów drzwiowych(przyjęto 4 sztuki)			Razem	2 593,52
15	1120	KNR 401-04-05-01-00 Wycięcie progów w ścianach drewnianych	metr	4,000	517,35	2 069,39
15	1130	KNR 401-04-04-02-00 Uzupełnienie miejsc po otworach w progach	m ²	1,200	436,77	524,13
16		Wymiana białego montażu w pomieszczeniach sanitarnych z wykonaniem nowych podejść do tuch urządzeń			Razem	6 752,05
16	1140	KNNR N008-02-25-03-00 Demontaż umywalki porcelanowej	kmpl	1,000	48,95	48,95
16	1150	KNNR N008-02-25-04-00 Demontaż wanny kąpielowej	kmpl	1,000	127,77	127,77
16	1160	KNNR N008-02-25-05-00 Demontaż ustępu z miską porcelanową lub żeliwną	kmpl	1,000	172,32	172,32
16	1170	KNR 215-02-21-01-01 Umywalka fajansowa z syfonem dla o. niepełnosprawnych	szt	1,000	574,55	574,55
16	1180	KNNR N004-02-16-01-00 Wpust podłogowy liniowy na zaprawie cementowej ø 50	szt	1,000	388,83	388,83
16	1190	KNR 035-01-24-01-00 Montaż kabiny natryskowej	kmpl	1,000	2 772,79	2 772,79
16	1200	KNR 035-01-27-01-00 Montaż mieszacza natryskowego ø 15*20	kmpl	1,000	1 265,94	1 265,94
16	1210	KNNR N004-02-33-03-00 Ustęp porcelanowy typu KOMPAKT	kmpl	1,000	1 065,70	1 065,70
16	1220	KNNR N004-02-11-01-00 Dodatek za podejście odpływowe PCV na uszczelkę ø 50	szt	1,000	53,87	53,87

KOSZTORYS 004-00-015		Strona 9			16-11-2023	
DZ	POZ	SYMBOL I NAZWA POZYCJI KOSZTORYSOWEJ	JEDN MIARY	ILOŚĆ	CENA	WARTOŚĆ
16	1230	KNNR N004-02-11-02-00 Dodatek za podejście odpływowe PCV na uszczelkę ø 75	szt	1,000	97,79	97,79
16	1240	KNNR N004-02-11-03-00 Dodatek za podejście odpływowe PCV na uszczelkę ø 110	szt	1,000	127,92	127,92
16	1250	KNNR N004-02-11-04-00 Dodatek za podejście odpływowe PCV klejone ø 32 - pralki	szt	1,000	55,62	55,62
17		Modernizacja i naprawa istniejących biegów schodowych wewnętrznych w tym montaż balustrad (w tym ca 10m nowj balustrady)			Razem	4 944,41
17	1260	KNR 401-09-14-01-00 Wymiana odcinków prostych z drewna twardego do 1 m	szt	7,000	98,81	691,64
17	1270	KNR 401-09-14-07-00 Wymiana skrętów z drewna miękkiego do 90 stopni	szt	3,000	127,03	381,10
17	1280	KNR 202-12-07-06-00 Balustrady schodowe jednopłaszczyznowe	metr	10,000	387,17	3 871,67
18		Wykonanie robót okładzinowych ścian i podłóg oraz odpowiednio młowanie wewnętrznego pomieszczeń sanitarnych (ca 5m2), komunikacji (ca 8,4 m2), pokoju z łóżkiem (ca 12,0 m2) i pokoju wspólnego/salon (ca 20,0 m2)			Razem	20 929,80
18	1290	KNR 202-06-10-05-00 Izolacja pozioma z płyt pilśniowych na sucho	m ²	50,400	20,87	1 051,95
18	1300	KNR 202-11-36-01-01 Posadzki z paneli podłogowych	m ²	50,400	165,03	8 317,38
18	1310	KNR 202-11-18-06-50 Posadzki z płytek terakota 40x40 cm na klej z przygotowaniem podłoża metoda kombinowana	m ²	5,000	230,13	1 150,64
18	1320	KNR 401-12-04-08-00 Przygotowanie powierzchni do malowania farbami emulsyjnymi	m ²	182,400	5,36	978,37
18	1330	KNR 401-12-04-01-00 Malowanie 2-krotnie farbami emulsyjnymi tynków wewnętrznych sufitów	m ²	55,400	34,50	1 911,53
18	1340	KNR 401-12-04-02-00 Malowanie 2-krotnie farbami emulsyjnymi tynków wewnętrznych ścian	m ²	127,000	33,35	4 235,35
18	1350	KNR 202-08-29-05-52 Licowanie ścian płytkami ceramicznymi 40x40 cm na klej z przygotowaniem podłoża płytki w 3 lub 4 kolorach	m ²	22,500	145,98	3 284,58
19		Montaż krzeselka przyschodowego			Razem	43 544,44
19.1		Montaż krzeselka - bieg prosty			Razem	12 170,72
19.1	1370	Kal. własna Montaż krzeselka	kompl	1,000	12 170,72	12 170,72
19.2		Montaż krzeselka - zabieg			Razem	31 373,72

DZ	POZ	SYMBOL I NAZWA POZYCJI KOSZTORYSOWEJ	JEDN MIARY	ILOŚĆ	CENA	WARTOŚĆ
19.2	1380	Kal.własna Montaż krzeselka	kmpł	1,000	31 373,72	31 373,72
20		Montaż platformy schodowej			Razem	62 828,26
20.1		Montaż platformy tor prosty			Razem	28 973,84
20.1	1400	Kal.własna Montaż platformy	kmpł	1,000	28 973,84	28 973,84
20.2		Montaż platformy tor krzywoliniowy			Razem	33 854,42
20.2	1410	Kal.własna Montaż platformy	kmpł	1,000	33 854,42	33 854,42
21		Montaż platformy pionowej do 3,0m			Razem	95 181,05
21.1		Montaż platformy pionowej wewnętrznej			Razem	52 152,91
21.1	1430	Kal.własna Montaż platformy	kmpł	1,000	52 152,91	52 152,91
21.2		Montaż platformy pionowej zewnętrznej			Razem	43 028,14
21.2	1440	Kal.własna Montaż platformy	kmpł	1,000	43 028,14	43 028,14
22		Wyposażenie w urządzenia wspomagające obsługę osób niepełnosprawnych			Razem	26 418,00
22.1		Rampa aluminiowa przenośna			Razem	1 221,00
22.1	1460	Kalk. własna Rampa	kmpł	1,000	1 221,00	1 221,00
22.2		Szyny najazdowe teleskopowe			Razem	1 332,00
22.2	1470	Kalk. własna Szyny najazdowe	kmpł	1,000	1 332,00	1 332,00
22.4		Schodołaz			Razem	16 650,00
22.4	1480	Kalk. własna Schodołaz	kmpł	1,000	16 650,00	16 650,00
22.5		Asystent opiekuna -tylny napęd wózka inwalidzkiego			Razem	7 215,00
22.5	1490	Kalk. własna Asystent opiekuna	kmpł	1,000	7 215,00	7 215,00

KOSZTORYS 004-00-015		Strona 11			16-11-2023	
DZ	POZ	SYMBOL I NAZWA POZYCJI KOSZTORYSOWEJ	JEDN MIARY	ILOŚĆ	CENA	WARTOŚĆ
23		Organizacja, wyodrębnienie i oznakowanie miejsc postojowych w granicach nieruchomości (4 miejsca bez utwardzeń - w tym 2 znaki pionowe i 24 m poręczystalowych)			Razem	13 950,95
23	1500 KNR	231-07-02-01-00 Słupek do znaku drogowego z rur stalowych ø 50	szt	2,000	239,09	478,17
23	1510 KNR	231-07-03-01-00 Przymocowanie znaku drogowego o powierzchni do 0,3 m ²	szt	2,000	235,54	471,08
23	1520 KNR	231-07-01-03-00 Poręcze ochronne sztywne z rur ze słupkami co 1,5 m	metr	24,000	541,74	13 001,70
24		Wykonanie oznakowania kierunkowego i bezpośredniego			Razem	992,53
24	1530 KNR	231-07-02-01-00 Słupek do znaku drogowego z rur stalowych ø 50	szt	2,000	239,09	478,17
24	1540 KNR	231-07-03-05-00 Przymocowanie drogowaskazu o powierzchni ponad 0,3 m ²	szt	2,000	257,18	514,36
25		Wykonanie oznakowania uzupełniającego - piktogramy			Razem	1 468,60
25	1550 Kalk. własna	Uzupełnienie oznakowania	kmpl	1,000	1 468,60	1 468,60
26		Wykonanie / montaż tablicy informacyjnae zewnętrznej			Razem	496,27
26	1560 KNR	231-07-02-01-00 Słupek do znaku drogowego z rur stalowych ø 50	szt	1,000	239,09	239,09
26	1570 KNR	231-07-03-05-00 Przymocowanie drogowaskazu o powierzchni ponad 0,3 m ²	szt	1,000	257,18	257,18
27		Wykonanie / montaż tablicy informacyjnae wewnętrznej			Razem	385,77
27	1580 KNR	231-07-03-05-00 Przymocowanie drogowaskazu o powierzchni ponad 0,3 m ²	szt	1,000	385,77	385,77
OGÓLEM KOSZTORYS 004-00-015						464 413,63

13. ZDJĘCIA

1. Budynek

autor J. Janowicz

autor D. Wyglądacz

autor A. Bielińska

autor A. Michalska

autor M. Dudek

autor A. Kowalczuk-Misek

autor A. Kowalczuk-Misek

2. Kuchnie

autor A. Siewierska

autor M. Dudek

autor J. Góral

autor J. Góral

autor J. Janowicz

autor B. Stroczyk

autor J. Góral

3. Łazienki

autor A. Kowalczyk-Misek

autor J. Janowicz

110

autor A. Michalska

autor I. Koziej-Czarnecka

autor B. Stroczyk

autor J. Góral

autor A. Siewierska

4. Korytarze

autor A. Kowalczuk-Misek

autor J. Janowicz

112

autor J. Góral

autor M. Dudek

autor A. Michalska

autor M. Dudek

5. Pokoje

113

autor A. Kowalczyk-Misek

autor J. Janowicz

autor A. Rojewska

114

autor M. Dudek

autor I. Koziej-Czarnecka

autor J. Góral

autor J. Góral

6. Schody

autor D. Wyglądacz

autor B. Stroczyk

116

autor A. Siewierska

autor M. Dudek

autor A. Michalska

autor A. Michalska

autor A. Bielińska

7. Wejścia i wyjazdy

autor A. Kowalczuk-Misek

autor A. Wyglądacz

118

autor A. Rojewska

autor J. Góral

autor A. Siewierska

autor M. Dudek

autor J. Góral

8. Przebudowy

autor D. Wyglądacz

autor A. Michalska

120

autor A. Rojewska

autor D. Wyglądacz

autor A. Kowalczuk-Misek

autor J. Czarkowska

9. Atrakcje

Nazwa tej kategorii być może nie oddaje w pełni jej zawartości, zaprezentowano tu bowiem potencjał do prowadzenia w przyszłości agroturystyki, np. w zakresie opieki nad zwierzętami, zajmowania się ogrodem. Część gospodarstw przyjmuje obecnie turystów (np. jako agroturystyka) lub prowadzi zajęcia edukacyjne, więc poza miejscami odpoczynku posiadają również place zabaw, wyznaczone miejsca do zajęć, zbiory starych sprzętów rolniczych i kuchennych, niekiedy dodatkowe atrakcje, jak domek do apiinhalacji.

autor A. Rojewska

122

autor B. Stroczyk

autor A. Michalska

autor D. Wyglądacz

autor B. Stroczyk

autor I. Koziej-Czarnecka

autor J. Janowicz

10. Otoczenie

Otoczenie gospodarstw jest bardzo zróżnicowane, przede wszystkim w różnych regionach mamy do czynienia z różnym typem zabudowy wiejskiej i to zarówno samej wsi (zwarta, rozproszona itp.), jak też pojedynczych obejść. Niektóre z gospodarstw mają bardzo wypielęgnowane tereny zielone, zaś inne wymagają dostosowania, zwłaszcza, że przekłada się to na wygodę „korzystania z otoczenia” – zarówno miejsc zajęć, jak też wypoczynku. Znaczący potencjał ma sąsiedztwo gospodarstwa, gdyż kontakt z naturą jest kluczowy w tym typie usług.

J. Góral

124

autor B. Stroczyk

autor M. Dudek

autor A. Rojewska

autor A. Siewierska

autor J. Góral

autor A. Michalska

autor B. Stroczyk

autor K. Czukiewicz

126

autor B. Stroczyk

autor B. Stroczyk

autor I. Koziej-Czarnecka

11. Miejsce wypoczynku

autor D. Wyglądacz

autor B. Stroczyk

autor J. Janowicz

128

autor A. Rojewska

autor J. Góral

autor J. Góral

autor A. Siewierska

autor D. Wyglądacz

autor J. Góral

autor J. Góral